

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2011:44
ISSN 1654-0247

Att se med barns ögon
En undersökning om förändringsarbete på barnbibliotek

JANE TJEDER
ANN-CHARLOTTE WIKER

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Jane Tjeder/Ann-Charlotte Wiker**
Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel:	Att se med barns ögon – en undersökning om förändringsarbete på barnbibliotek
Engelsk titel:	Look through the eyes of a child – a study of change processes at children´s libraries
Författare:	Jane Tjeder, Ann-Charlotte Wiker
Kollegium:	3
Färdigställt:	2011
Handledare:	Kerstin Rydsjö
Abstract:	<p>The purpose of this Master´s thesis is to examine how children´s needs, based on the Convention on the Rights of the Child, are provided for by the librarians when they have the opportunity to create new libraries. We also examine if children have been involved in the process and in that case to what extent.</p> <p>Our theoretical perspective is based on Marianne Andersson´s and Dorte Skot-Hansen´s model of the four different functions the library can have for their users. In order to illustrate the degree of children´s involvement we use Roger Hart´s model of participation.</p> <p>The thesis is based on qualitative interviews with seven informants working at six different libraries.</p> <p>As a result of the thesis we can see that priority have been given to the function concerning how to find your way in the library as a user. The informants also wanted to have a library that appeals to the children by offering possibilities to play and be creative. The thesis shows that the informants are of the opinion that it is an important issue to let the children participate in the process. Despite this the children has in practice not been particularly involved.</p>
Nyckelord:	Barnkonventionen, barnbibliotek, barnperspektiv, delaktighet, förändring

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Problembeskrivning.....	6
1.3 Syfte och problemformulering	6
1.4 Frågeställningar	7
1.5 Definitioner och avgränsningar	7
1.6 Litteratursökningar	7
1.7 Disposition.....	8
2. Barndom, barnperspektiv och barns rättigheter.....	9
2.1 Barn och barndom	9
2.2 Barnperspektiv och barns perspektiv.....	10
2.3 Barns rättigheter i samhället.....	11
2.3.1 Barnkonventionen och barns delaktighet	12
2.3.2 Barnkonventionen och barnets bästa.....	13
2.3.3 Barns rättigheter på bibliotek	14
2.4 Sammanfattning.....	15
3. Litteratur och tidigare forskning.....	16
3.1 Framtidens barnbibliotek.....	16
3.2 Användarvänlighet på barnbibliotek	18
3.3 Barns rättigheter på bibliotek	20
3.3.1 Barns rätt till information	20
3.3.2 Barns rätt att uttrycka sina åsikter	21
3.3.3 Biblioteksprojekt kring frågor om barns delaktighet.....	23
3.4 Sammanfattning.....	25
4. Metod.....	26
4.1 Val av metod.....	26
4.2 Urval	26
4.3 Utformande av intervjumall	27
4.4 Genomförande av intervjuer.....	27
4.5 Bearbetning av material.....	28
4.6 Forskningsetiska aspekter.....	29
5. Teori	30
5.1 Anderssons och Skot-Hansens biblioteksfunktioner	30
5.1.2 Anpassad modell av barnbibliotekets funktioner	31
5.2 Harts delaktighetsmodell	33
5.3 Sammanfattning.....	37
6. Resultat.....	38
6.1 Presentation av biblioteken och personalens förberedelsearbete	38
6.2 Bibliotekets funktioner	42
6.2.1 Att fråga och hitta.....	42
6.2.2 Att uppleva	45
6.2.3 Att vistas och mötas.....	47
6.2.4 Att lära	48
6.3 Informanternas synpunkter på barns delaktighet.....	48
6.3.1 Erfarenheter	48
6.3.2 Utmaningar	49
6.4 Arbetsmetoder i förändringsarbetet.....	50

6.4.1	Teckningstävling	50
6.4.2	Referensgrupper	51
6.4.3	Observationer	52
6.4.4	Statistik	53
6.4.5	Tävling / enkäter	53
7.	Analys	54
7.1	Förändringar på biblioteken	54
7.1.1	Att fråga och hitta	54
7.1.2	Att uppleva	55
7.1.3	Att vistas och mötas	56
7.1.4	Att lära	56
7.2	Barns delaktighet på biblioteken	57
7.2.1	Informanternas synpunkter på delaktighet	57
7.2.2	Graden av barns delaktighet	58
8.	Diskussion och slutsatser	60
8.1	Barnperspektiv	60
8.2	Barns perspektiv	62
8.3	Slutsatser	64
8.4	Avslutande reflektioner	66
9.	Sammanfattning	67
	Källförteckning	69
	Otryckta källor	69
	Tryckta källor	69
	Bilagor	73
	Bilaga 1	73
	Intervjufrågor (Anna, Astrid)	73
	Bilaga 2	75
	Intervjufrågor (Britta)	75
	Bilaga 3	77
	Intervjufrågor (Cecilia, Disa)	77
	Bilaga 4	78
	Intervjufrågor (Erika)	78
	Bilaga 5	79
	Intervjufrågor (Fia)	79

1. Inledning

Om du fick ett tomt pappersark, vad skulle du fylla det med? Om du skulle få möjlighet att skapa ett helt nytt barnbibliotek idag, hur skulle du tänka då? Vad skulle du erbjuda för att få barnen att komma till biblioteket? Skulle barnen själva få komma med idéer?

Barns medievanor har genomgått stora förändringar de senaste åren och barn har idag också många fler valmöjligheter när det gäller aktiviteter på fritiden. (Enemark Brandt & Poulsen 2008, s. 24) Detta innebär att bibliotekspersonalen måste ”hänga med i svängarna” och hitta nya sätt att få barnen att välja biblioteket framför andra aktiviteter. Ett sätt kanske kan vara att involvera barnen för att få reda på hur de tycker att biblioteket ska se ut och vad de vill kunna göra där. Ett bibliotek där barnen själva fått vara med och påverka borde bli ett bibliotek som barn vill använda.

Barn har också formella rättigheter enligt FN:s barnkonvention. Detta innebär bl.a. att barns behov ska tillgodoses och att barn har rätt att fritt få uttrycka sina åsikter och få dessa respekterade. (Barnombudsmannen 2011a)

1.1 Bakgrund

Alla verksamheter som arbetar med barn är skyldiga att följa FN:s barnkonvention. Konventionen definierar de rättigheter som gäller varje enskilt barn oavsett var i världen man bor eller vilken kultur eller religion man tillhör. Sverige ratificerade barnkonventionen 1990, en ratificering innebär att ett land folkrättsligt förbinder sig till att konventionen ska förverkligas. (Barnombudsmannen 2011b)

Även folkbiblioteken berörs av barnkonventionen. År 2003 gav Svensk biblioteksförning ut rekommendationer för folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet som grundar sig på FN:s barnkonvention. (Svensk biblioteksförning 2003). Målsättningen som fick namnet *På barns och ungdomars villkor* tar fasta på att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet genom att barns behov ska tillgodoses, barn ska få uttrycka sig och få påverka. I och med den nya målsättningen har ett perspektivskifte skett. I de tidigare riktlinjerna, *Barnbibliotekets målsättning* från 1975-76 (Passa upp, passa, passa vidare ...?: handbok för barnbibliotek 1982, s. 17f.), låg fokus på bibliotekets uppgift som förmedlare. Målsättningen hade också ett fostrande syfte och barn och ungdomar hade inget inflytande på verksamheten. Den nya målsättningen har istället användarperspektivet som utgångspunkt vilket tar sig uttryck i första punkten: ”Barnperspektivet ska vara utgångspunkten för biblioteket. Barns och ungdomars egna behov ska vara vägledande för verksamheten. De ska kunna påverka denna och de ska erbjudas möjligheter att uttrycka sig i biblioteket”. (Svensk biblioteksförning 2003) Perspektivskiftet på barnbiblioteken har sin grund i att samhällets syn på barn har förändrats. Barn betraktas inte längre som passiva mottagare utan ses som kompetenta medaktörer.

Men har de nya rekommendationerna haft någon effekt på det praktiska arbetet på folkbiblioteken. Vi undrar därför vad bibliotekspersonalen känner till om barnkonventionen och om de använder sig av de nya rekommendationerna.

Redan från början var vi inställda på att skriva en uppsats med fokus på barn eller ungdomar på bibliotek. Vi var intresserade av att undersöka nystartade bibliotek för barn för att ta reda på om personalen, när de får chansen att tänka nytt och förändra både biblioteksrummet och verksamheten, utgår från barnkonventionen. Vi ville även ta reda på om barn och ungdomar har varit delaktiga när biblioteken skapats. När vi sedan letade material märkte vi att ämnet är ganska utforskat, vi hittade en del material gällande ungdomars delaktighet men nästan ingenting beträffande hur barn kan göras delaktiga. Vi blev nyfikna på om och hur personal på barnbibliotek har arbetat med yngre barn kring denna fråga. Därför har vi valt att rikta in oss på just yngre barn och deras möjligheter till inflytande på folkbiblioteken.

1.2 Problembeskrivning

En av huvudprinciperna i barnkonventionen är artikel 3 som slår fast att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet. Barnets bästa handlar, enligt första punkten i *På barns och ungdomars villkor*, om att tillgodose barns och ungdomars behov. (Svensk biblioteksforening 2003) I den danska rapporten *Fremtidens biblioteksbetjening av børn* beskrivs hur barnbibliotek ska se ut för att tilltala dagens unga. I rapporten rekommenderas att barnbiblioteket bör ha tre huvudprioriteringar för det fysiska rummet. Det ska vara ett ställe för barn att vara på, ett ställe att lära och ett ställe att göra något tillsammans. (Enemark Brandt & Poulsen 2008, s. 31 ff.) Vi undrar hur bibliotekspersonal som ska förändra biblioteksrummet ser på detta och om barns behov är vägledande.

Alla barn har enligt barnkonventionens artikel 12 rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet och att få dem beaktade med hänsyn till ålder och mognad. (Barnombudsmannen 2011a) Detta återfinns i den punkt i *På barns och ungdomars villkor* som handlar om att barn ska ges möjlighet att uttrycka sina åsikter och vara med och påverka biblioteksverksamheten. (Svensk biblioteksforening 2003) När det gäller forskning om barns och ungdomars inflytande på bibliotek har vi i litteraturen hittat några exempel på fungerande arbetsformer med ungdomar men inte med barn. Paakkonen och Persson konstaterar i sin undersökning att barnbibliotekarierna är positivt inställda till att barn ges möjlighet till inflytande. Enligt författarna saknas däremot i praktiken arbetsformer och ekonomiska resurser. (2004, s.90f.) Det har nu gått ett antal år sedan Svensk biblioteksforening antog de nya riktlinjerna. Har bibliotekspersonalen hittat lämpliga arbetsformer för att arbeta med barns delaktighet och har frågan om barns inflytande prioriterats när större förändringar skett på barnbibliotek/barnavdelningar?

1.3 Syfte och problemformulering

Vi vill undersöka vad bibliotekspersonal på ett urval barnbibliotek/barnavdelningar har velat förändra när tillfälle getts (d.v.s. i samband med större förändringsarbeten). Vi vill också ta reda på om barn har haft möjlighet att delta vid sådana förändringar och i så fall på vilket sätt. Vi vill även undersöka i vilken grad barnen har varit delaktiga.

Vår problemformulering blir därför:

Hur har bibliotekspersonal arbetat för att, i enlighet med barnkonventionen, utveckla barnbiblioteken och hur har de låtit barn vara delaktiga i skapandet/förnyandet av barnbibliotek/barnavdelningar?

1.4 Frågeställningar

- Vilka förändringar har gjorts på barnbiblioteket/barnavdelningen?
- I vilken grad och på vilka sätt har barn varit delaktiga i dessa förändringar?
- Hur ser bibliotekspersonalen på frågan om barns delaktighet?

1.5 Definitioner och avgränsningar

Enligt barnkonventionen räknas man som barn tills man är 18 år. Vi är dock i denna uppsats intresserade av de yngre barnens möjlighet till inflytande. Med yngre barn menar vi då de barn som ännu inte nått tonåren, d.v.s. barn t.o.m. 12 år. Vi är medvetna om det vida åldersspannet och att barn i olika åldrar inte har samma förutsättningar att vara delaktiga.

De bibliotek vi vill undersöka ska vara folkbibliotek som riktar sig till barn och ha genomgått en större förändring. Detta för att vi tror att personalen på dessa bibliotek borde ha kännedom om den nya målsättningen för barn- och ungdomsverksamheten och i och med det funderat över bl.a. hur barn kan ges möjlighet att vara delaktiga i förändringsprocessen.

Med begreppet förändring avser vi inte den fortlöpande utvecklingen av biblioteken utan en större engångsföreteelse i avsikt att förbättra biblioteksrummet och bibliotekets verksamhet.

1.6 Litteratursökningar

Vårt arbete startade med att vi försökte hitta relevanta magisteruppsatser på Borås högskolebibliotek. Vi fortsatte söka i andra högskolors uppsatsdatabaser, t.ex. Lund och Uppsala. Vi hittade en del referenser i uppsatserna, bl.a. tips på författare som vi sedan sökt vidare på. Via våra handledare fick vi också förslag på olika biblioteksprojekt med anknytning till ämnet.

Vi har vidare sökt litteratur inom barndomssociologin för att få en förståelse för hur den nya synen på barn har utvecklats och hur barns rättigheter i samhället har förändrats.

I databaserna Nordiskt BDI-index, LISA, Libris, Library Literature and Information Science och Artikelsök sökte vi material gällande barns delaktighet på bibliotek. Då använde vi sökorden barn- och ungdomsbibliotek, användarinflytande,

barnkonventionen, inflytande, delaktighet, barn i olika kombinationer. I dessa databaser var det dock svårt att hitta relevant material.

Vi fortsatte söka på webbsidorna för Rädda Barnen, Barnombudsmannen, Aktionsgruppen för barnkultur, Centrum för barnkulturforskning för att bl.a. hitta information om barnkonventionen

1.7 Disposition

Efter vårt inledande kapitel kommer vi nu i kapitel två att ge en teoretisk bakgrund till uppsatsen genom att redogöra för hur synen på barn och barndom förändrats. Vi tar avstamp i barndomssociologin som innebär ett nytt sätt att betrakta barn på. I och med det nya synsättet har även barns rättigheter ökat, t.ex. genom barnkonventionen. Vi beskriver även hur barnkonventionen ska ligga till grund för biblioteksverksamhet.

I kapitel tre vill vi ge en översiktlig bakgrund till olika resonemang kring barnbibliotekets utveckling och framtid. Vi redovisar även forskning och projektrapporter gällande barns delaktighet på bibliotek.

Vi har valt kvalitativa intervjuer som metod vilket beskrivs och diskuteras i kapitel fyra. Vi beskriver hur vi gått tillväga vid urval och utformande av intervjumall, hur vi genomförde intervjuerna och avslutningsvis hur vi bearbetade materialet.

I kapitel fem tar vi upp de teoretiska modeller vi använder oss av i resultat och analys. Vi utgår från Anderssons och Skot-Hansens modell över bibliotekets funktioner för att i första hand strukturera vårt resultat men också för att analysera i vilken/vilka funktioner biblioteken har förändrat sig mest. Vi använder oss också av en modell som vi tycker passar för att utvärdera hur delaktiga barn egentligen har varit på de olika biblioteken i vår studie, Roger Harts delaktighetsmodell.

Kapitel sex är vår resultatdel som inleds med en presentation av de deltagande biblioteken och informanterna. Vi redogör för hur de olika biblioteken har förberett sig inför förändringarna. Sedan redovisar vi de faktiska förändringarna indelade efter Anderssons och Skot-Hansens modell över bibliotekets fyra funktioner. Vi presenterar vidare informanternas åsikter gällande barns delaktighet. Kapitlet avslutas med en redovisning av de metoder personalen på de olika biblioteken använt för att inkludera barnen i förändringsarbetet.

I kapitel sju analyserar vi vårt resultat, d.v.s. de förändringar biblioteken gjort och i vilken grad barn har varit delaktiga i dessa förändringar.

Med utgångspunkt i de två begreppen barns perspektiv och barnperspektiv diskuterar vi i kapitel åtta vårt resultat och redovisar vår slutsats utifrån våra frågeställningar, för att sedan avsluta uppsatsen med en sammanfattning i kapitel 9.

2. Barndom, barnperspektiv och barns rättigheter

I detta kapitel, som är en teoretisk bakgrund till uppsatsen, reder vi ut och diskuterar begreppen barndom och barnperspektiv. Vi redogör för vilka olika betydelser som kan finnas bakom dessa begrepp samt vilken betydelse vi själva lägger in i dem. Vi tar också upp barns rättigheter i samhället i stort och i synnerhet på bibliotek med betoning på vad som är relevant för vår undersökning.

2.1 Barn och barndom

Barndom är inget beständigt begrepp. Synen på barn och barndom förändras hela tiden, i takt med att samhället och den tid vi lever i förändras. Historiskt sett fanns det från början inget barndomsbegrepp. Barndom existerade inte i den mening vi använder begreppet idag eftersom barn räknades som vuxna redan från födseln, även om de var ofullständiga. Sedan har synen på barnet förändrats, barn fick ett eget värde och barndomen blev då värd att studera. (Heywood 2005, s. 12f.) Under 1900-talet har utvecklingspsykologin haft en dominerande ställning, där fokuseras på hur barn utvecklas genom att gå igenom givna faser eller stadier. Birgitta Qvarsell, professor i pedagogik, menar att utvecklingspsykologin på många sätt har bidragit till kunskapen om barn (Montgomery & Qvarsell 2001, s. 100). Men hon menar samtidigt att det finns anledning att vara kritisk till den standardiserade bild av barn som utvecklingspsykologiska teorier presenterar, där normen för en godtagbar utveckling baseras på de olika stadierna, och där ingen hänsyn tagits till den kultur eller kontext barnet befinner sig i. (Qvarsell 2004, s. 11) Barns utveckling hade hittills studerats inom psykologin, pedagogiken och pediatriken. Men dessa forskningsområden räcker inte till för att beskriva den roll barn har i samhället, skriver Gunilla Halldén, professor vid tema Barn, Linköpings universitet (Halldén 2007, s. 25). Halldén beskriver hur barndomssociologins intåg innebar ett angrepp på utvecklingspsykologins dominerande ställning. Barndomssociologin introducerades mot slutet av 1900-talet. 1990 gavs antologin *Constructing and Reconstructing Childhood* ut. Ett nytt paradig lanserades för barndomsforskningen som innebar ett nytt sätt att betrakta barn och forska på barn.

- Barndomen ses inte enbart som ett biologiskt fenomen utan istället slås det fast att barndom är en social konstruktion. Barndomen styrs alltså av vilket samhälle man lever i.
- Barn kan inte heller betraktas som något generellt, barn är inte ett neutrum utan har alltid ett kön, en klasstillhörighet och en etnicitet.
- Barn betraktas som en egen social grupp i samhället, barndomen ses inte längre enbart som en transportsträcka mot vuxenlivet.
- Barn måste betraktas som delaktiga i skapandet av sitt eget sociala liv.
- Det är viktigt att hitta metoder där barnen själva får komma till tals eftersom den vuxnes avsikt är att ha ett barnperspektiv.

Halldén menar att barndomssociologin genom det nya sättet att se på barndom vill "...bedriva en forskning inte bara *om barn* utan också *för barn* och ibland *med barn*". (Halldén 2007, s. 26ff.)

Ett centralt begrepp i den nya barndomsforskningen är bilden av barnet som *being* i motsats till *becoming*. Med detta menas att barndomen inte bara är en övergångsperiod till vuxenlivet utan barn är värda att studeras i sin egen rätt. Genom att se på barnet som en *being* tar barndomssociologin ställning för barns perspektiv och poängterar vikten av att lyssna på barn. Halldén påpekar dock att det finns en risk med att barndomssociologin undviker synen på barn som ännu inte fullständiga människor, *not yet's*, hon menar att det trots allt är skillnad på att vara barn och vuxen. Det är viktigt att inte överbetona barns förmåga att lära och barns kompetens. (Halldén 2007, s. 31ff.)

David Buckingham är professor of Education vid London university och har bl.a. studerat barn ur ett mediaperspektiv. Han menar att den traditionella synen på barn som passiva och sårbara allt mer har ersatts av en ny syn där barn betraktas som ”media-kloka” och kompetenta. (Buckingham 2000, s. 192f.) Själv försöker Buckingham se bortom dessa antingen-eller-alternativ och nyanserar bilden av det kompetenta barnet. Han menar att vi behöver placera barnens aktiviteter inom dess sociala kontext. Vi måste förstå omfattningen och begränsningarna av barns kompetens som deltagare i vuxenvärlden. (Buckingham 2000, s. 193) Kerstin Rydsjö, universitetsadjunkt vid Bibliotekshögskolan i Borås, menar att barn är experter på sin egen samtid. I dagens konsumtions- och informationsamhälle är det mycket som är annorlunda för barnen i jämförelse med tidigare generationer. Barn av idag är vana vid snabba förändringar. Som vuxen vill man gärna tillrättalägga livet för barnen och visa dem vilken väg som är den rätta. Men frågan är om inte barnen är bättre på att hantera verkligheten än de vuxna. (Rydsjö 1997, s. 38f.)

Barn är lika mångfacetterade som vuxna, poängterar Elisabeth Arnér och Britt Tellgren, båda universitetsadjunkter vid Pedagogiska institutionen, Örebro universitet. Barn, liksom vuxna, har olika bakgrund, syn och erfarenheter. Det som skiljer är de vuxnas erfarenheter. De vuxna har å sin sida glömt de erfarenheter de gjorde som barn. Som vuxna måste vi ta reda på vad som skiljer och förenar barn. Barns perspektiv är inte alla barns perspektiv. (Arnér & Tellgren 2006, s. 41f.)

2.2 Barnperspektiv och barns perspektiv

Det råder stor begreppsförvirring kring begreppen barnperspektiv och barns perspektiv. Det finns ingen gemensam definition utan begreppen används med olika innebörder och sammanblandas ofta. Vi tar här upp några olika resonemang kring begreppen för att komma fram till hur vi själva tänker använda dessa i vår uppsats.

Begreppet barnperspektivet används ofta lite slarvigt anser Halldén. (2007, s. 169) Det är inte så klart definierat utan är istället ett mångtydigt begrepp. Men det är politiskt korrekt och alla kan stå bakom det. Begreppet har en stark ställning inom barndomsforskningen och kan ha två innebörder där man skiljer på barnperspektiv och barns perspektiv, enligt Halldén. Skrivet som ett ord, *barnperspektiv*, betyder det att ha barnet i fokus och verka för barns bästa, enligt en vuxen förståelse. I denna betydelse är det inte nödvändigt med information från barnen själva. Skrivet som två ord, *barns perspektiv*, innebär det att barnen själva får komma till tals. Men i den allmänna diskussionen används ofta barnperspektivet som ett överordnat begrepp, där både barns perspektiv och ett perspektiv med barn i fokus innefattas. (Halldén 2007, s. 169f.)

Vuxna i de flesta verksamheter för barn tycker att de faktiskt arbetar utifrån ett barnperspektiv menar Arnér och Tellgren. Det handlar då om att tolka vad barn förmedlar utifrån sin egen, vuxna synvinkel, d.v.s. barnen sätts i fokus men de vuxna utgår från sina egna referensramar. (Arnér & Tellgren 2006, s. 27f.) Bodil Rasmusson, fil. dr. i socialt arbete, betonar vikten av att vara medveten om svårigheterna med att tolka barn. Som vuxen kan man omedvetet styra barn och barn kan säga vad de tror att vuxna förväntar sig att höra. Som vuxen kan det också vara lätt att utifrån sin ”vuxenhet” misstolka barns utsagor. (Rasmusson 1994, s. 27f.) När det gäller vuxnas perspektiv på barn menar Rasmusson att även deras referensramar präglas av t.ex. kunskaper, intresse, teorier och erfarenheter vilka i sin tur är beroende av sociala, kulturella och historiska sammanhang. Hon poängterar också den egna barndomens betydelse, det finns en risk för att vuxna har en idylliserad bild av denna. (Rasmusson 1994, s. 16)

I diskussionen kring barns perspektiv, när barnen själva får komma till tals, är det viktigt att komma ihåg att det inte bara finns *ett* perspektiv utan flera. Barn är olika och kan därför ha olika perspektiv. Hur barn uppfattar sin verklighet påverkas naturligtvis av en rad olika faktorer som t.ex. ålder, kön och kulturell tillhörighet. (Montgomery & Qvarsell 2001, s. 98) Det är också viktigt att tänka på att barn ändå är just barn. Barn kan inte ansvara helt själva över sin tillvaro, menar Qvarsell, poängen är istället att försöka förstå världen ur barnens perspektiv vilket inte är detsamma som att tillgodose deras önsknings. (Montgomery & Qvarsell 2001, s. 98)

I den här uppsatsen kommer vi att särskilja begreppen barnperspektiv och barns perspektiv. Barns perspektiv kommer att användas i den meningen att barn själva får vara med och påverka sin situation. Barnperspektivet innebär här att vuxna försöker se till vad som är bäst för barnen. En vuxen kan aldrig anta ett barns perspektiv eftersom allting tolkas genom den vuxnes verklighet.

2.3 Barns rättigheter i samhället

Då synen på barn förändrats och idén om det kompetenta barnet alltmer blivit gällande i samhället har intresset för barns rättigheter ökat.

Buckingham menar att detta tydligast märks i FN:s barnkonvention. Han anser att det filosofiskt handlar om en frigörelse där förespråkarna menar att barn blir förtryckta eftersom de definieras som sårbara och hjälplösa. Förespråkarna hävdar att barn bör frigöras från detta förtryck genom att de ges tillgång till vuxnas privilegier. (Buckingham 2000, s. 194f.)

Problemet, menar Buckingham, är att man tenderar att generalisera kring barn som om de vore en homogen grupp. När det gäller små barn verkar de praktiska hindren enorma kring hur det ska gå till att låta dessa utöva rätten att delta i beslutsprocesser. Däremot anser Buckingham att tonåringar kan ta ansvarsfulla beslut, och speciellt om de ges möjlighet till utbildning i att göra detta. Barn är kanske mer kompetenta än vi tror, men faktum är ändå att de tillgodogör sig denna kompetens gradvis. Buckingham menar att det handlar om en självbegränsande process: hur vi tänker om barn avgör hur vi agerar

emot dem, vilket i sin tur skapar ett beteende som bekräftar vårt eget tänkande kring hur barn är. Barn har bara möjlighet att bli kompetenta om de behandlas som att de är kompetenta. Barn måste ges möjlighet att engagera sig. (Buckingham 2000, s. 196f.)

Vuxna måste ändra sin attityd och våga lita på barnen, menar Marian Koren, chef på the Research and International Affairs Department på Nederländernas biblioteksörening. På de ställen där man har börjat lyssna på barn och låtit dem bli deltagare har man ofta blivit förvånade över deras kompetens, kreativitet och ansvarskänsla. (Koren 1998, s. 7)

När det gäller barns rättigheter menar Buckingham dock att det är viktigt att skilja mellan passiva (beskydd och försörjning) och aktiva (deltagande) rättigheter. Ofta kombineras eller sammanblandas dessa två typer av rättigheter. I FN:s barnkonvention slås det t.ex. fast att barn å ena sidan ska skyddas mot exploatering, misskötsel och utnyttjande, samtidigt ska de å andra sidan ha rätt till utbildning, privatliv och yttrandefrihet. (Buckingham 2000, s. 194f.) Barnkonventionen kan då sägas innehålla två barnperspektiv. Ett objektperspektiv som fokuserar på de särskilda behov barn och ungdomar har av skydd och omvårdnad. Och ett subjektsperspektiv som betraktar barn och ungdomar som kompetenta och handlingskraftiga aktörer. (Rasmusson 2001, s. 51)

2.3.1 Barnkonventionen och barns delaktighet

Synen på barn som subjekt blir i artikel 12 tydlig, barn ska ha rätt att få uttrycka sina åsikter och få dessa respekterade. (Rasmusson 2001, s. 19) Artikel 12 eller ”barnkonventionens demokratiartikel”, som den ofta beskrivs som, är en av de huvudprinciper som konventionen vilar på. (Rasmusson 2001, s. 43) Artikel 12 är den i konventionen mest radikala artikeln. För trots sin vaga formulering pekar den mot delaktighet och inflytande genom att lägga vikt vid barns åsikter. (Hammarberg 2003, s. 13f.)

Artikel 12 lyder i sin helhet:

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.
(Barnombudsmannen 2011a)

Roger Hart är professor i miljöpsykologi och har arbetat med olika barn- och demokratiprojekt i FN:s regi. Han poängterar fördelarna med att barn får uttrycka sina åsikter och få dem respekterade. Han anser att barn som ges möjlighet till aktivt deltagande upptäcker sin egen förmåga och lär sig att ta ansvar. Barnets självkänsla ökar och de lär sig respekt för andra människor, vilket leder till att barn lär sig uppskatta värdet av demokrati och mänskliga rättigheter. (Hart 1997, s. 3)

Enligt Rädda barnen kan det finnas många tillfällen då barnen själva bör få fatta beslut och ta ansvar för dem. Men hänsyn måste alltid tas till barnets bästa vad det gäller mängden ansvar. Det är emellertid inte rätten att fatta beslut som barnkonventionen behandlar utan rätten att få uttrycka sina åsikter och att det, i beaktandet av dessa, tas hänsyn till barnets ålder och mognad. Besluten blir dock bättre om de fattats efter att man lyssnat på barnen och vägt in deras synpunkter och erfarenheter. (Rädda barnen 2006) Samtidigt betyder inte alltid barns rätt till deltagande att barnen måste vara fysiskt närvarande så fort något som angår dem diskuteras. Det krävs noggranna förberedelser, information och forum måste anpassas för att möten ska bli meningsfulla för barn. Men i beslutsunderlag gällande barn och i forum där barns villkor diskuteras bör det finnas en redovisning kring barnens åsikter och hur dessa tagits tillvara. (Rädda barnen 2006)

2.3.2 Barnkonventionen och barnets bästa

Barnkonventionen lyfter även fram andra rättigheter för barn. Fyra av artiklarna fungerar som huvudprinciper vars funktion är att vara vägledande för hur hela konventionen ska tolkas. (Barnombudsmannen 2011a) Dessa artiklar är, förutom den nyss nämnda artikel 12:

Artikel 2 – inget barn får diskrimineras. Alla barn har lika värde och samma rättigheter.

Artikel 3 – barnets bästa ska alltid komma i främsta rummet.

Artikel 6 – alla barn har rätt att leva och utvecklas. Detta gäller såväl den fysiska utvecklingen som den psykiska och sociala. (Barnombudsmannen 2011a)

Av dessa huvudprinciper anses artikel 3 vara grundpelaren, tanken är att barnets bästa alltid ska komma i första rummet då åtgärder rörande barn ska vidtas. Svårigheten är dock att det finns ett stort tolkningsutrymme kring vad som är barns bästa. Detta har sett och ser olika ut beroende på tid och kultur. Alla barn är ju också olika och det som är bra för ett barn är inte nödvändigtvis bra för alla. (Rasmusson 2001, s. 87)

Några andra artiklar som enligt oss är relevanta för bibliotekens verksamhet och av intresse för vår uppsats är:

Artikel 13 – barns rätt till yttrande- och informationsfrihet, barn ska alltså ha möjlighet att kunna söka och få information. (Barnombudsmannen 2011a)

Artikel 28 och 29 – barn har rätt till utbildning. Barn ska ha möjlighet att utvecklas som individer så att deras förmågor tas tillvara på bästa sätt. (Barnombudsmannen 2011a)

Art 31 - barns rätt till vila, fritid och kultur. Anpassat efter barnets ålder ska barnet ha rätt att leka och återhämta sig samt delta i det kulturella och skapande livet. (Barnombudsmannen 2011a)

Barnkonventionen artiklar är generellt formulerade och de personer som arbetar med eller för barn måste därför tolka och anpassa konventionsartiklarna till den verksamhet det gäller. (Barnombudsmannen 2011b)

2.3.3 Barns rättigheter på bibliotek

Svensk biblioteks förening har i samarbete med barnbibliotekskonsulenterna vid sex länsbibliotek utarbetat en ny målsättning, *På barns och ungdomars villkor*, som antogs 2003. Denna tar sin utgångspunkt i barnkonventionen och omfattar 12 punkter med betoning på barnkonventionens artikel 3, att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet. (Svensk biblioteks förening 2003)

Tanken med målsättningen är att den ska fungera som rekommendationer för folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet. I och med detta följer en förändring vad det gäller förhållningssätt där man går från ett biblioteksperspektiv till ett barn- och ungdomsperspektiv, vilket bl.a. innebär att barn och unga ska ges möjlighet att delta i skapandet och användandet av de verksamheter som erbjuds. (Lundgren 2005, s. 19)

Alla som fattar beslut om eller skapar barnmiljöer har klara skyldigheter, enligt barnkonventionen, att organisera barns deltagande så att de kan uttrycka sina åsikter i allt som rör dem. Detta kommer till uttryck i målsättningens första punkt, baserad på artikel 12:

- Barnperspektivet ska vara utgångspunkten för biblioteket. Barns och ungdomars egna behov ska vara vägledande för verksamheten. De ska kunna påverka denna och de ska erbjudas möjligheter att uttrycka sig i biblioteket. (Svensk biblioteks förening 2003)

Andra punkter i målsättningen gäller barns behov av t.ex. lek, trygghet, utbildning och information:

- Barn och ungdomar ska ges vana att använda bibliotek och redskap för att orientera sig i en svåröverskådlig och gränsöverskridande medievärld.
- Biblioteket ska tillsammans med föräldrar, barnhälsovård, förskola och skola lägga grunden till det livslånga lärandet och hjälpa barn och ungdomar att skapa sammanhang i tillvaron.
- Biblioteket ska vara en fristad och mötesplats för barn och ungdomar, där de möts med respekt av engagerade och kunniga vuxna.
- Biblioteket ska erbjuda komplement och alternativ till utbudet i lokalsamhället.
- Biblioteket ska vara en del av samhällets nätverk för barn och ungdomar när det gäller språkutveckling, kulturarv, kulturupplevelser och eget skapande. (Svensk biblioteks förening 2003)

Dessa rekommendationer kan alltså vara till stöd för personalen på barnbibliotek/barnavdelningar inför ett förändringsarbete.

2.4 Sammanfattning

För att sammanfatta kapitlet kan vi konstatera att förändringar i synen på barn också inneburit att barn anses värda att tas på allvar. Det har blivit betydelsefullt att i olika sammanhang ha ett barnperspektiv men även att ha med barns perspektiv. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att alla barn är olika och att barn inte har vuxnas erfarenheter. Vi har också visat på att vuxna inte kan ta ett barns perspektiv utan alltid tolkar barns utsagor utifrån sina värderingar. Den nya synen märks tydligt i FN:s barnkonvention där barnens rättigheter stärkts. Även biblioteken är skyldiga att arbeta efter barnkonventionen och det har Svensk biblioteks förening tagit fasta på i sin nya målsättning *På barns och ungdomars villkor*. Barn och ungdomar ska i och med denna målsättning ges möjlighet att kunna påverka biblioteksverksamheten och denna ska utformas efter barnens behov.

3. Litteratur och tidigare forskning

Vi tar i den första delen av detta kapitel upp en utredning kring barnbibliotekets framtid samt ger ett par praktiska exempel på hur nya barnbibliotek utformats. Vi tar även upp hur barnbibliotek kan göras användarvänliga. Detta för att kunna sätta in de förändringar som biblioteken i vår undersökning genomfört i ett sammanhang. Sista delen behandlar barns rättigheter på bibliotek med tyngdpunkt på barns delaktighet. Här redovisar vi de uppsatser och projekt som vi funnit relevanta för vår undersökning.

3.1 Framtidens barnbibliotek

I Danmark tillsatte kulturministern 2006 ett utskott med syftet att utreda hur barns liv och villkor förändrats under de sista årtionena. Utskottet skulle också komma med förslag på hur biblioteken ska kunna anpassa sig till nutidens barn. En av anledningarna till utredningen var att barn inte besöker biblioteket lika ofta idag som för tio år sedan. (Enemark Brandt & Poulsen 2008, s. 3) I rapporten som utskottet sammanställde 2008, *Fremtidens biblioteksbetjening av børn*, beskrivs hur bibliotek för barn i framtiden kan organiseras och inrättas för att fortfarande vara angelägna för nutidens barn.

Genom att analysera hur vi ser på samhället, barndomen och kulturen kan vi förstå hur bibliotek för barn är uppbyggda idag och hur de bör förändras för att fungera i framtiden. I rapporten beskrivs hur samhället idag kan beskrivas på flera olika sätt. Det kan ses som ett upplevelsesamhälle, informationssamhälle och kunskapssamhälle. Det finns två huvudstråk i dessa samhällssyner, det ena är uppfattningen att samhället prioriterar upplevelser medan det andra handlar om att samhället baseras på information, och på senare år kunskap. (Enemark Brandt & Poulsen 2008, s. 20f.)

Utskottet menar också att det gäller att vara medveten om att det finns två grundläggande uppfattningar om barndomen. Dels den avhängiga barndomen (synen på barn som becoming, förf. anm.) där barndomen ses som ett förstadium till vuxenlivet. Dels den autonoma barndomen (synen på barn som beeings, förf. anm.) där barn betraktas som en egen social grupp som själva vet vad som är bäst för dem. Inom biblioteksvärlden märks synen på barn som becoming bl.a. i kvalitetsvärderingar av medier medan synen på barn som beeings blir tydligt i hur barnbibliotek inreds som upplevelserum. (Enemark Brandt & Poulsen 2008, s. 22f.)

Biblioteken har under 1990-talet gått från ett förmedlarperspektiv till ett användarperspektiv. Med de nya medierna är användarna i fokus, de kan själva söka, beställa och hålla sig uppdaterade om bibliotekets verksamhet. Användarnas nya möjligheter innebär att det ställs nya krav på biblioteket, t.ex. på användarvänliga webbsidor. Samtidigt blir det allt svårare att veta vilka användarna på nätet är. Antalet barn som besöker det fysiska biblioteket minskar också, vilket gör det svårare för personalen att veta vad barn vill göra och vilka behov de har. (Enemark Brandt & Poulsen 2008, s. 33f.)

Att övergången till kunskapssamhället innebär att bibliotekets samlingar inte längre står i centrum är en utmaning för biblioteken. Detta märks på tre olika sätt inom biblioteksvärlden. Det första är att det läggs allt mindre fokus på att underhålla

samlingarna. Det andra är att biblioteket riktar sig alltmer mot bestämda målgrupper. Det tredje är att det har experimenterats mycket med att förändra biblioteksrummet, vilket kan innebära att göra biblioteket mindre bokorienterat och mer utvecklingsorienterat när det gäller barnavdelningarna. (Thorhauge 2008, s. 91f.)

Utskottet kommer med några rekommendationer för det fysiska biblioteksrummet. Rummet ska inspirera och utmana. För att inspirera barnen kan biblioteket t.ex. ordna utställningar, events och presentera medierna på ett för barnen intressant sätt. För att utmana barnen kan det finnas möjlighet för barnen att på olika sätt få uttrycka sig t.ex. genom kreativa verkstäder. Det utmanande kan också vara plats för studier och diskussion. En annan rekommendation är att biblioteksrummet ska ge utrymme för lek, och att leksaker och spel ska finnas till förfogande. (Thorhauge 2008, s. 92) Biblioteken bör alltså ha tre huvudprioriteringar; det ska vara ett ställe för barn att vara på, ett ställe att lära och ett ställe att göra något tillsammans. Barn i olika åldrar använder också bibliotek på olika sätt. Biblioteket som ett ställe att vara på kan för de yngre barnen handla om sinnesupplevelser med hjälp av material och aktiviteter. Virtuella bibliotek för barn är också utformade som ställen att vara på där fokus ligger på upplevelser vilka oftast vänder sig till de äldre barnen. Biblioteket som ett läroställe innebär att barn kan söka information och få läxhjälp. Det är mest äldre barn och unga som använder biblioteket som ett läroställe. Biblioteket kan också vara ett ställe att göra saker på. För de äldre barnen innebär det att spela dataspel eller kommunicera på nätet. Yngre barn använder istället biblioteket för bestämda aktiviteter, ofta tillsammans med föräldrar. Hur ett bibliotek byggs upp utgår från personalens kunskap om vilka det ska rikta sig till och vad det ska användas till. Detta innebär att biblioteket som ett ställe att vara på mer riktar sig till yngre barn medan biblioteket som ett ställe att göra saker på lämpar sig för de äldre barnen. (Enemark Brandt & Poulsen 2008, s. 31ff.)

Ett exempel på hur ett bibliotek har blivit mindre bokorienterat är barnbiblioteket i Ålborg som har valt att sätta större delen av allt skriftligt material i källaren. Detta eftersom det fysiska biblioteket nu ska tillhandahålla alla medier som är viktiga för barn och unga, inte bara böcker. Mångfalden ska avspeglas i biblioteket på följande vis: barnavdelningen har delats upp i olika aktivitetsområden, exponering är bättre genom att mediernas framsidor visas och barnen ges möjlighet att använda medierna på plats. (Ibach Nissen 2008, s. 84) Personalen på Ålborgs barnbibliotek har samarbetat med en konsult från IKEA gällande inredningen. Det har varit givande eftersom konsulten har tänkt i andra banor än personalen när det t.ex. gäller färg- och ljussättning och för att få ihop bibliotekets olika funktioner till en helhet. Även barn har deltagit i denna process, detta tyckte personalen var nödvändigt eftersom det inte går att gissa sig till vad barnen vill ha. Barnen kom från olika elevråd på skolor i närheten och från bibliotekets egna barnklubbar. Deras uppgift var att förutsättningslöst komma med idéer i inledningsskedet och att godkänna den färdiga ritningen i slutfasen. Barnens medverkan har inneburit att de känner att det är deras bibliotek och att de tar mer initiativ nu än förut. (Ibach Nissen 2008, s. 85)

Barnbibliotekets målgrupp har stor spridning, både när det gäller ålder och behov, därför har personalen skapat rum i rummet. Det första som möter en när man kommer in i biblioteket är ett torg med café, biblioteket är sedan indelat i utrymmen med olika funktioner. Det finns lärande rum, läsrum, spelrum, musik- och filmrum och ett småbarnsrum. I spelrummet finns olika tv-spel som t.ex. PlayStation3 och Nintendo

Wii. I musik- och filmrummet finns en egen minibiograf, en jukebox och möjlighet att slänga sig i en stor säng och lyssna på musik. (Ibach Nissen 2008, s. 85)

Eftersom medierna nu blivit färre finns det möjlighet att exponera dem bättre genom att allt material frontvänder och placeras på olika lockande sätt för att dra till sig barnens uppmärksamhet. Barnen är nöjda med att det blivit mer plats för annat än böcker, biblioteket har blivit mer inbjudande och det är roligare att vara där. (Ibach Nissen 2008, s. 86)

På Teen Central i Phoenix har användarperspektivet genomsyrat arbetet när en musikavdelning skulle förändras till en avdelning för ungdomar. För att biblioteket skulle bli attraktivt för dessa ansåg personalen att ungdomarna måste få inflytande. Därför var fokusgrupper med 50 ungdomar involverade i förändringsarbetet. Det ungdomarna ville ha var ett ställe där man kan vara med kompisar, göra något och äta och dricka. Resultatet blev ett café, ett studierum, ett dansgolv och nu spelas det musik i högtalarna. (Skamris 2008, s. 78)

Projektet pågick under tre år och var ett samarbete mellan arkitekter, personal och ungdomar. Arbetet inleddes med brainstorming och ungdomarna fick dessutom en engångskamera för att kunna fotografera platser, möbler, färger och former som inspiration. Utifrån detta fick de bestämma vilka funktioner, möbler och design avdelningen skulle ha, de fick även vara med och bestämma material. Sen fick de göra teckningar av sina drömbibliotek och utifrån dessa gjorde arkitekterna ett förslag på inredningen, som ungdomarna sedan i sin tur fick godkänna. Att ungdomarna haft inflytande har medfört att de känner att det är ”deras” bibliotek. Fokusgrupperna har sedan övergått till att bli ett biblioteksråd som är med och utvecklar utbudet på biblioteket. (Skamris 2008, s. 78f.)

3.2 Användarvänlighet på barnbibliotek

Det borde vara en självklarhet att det ska vara lätt för barn att hitta själva på barnbiblioteket. Detta var också utgångspunkten i projektet *Barn frågor – kan biblioteket svara?* där folkbiblioteken i Flemingsberg och Täby ingick. (Lundgren 2000, s. 107f.)

På Flemingsbergs bibliotek startade utvecklingsarbetet med att personalen analyserade och diskuterade klassifikationssystemet. (Lundgren 2000, s. 109) Personalens tankar var att uppställningen skulle vara mer lättförståelig för barnen. Eftersom personalen tidigare hade dokumenterat flera hundra av barnens referensfrågor och då kommit fram till att vissa av barnens frågor ofta återkom ville de underlätta för barnen att själva hitta till dessa hyllor. De gjorde t.ex. egna avdelningar för gåtor, trolleri och dinosaurier. Ibland har personalen valt att ställa faktaböcker och skönlitteratur tillsammans, som t.ex. hästböcker. Det är en praktisk lösning eftersom barn som är intresserade av hästar ofta vill låna både fack- och skönlitteratur. (Lundgren 2000, s. 77ff.) Inom vissa ämnen, där barnen lånar även vuxenklassade böcker, har personalen valt att placera barn- och vuxenböcker tillsammans, som t.ex. ”Idrott”. (Lundgren 2000, s. 82) Arbetet med klassifikationssystemet har tagit mycket tid och kraft i anspråk av personalen. Det viktiga är att det blir ett system som är flexibelt så att det är lätt att ändra, någonting som fungerar i dag kanske inte fungerar imorgon. Systemet ska också vara lokalt

anpassat. I Flemingsberg bor t.ex. de flesta i flerfamiljshus, personalen valde därför att kalla avdelningen Qe för ”Plantera” istället för ”Trädgård”. (Lundgren 2000, s. 81f.)

På barn- och ungdomsavdelningen på Täby bibliotek ville personalen disponera om lokalen för att frigöra ytor och göra det lättare för barn att hitta. Liksom i Flemingsberg hade personalen redan tidigare dokumenterat barns referensfrågor. Skönlitteraturen har därför genreindelats i ”spännande”, ”roliga” och ”lättlästa” böcker, vilket underlättar för barnen. Förändringar har också gjorts gällande hur faktaböckerna ställts upp; enklare beteckningar har valts för avdelningarna, böcker i näraliggande ämnen har förts samman och svårförståeliga avdelningar har tagits bort. Sammantaget menar personalen på biblioteket att fler barn nu själva hittar det de söker. (Lundgren 2000, s. 111ff.) Personalen på Täby bibliotek ville också förbättra möjligheterna för besökarna att orientera sig i rummet. Därför utformades en vägvisare som står vid ingången till barnavdelningen för att barnen snabbt ska kunna få en överblick över rummet. Även skyltar och knubbar har förbättrats och blivit tydligare. (Lundgren 2000, s. 101)

På båda biblioteken har personalen tagit fasta på de lokala förutsättningarna och gjort djupgående analyser där behov, klassifikationsprinciper och praktiska hänsyn vägts mot varandra. (Lundgren 2000, s. 114)

Projektledaren Lena Lundgren ger i sin utvärdering av projektet förslag på hur bibliotekspersonal generellt kan förbättra referensarbetet för barnen. Hon menar att det är viktigt att ha en kontinuerlig diskussion om ämnesbeteckningar och genreindelning både lokalt och mer generellt. Att under vissa perioder samla ihop barns frågor och analysera dessa ger en bra utgångspunkt. Som Lundgren uttrycker det: ”Det är faktiskt en viss skillnad på vad man tror sig veta och hur det i verkligheten är.” (Lundgren 2000, s. 120)

Lundgren skriver också att observationer visat att informationsdiskar för vissa barn kan uppfattas som ett hinder, barnen väljer istället att komma med sina frågor när personalen rör sig i biblioteket. Hon föreslår istället att diskarna utformas på ett mer inbjudande sätt eller att informationsdiskarna ersätts med en informationspunkt. (Lundgren 2000, s. 119f.)

Sara Espensen och Therese Samuelsson har i sin magisteruppsats, *Små barn behöver stor yta*, definierat begreppet användarvänlighet utifrån Skot-Hansens modell gällande folkbibliotekets fyra funktioner. Deras kriterier för en användarvänlig barnavdelning är att något ur alla de fyra funktionerna, ”att låna och uppleva”, ”att lära”, ”att vistas och mötas”, ”att fråga och hitta”, kan erbjudas användarna. (Espensen & Samuelsson 2008, s. 7) De har undersökt vad personalen på Halmstad stadsbibliotek anser kännetecknar användarvänlighet på en barnavdelning. (Espensen & Samuelsson 2008, s. 6)

Författarna kommer i sin undersökning fram till att en miljö med hög grad av flexibilitet kännetecknar en användarvänlig miljö på barnavdelningen i Halmstads nya stadsbibliotek. Detta för att alla de fyra biblioteksfunktionerna ska inrymmas på en begränsad yta. Och här inbegriper miljö allt från inredning, rummet och personalen. Flexibiliteten har också stor betydelse för programverksamheten, för att användarna ska kunna erbjudas många olika upplevelser behövs en flexibel miljö. Ett användarvänligt bibliotek ska enligt informanterna dessutom vara tillåtande och tillgängligt. Barn behöver ytor att röra sig och leka på och för att barn ska kunna hitta i biblioteket krävs

det att hyllorna är i rätt höjd för barnen, att skyltningen är tydlig och att personalen är tillgänglig. (Espensen & Samuelsson 2008, s. 73)

Planeringen av biblioteket har genomförts utan att användarna fått vara med i denna i så hög grad. Det har dock funnits fokusgrupper med tre klasser där eleverna fått svara på vad som gjorde att de tyckte att det var kul att gå till biblioteket. Många ville ha lugn och ro, de ville även att det skulle vara lätt att hitta, det skulle finnas bra böcker och personalen skulle vara trevlig. (Espensen & Samuelsson 2008, s. 36)

3.3 Barns rättigheter på bibliotek

Här tar vi upp forskning gällande barns och även ungdomars rättigheter på bibliotek samt redovisar några projekt som arbetat praktiskt med frågor om hur barn kan vara delaktiga.

3.3.1 Barns rätt till information

Marian Koren arbetar på Nederländernas biblioteks förening och har i flera artiklar samt i sin avhandling *Tell me!: The right of the child to information* (1996) undersökt barns rättigheter med utgångspunkt i FN:s barnkonvention. Tyngdpunkten ligger på barns rätt till tillgång till information men hon poängterar ändå att denna är tätt sammanlänkad med rätten till yttrandefrihet. Det är ju inte möjligt att forma en egen åsikt eller delta i diskussioner utan informationskällor. Att få uttrycka sina åsikter kan skapa ytterligare behov av information och dessutom kan ens åsikter bli information för någon annan. (Koren 2000, s. 275) Koren menar också att eftersom barn har rätt att uttrycka sina åsikter i allt som rör honom eller henne så är alla som fattar beslut, formulerar policyer eller skapar barnverksamheter skyldiga att organisera barns deltagande och förse dem med lämplig information. (Koren 2000, s. 276)

När det gäller bibliotekens arbete med att införliva barnkonventionen i sin verksamhet ger Koren tydliga rekommendationer och till de grundläggande, allmänna principer som biblioteken alltså måste följa, hör dessa:

Respekt

Barnets rätt till respekt kan på biblioteket innebära att information och aktiviteter är anpassade efter barnens nivå. Men det gäller att aldrig underskatta barnens kompetens utan att istället utmana dem.

Barnets bästa

På biblioteket kan barnet bästa handla om vilket läge barnavdelningen har, vilka öppettider avdelningen har och om tillgång till barn- och ungdomsbibliotekarier. Koren konstaterar också att konventionsstaterna är skyldiga att till det yttersta utnyttja sina tillgängliga resurser vilket i praktiken skulle innebära att vid nedskärningar ska barn tjänsterna vara de sista att bli berörda.

Deltagande

Respekten för barns åsikter kan på biblioteken innebära en skyldighet att ge barn möjlighet att delta i skapandet av program och aktiviteter. För detta krävs en

attitydförändring hos vuxna och bibliotekarier samt en tro på barnen själva. (Koren 1998, s. 4f.)

Sammanfattningsvis kan sägas att Koren betonar barnens rätt till information vilket är en av bibliotekets huvudsakliga uppgifter som också är nödvändig för att barn aktivt ska kunna delta i biblioteksutvecklingen. Samtidigt är det viktigt att informationen är utformad så att barnen kan tillgodogöra sig den.

3.3.2 Barns rätt att uttrycka sina åsikter

I magisteruppsatsen *Med barnkonventionen i bagaget : En komparativ studie av irländska och svenska barnbibliotekariers synsätt* (2004) undersöker Marianne Paakkonen och Linda Persson hur barnbibliotekarier på Irland och i Sverige uppfattar barnkonventionen, hur de arbetar för att uppfylla konventionens mål och vilka strukturella faktorer i samhället som påverkar uppfattningen och tillämpningen av konventionen. (Paakkonen & Persson 2004, s. 2) Främst fokuserar författarna på artikel 13, gällande rätten till information, som de anser vara särskilt relevanta ur bibliotekssynpunkt. (Paakkonen & Persson 2004, s. 2) Resultatet visar att uppfattningen och tillämpningen av barnkonventionen skiljer sig åt, både mellan de enskilda bibliotekarierna och mellan Irland och Sverige. (Paakkonen & Persson 2004, s. 94 f.)

Det som är relevant för vår egen uppsats är främst hur de svenska barnbibliotekarierna uppfattar och använder barnkonventionen. (Paakkonen & Persson 2004, s. 94) Undersökningen visar på att svenska barnbibliotekarier är väl förtrogna med barnkonventionen. Författarna pekar dock på att det ibland förefaller som om bibliotekarierna tolkar konventionen på ett sådant sätt att de fokuserar på det som intresserar dem själva istället för att se till barnets bästa. Ett exempel på detta är, enligt författarna, att prioritera böcker framför elektroniska medier. (Paakkonen & Persson 2004, s. 90)

Vad gäller artikel 12 och barns medbestämmande skriver författarna att respondenterna var positivt inställda till brukarinflytande men att det saknades arbetsformer för detta. (Paakkonen & Persson 2004, s. 90 f.) Författarna ställer sig frågan om barnkonventionens mål i praktiken är svåra att förverkliga. Men de svenska respondenterna har som försvårande omständighet endast angett ekonomiska indragningar. Författarna anser därför att det borde vara fullt möjligt att, utan allt för stora upppoffringar, arbeta med barnkonventionen som grund. (Paakkonen & Persson 2004, s. 92)

Till sist konstaterar författarna att det, för barnbibliotekarierna, finns åtskilligt kvar att förbättra innan barnkonventionens mål är uppnådda. Samt att konventionen, för att fungera, måste införlivas på såväl nationell som lokal nivå. (Paakkonen & Persson 2004, s. 93)

Barnbiblioteksverksamhet i Norrbottens glesbygd – med Barnkonventionen som utgångspunkt (2002) heter en annan magisteruppsats av intresse för vår egen. Författarna Agneta Krohn Strömshed och Ingela Nilsson har i denna bl. a. velat ta reda på hur barnkonventionen kommer till uttryck i barnbiblioteksverksamheten i

Norrbottnens glesbygd samt vilken del av denna verksamhet som barnbibliotekarierna anser bör prioriteras. (Krohn Strömshed & Nilsson 2002, s. 3)

Författarna diskuterar hur barn- och ungdomar som bor i glesbygdsområden, och sällan har möjlighet att besöka biblioteket, ska kunna göras delaktiga i biblioteksverksamheten. Är det möjligt att använda sig av enkäter eller Internet? Och kan biblioteksverksamheter som kämpar med stora ekonomisk neddragningar ändå ha resurser att genomföra sådana undersökningar och dessutom följa upp dem? (Krohn Strömshed & Nilsson 2002, s. 64)

I sin undersökning har författarna sökt efter tecken på barns delaktighet i de olika verksamheterna. Exempel på vad de fann var hyllor för barns egna dikter och böcker, klotterplank, teckningar och barns boktips till andra barn. På vissa bibliotek gavs barn och ungdomar möjlighet till högläsning av egna alster och dikter under kultur- och barnveckor. En del bibliotek hade även en bokjury, bestående av barn, som utser årets bästa barn- och ungdomsböcker. (Krohn Strömshed & Nilsson 2002, s. 65)

Beträffande artikel 12, om barns rätt att uttrycka sina åsikter, ställer sig författarna frågan om det är bristen på resurser som försvårar för ett utvecklande av barns och ungdomars delaktighet i verksamheten och ett tillgodogörande av deras åsikter. Eller om det är så att det som krävs är att strukturera arbetet och göra verksamhetsplaner. Författarna påpekar att det finns risk för att barnavdelningarna i framtiden förlorar sina användare till andra aktiviteter om de inte ges möjlighet att medverka och föra fram sina åsikter. (Krohn Strömshed & Nilsson 2002, s. 66 f.)

Slutligen konstateras också här att det för barnbiblioteken återstår mycket att göra innan användarna, i enlighet med barnkonventionen, exempelvis kan göras delaktiga i verksamheten. (Krohn Strömshed & Nilsson 2002, s. 69)

I magisteruppsatsen *Referensgrupper för ungdomar på folkbibliotek – en bra idé?* (2001) vill författaren Inger Hollström Flis få svar på frågorna om referensgrupper för ungdomar på folkbibliotek fungerar, om referensgrupperna kan möta ungdomars behov och då speciellt behovet av delaktighet och inflytande. (Hollström Flis 2001, s.9) Med referensgrupp avser författaren en grupp ungdomar som tillsammans med bibliotekarierna arbetar med frågor rörande ungdomar och bibliotek. Gruppen kan antingen vara en permanent grupp som har ett kontinuerligt arbete eller också en grupp som samlas för något speciellt ändamål under en kortare tid. (Hollström Flis 2001, s.9f)

Författaren kommer fram till att referensgrupper visst kan hjälpa folkbiblioteken att möta ungdomars behov. Både bibliotekarierna och ungdomarna tycker att det är en bra idé. (Hollström Flis 2001, s.75) Bibliotekarierna lär känna ungdomarna och ser på så sätt deras behov och intressen. (Hollström Flis 2001, s.82) Resultatet av referensgrupper har på många orter inneburit att fler ungdomar kommit till biblioteken. (Hollström Flis 2001, s.75)

Författaren anser att det är viktigt för en bibliotekarie att veta vad ungdomarna i det egna upptagningsområdet har för behov av biblioteket och inte basera arbetet på generella undersökningar om ungdomar. (Hollström Flis 2001, s.75) Referensgruppen ska också vara representativ för att få ett brett utbud på biblioteket som ska passa många olika intressen och smaker. (Hollström Flis 2001, s.76)

När det gäller synen på delaktighet menar Hollström Flis att det är en skillnad på vilken grad av delaktighet som biblioteket erbjuder och den som ungdomarna önskar. Roger Harts modell för delaktighet används för att avgöra vilken grad av delaktighet som funnits i referensgrupperna och om det är överensstämmande med den grad som ungdomarna vill ha. (Hollström Flis 2001, s.78) Det visar sig att referensgrupperna enligt Harts modell är rådgivande. Här är främsta syftet att ta reda på ungdomars behov och åsikter, syftet är inte att ungdomarna ska vara delaktiga i beslutsprocesser. (Hollström Flis 2001, s.79) Ungdomarna däremot vill ha ett samarbete där alla har samma premisser, ramarna är tydliga och de får vara med i hela processen, alltså ett reellt inflytande i Harts modell. (Hollström Flis 2001, s.79)

Avslutningsvis skriver Hollström Flis att om ungdomarna inte får detta inflytande så blir det svårt att motivera och rekrytera ungdomar att engagera sig i referensgrupper. (Hollström Flis 2001, s.83)

3.3.3 Biblioteksprojekt kring frågor om barns delaktighet

På barns och ungdomars villkor var, som vi tidigare skrivit, den målsättning som Svensk biblioteks förening antog 2003. Denna målsättning låg till grund för projektet *Hissa segel och bygga vindskydd – På barns och ungdomars villkor II* som bedrevs under 2003 och 2004. Där skulle de nya rekommendationerna tillämpas i verkligheten. Detta för att sätta igång arbetet med att utveckla folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet i enlighet med barnkonventionens intentioner. (Lundgren 2005, s. 13)

Projektet bestod av olika delar där det exempelvis ordnades s.k. växthus. Med detta menas att barnbibliotekarier med specialkunskaper inom något särskilt område bytte erfarenheter med någon från en annan yrkesgrupp inom relevant område för att diskutera utvecklingsåtgärder. Ett av växthusen kallades ”Rummet eller den tredje pedagogen”, fokuserade på barnbibliotekets utformning och barns och ungas möjligheter till inflytande på det området. Att låta ungdomar arbeta i biblioteket var då en idé som kom upp. (Lundgren 2005, s. 100ff.)

Ytterligare en del av projektet var att genomföra olika lokala utvecklingsprojekt. Därför startades flera olika nätverk där de barnbibliotekarier samlades som ville arbeta inom samma områden. Tanken med dessa delprojekt var att kunna prova idéer för att få erfarenheter och projekten skulle vara möjliga att genomföra inom det ordinarie biblioteksarbetet. (Lundgren 2005, s 33) Endast ett fåtal av projekten handlar om hur barn och ungdomar kan göras delaktiga i verksamheten. Ett bibliotek provade t.ex. att ha biblioteksråd där elever från årskurs fem och sju ingick. Resultatet blev att personalen fick omvärdera vad de gör på biblioteket. Barnen ville ha mer aktiviteter och en färggladare barnavdelning. Barnen har, å sin sida, fått en större inblick i vad biblioteksverksamhet kan innebära. Barnen har också fått lära sig mötesteknik och att kompromissa. (Lundgren 2005, s 66f)

En uppföljning av Hissa segel-projektet har fått namnet *Doff – På barns och ungdomars villkor III* och pågick under 2005 till 2007. Syftet med detta var att kunna fördjupa de erfarenheter man ditills gjort och samla in nya idéer som kommit upp. (DOFF – På

barns och ungdomars villkor III 2010, s. 2) Dessutom togs det fram genresymboler och nya termer för klassifikationssystemets huvudavdelningar. Som exempel kan nämnas avdelningen ”Psykologi” som istället kallas för ”Tankar och känslor”. Dessa symboler och termer har kommit till användning på många bibliotek, ibland med lokala varianter. Projektet landade i att det är svårt att hitta nationella lösningar, samtidigt konstaterades det att det kanske inte heller är nödvändigt. Det viktiga är att det förs en diskussion kring dessa frågor. (DOFF – På barns och ungdomars villkor III 2010, s. 19)

2020 Mars Express var ett annat projekt med syfte att arbeta med nytänkande inom barn- och ungdomsbiblioteken. Projektet var ett samarbete mellan länsbiblioteken i Jönköping och Skåne samt Regionbibliotek Västra Götaland som pågick under perioden 2004 – 2007. (2020 Mars Express 2006a) Under den första delen av projektet ville man hitta nya metoder för hur barn- och ungdomar ska kunna vara med och påverka och forma sitt bibliotek, hitta nya inspiratörer och samarbetspartners för biblioteken, skapa nätverk inom och utanför länen samt skapa en idébank med fräscha idéer vad det gäller att utforma bibliotek för barn- och ungdomar. Projektet fortsatte sedan under namnet Andra steget med syftet att fördjupa sig ytterligare i barns- och ungdomars inflytande. Målet var bl.a. att vidareutveckla brukarinflytandet för barn- och ungdomar. Men också att arbeta vidare på och sprida de metoder som utvecklats under projektets första del. (2020 Mars Express 2006a)

Biblioteken som deltog i projektet använde olika metoder. I Skåne utvecklades t.ex. ett biblioteksspel, Library Creator, som riktar sig mot barn mellan 5 och 10 år. Barnen kan då bygga sina egna framtidsbibliotek via en touchscreen. Datorspelet är framtaget av en interaktionsdesigner utifrån barns egna önskemål och idéer som tagits tillvara vid olika workshops för barn i åk 2-6. I fyra olika grundmiljöer kan barnen placera in olika föremål och möblera som de vill. På Råslätts bibliotek i Jönköpings län utlystes en tävling bland högstadieläverna i den intilliggande skolan. Eleverna uppmanades att rita och måla sitt drömbibliotek. En scenograf arbetade sedan vidare med eleverna och deras bidrag, där de i grupp gjorde tredimensionella modeller av sina drömbibliotek. Scenografen gjorde sedan utifrån dessa modeller förslag på den slutliga utformningen av biblioteket. Eleverna var också med i det praktiska arbetet med att bygga om biblioteket. I Mölndal, Västra Götaland, har en klass med fyror och femmor på Balltorpsskolan byggt sitt drömbibliotek tillsammans med sina lärare, en bibliotekarie och en arkitekt. Barnen intervjuade människor i området utifrån tanken om biblioteket som en mötesplats. Frågorna handlade t.ex. om vad man brukade göra på fritiden, vad man ville göra och vad man saknade. Sedan tog barnen fram modeller av biblioteket baserade på svaren de fått på sina intervjufrågor. Projektet avslutades sedan med en utställning i bl.a. Stadshuset. (2020 Mars Express 2006b)

Den idébank som skapades finns numera på Barnens biblioteks webbsida. Där kan man ta del av artiklar, inspirationssidor, bloggtips och olika studiebesök som gjorts inom ramen för projektet.

Projektdeltagarna i *2020 Mars Express* andra steget kom i sin slutrapport fram till att bibliotekspersonalen måste lyssna på barn och ungdomar inför ett förändringsarbete. Personalen måste kontinuerligt hålla sig uppdaterade om barns och ungdomars villkor samt lära sig hur ungdomar kommunicerar för att kunna skapa relationer med dem. Det konstateras också att det är viktigt att involvera så många som möjligt på arbetsplatsen inför ett förändringsarbete, det är svårt att förändra något ensam. Det är

samtidigt viktigt att våga prova nya tankar, ett misslyckande är inte hela världen. I slutrapporten nämns också att det skapas många nya möjligheter genom samarbete med t.ex. olika science center och museer. För att biblioteken ska kunna utvecklas är det nödvändigt med kvalificerad omvärldsbevakning. (2020 Mars Express 2008, s. 1f.)

3.4 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan vi utläsa att tendenserna i utvecklingen av barnbibliotek går mot mindre fokus på samlingarna och att biblioteksrummet ska inspirera och utmana. Biblioteket ska också vara användarvänligt så att barn själva kan hitta det de söker. Detta kan t.ex. göras med temaindelning och lokala anpassningar som utgår från barns referensfrågor. Enligt barnkonventionen har barn rättigheter, när det gäller t.ex. information och att uttrycka sina åsikter, som även gäller för biblioteksverksamhet. I praktiken kan det dock finnas hinder för barns delaktighet i form av bristande ekonomiska resurser och svårigheter att hitta lämpliga metoder.

4. Metod

I detta kapitel kommer vi att redogöra för den metod vi valt att använda oss av för att undersöka hur bibliotekspersonal har tänkt kring och arbetat med förändringsarbetet och barns delaktighet. Vi kommer även att diskutera urval, hur vi utformat intervjumallarna och genomfört intervjuerna samt hur vi bearbetat vårt material.

4.1 Val av metod

Vi ville få en djupare förståelse av vår problemformulering och valde därför att göra en kvalitativ studie och tyckte att intervjuer var den metod som bäst skulle ge svar på våra frågeställningar. Kvalitativa intervjuer gav oss en möjlighet att ställa följdfrågor och därmed säkerställa att vi förstått informanternas svar. Denna metod har också gett oss möjlighet att kunna förändra intervjufrågorna efter behov. Enligt Holme och Solvang är det också en av styrkorna med kvalitativa studier att det måste finnas en flexibilitet gällande att kunna ändra efterhand som studien pågår. (Holme & Solvang 1997, s. 80)

4.2 Urval

Vårt uppsatsarbete har pågått under en lång tid och kan sägas ha genomgått tre faser. I första fasan tänkte vi oss en fallstudie, vi ville studera ett *nytt* bibliotek där barn hade fått vara delaktiga i tillblivelsen på något sätt. Vi tänkte att i och med att det var ett nytt bibliotek borde frågor om barns delaktighet varit aktuella. När vi sökte information på internet hittade vi ett bibliotek som vi tyckte skulle passa syftet med vår undersökning. Där genomfördes tre intervjuer, två med barnbibliotekarier som arbetat med skapandet av det nya biblioteket. En intervju gjordes också med en barnbibliotekskonsulent som, förutom att ha varit inblandad i arbetet med det nya biblioteket också arbetar med ett webb-bibliotek för barn. När intervjun gjordes var det tänkt att användas till fallstudien men eftersom materialet även innehöll riklig information om webb-biblioteket har vi kunnat använda det till detta också.

När det inte gick att genomföra fallstudien som vi tänkt behövde vi ytterligare material till vår undersökning. I det intervjumaterial vi fått fram såg vi att det fanns intressanta synpunkter gällande hur fysiska bibliotek kontra webb-bibliotek arbetar med frågor gällande barns delaktighet. Vi tyckte då att det skulle vara intressant att studera två fysiska bibliotek och två webb-bibliotek för att kunna se likheter och olikheter samt vad de skulle kunna lära av varandra. Därför kompletterade vi vår undersökning med ytterligare ett webb-bibliotek samt ett fysiskt bibliotek. Det fysiska biblioteket valde vi eftersom det var ett relativt nybyggt barnbibliotek där barn till viss del varit delaktiga. Här intervjuade vi en pedagog som varit involverad i arbetet med det nya biblioteket. Det andra webb-biblioteket hörde vi talas om genom en föreläsning och kontaktade den ansvariga barnbibliotekarien. Valet av webb-biblioteken skiljer sig från valet av de fysiska i det att dessa inte är nya men de har ändå gjort stora förändringar.

Tredje fasen i vårt arbete startade efter ett längre uppehåll, och när vi återupptog uppsatsarbetet tyckte vi att vi behövde ytterligare material. Vi bestämde oss för att komplettera med två fysiska bibliotek till. Dessa valdes, i samråd med vår handledare, för att de skapat ett nytt bibliotek respektive gjort en stor förändring på barnavdelningen. Här fick vi ganska omgående klart för oss att barn inte har varit delaktiga, men vi tyckte ändå att personalens erfarenheter på dessa bibliotek kunde tillföra undersökningen något. Det var också intressant att dels se vilka förändringar som gjorts, dels ta reda på varför barnen inte varit delaktiga och personalens syn på delaktighet. På dessa två bibliotek intervjuades två barnbibliotekarier som varit med i förändringsarbetet.

Personalen på de olika biblioteken vi var intresserade av kontaktades via mejl och telefon. Det har inte varit svårt att hitta informanter till studien, alla vi tog kontakt med var intresserade av ämnet.

4.3 Utformande av intervjumall

Från början var vår intervjumall indelad i olika större frågeområden vilka i sin tur innehöll flera detaljfrågor. Eftersom vi inte hade någon erfarenhet av att intervjua var detaljfrågorna främst ett stöd för oss själva, vi var inte så hårt styrda av dem utan kunde ändå följa informanternas resonemang. Informanterna har fått prata väldigt fritt kring de olika frågeområdena och de kom ofta in på stickspår som vi följde upp om de var relevanta för vårt ämne. Svårigheten här var ibland att styra tillbaka informanterna till huvudspåret när de kommit in på något som låg dem varmt om hjärtat. Kvale menar att det är viktigt för intervjuaren att både kunna lyssna till vad intervjupersonerna tycker är intressant men samtidigt komma ihåg ämnet. (Kvale 1997, s. 124) Efterhand tog vi bort detaljfrågorna eftersom vi blev säkrare i våra roller som intervjuare. Dessutom förändrade vi mallen beroende på dels att vi utökade vår undersökning till att gälla fler bibliotek än vi tänkt från början och dels på vilket bibliotek det handlade om (se bilaga 1 - 5). Att intervjumallen utvecklades innebar också att intervjutiden krympte. De första intervjuerna var mellan 1-1,5 timme. De sista pågick 45 min - 1 timme, vilket vi tycker är en mer rimlig längd på en intervju.

Vi startade intervjuerna med att ställa några frågor om informanternas yrkesroll för att ge intervjun en mjukstart och avdramatisera intervjusituationen. Trost menar att det kan vara lämpligt att börja intervjun med att låta informanterna prata om något som de känner sig säkra på för att på det sättet skapa en förtroendefull stämning (Trost 2005, s. 64). Sedan fortsatte vi med att fråga om vilka förändringar personalen genomfört och bakgrunden till dessa. Vi ställde också frågor om barns delaktighet, om barnen hade fått vara med i förändringsarbetet och i så fall hur. Intervjuerna avslutades med frågor om informanternas allmänna synpunkter på barns delaktighet.

4.4 Genomförande av intervjuer

Inför varje intervju skickade vi mejl där vi berättade om uppsatsens syfte och vad intervjun i stora drag skulle handla om, så att informanterna kunde förbereda sig något.

Vi ville inte att informanterna skulle ha tillgång till alla frågor i förväg eftersom vi inte ville att svaren skulle bli styrda efter hur informanterna trodde att vi ville ha svaren.

Vi valde att vara med båda två under intervjuerna eftersom vi kände oss obekväma i intervjusituationen och för att inte missa något väsentligt. Trost menar också att det kan vara bra att vara två under en intervju, dels som stöd för varandra och dels för att sammantaget få ut mer av intervjun. (Trost 2005, s. 46)

Alla intervjuer har spelats in på en minidisc, vilket alla informanter gav sitt samtycke till. Fördelen med detta är att vi kunnat koncentrera oss på själva intervjumomentet och båda kunde vara aktiva under intervjuerna. Vi antecknade också för att kunna komma ihåg tankegångar och uppslag och kunna återkomma till dessa under intervjuerna.

De flesta intervjuerna har ägt rum på respektive bibliotek. Fördelen med detta var att informanterna inte behövde resa någonstans och fick vara i en känd miljö. Vid ett tillfälle ägde intervjun rum på ett närliggande café eftersom ingen annan möjlighet fanns. Nackdelen med detta var att det var en stökig miljö att vistas i och det blev svårt att koncentrera sig.

Det har varit spännande att utföra intervjuerna och efter varje intervju har vi känt oss upplyfta och det har slagit oss hur engagerade alla informanter visat sig vara.

4.5 Bearbetning av material

Vi valde att skriva ut intervjuerna ordagrant vilket var väldigt tidsödande och det blev mycket material att gå igenom. Men för oss var det nödvändigt för vi tror att vi annars hade missat viktiga synpunkter som i sin tur gett oss nya vinklingar och idéer.

Vi har bearbetat materialet många gånger. I första vändan färgmarkerade vi i materialet utefter våra frågeställningar. Detta gjorde vi var och en för sig för att sedan kunna diskutera hur vi såg på materialet. Fyra olika teman utkristalliserade sig: vilka tankar som låg bakom skapandet/förändringen av biblioteket, i vilken utsträckning barn varit delaktiga i utformningen av biblioteket, hur bibliotekspersonalen ser på frågan om barns delaktighet samt hur de tolkade begreppet barnperspektiv.

Vi har sedan, genom ”klipp och klistra”- metoden sammanställt materialet utefter dessa teman. Det finns dock en risk för att man misstolkar materialet när man klipper ut meningar ur sitt sammanhang. Vi har därför ofta fått gå tillbaka till de fullständiga intervjuerna för att i möjligaste mån undvika detta. Trost påpekar vikten av att inte övertolka materialet, d.v.s. att inte läsa in betydelser som inte finns. (Trost 2005, s. 130) Vi har märkt att det är lätt att tolka det informanterna sagt så att det passar det vi tror att vi ska komma fram till. Dessutom har vi märkt att det krävs många genomläsningar för att uppmärksamma alla synpunkter.

Det har också varit svårt att få en bra struktur på allt material. Det som egentligen var vår utgångspunkt var barns delaktighet, men det visade sig att en stor del av materialet handlade om vilka förändringar biblioteken gjort och tankegångarna bakom dessa. Detta har inneburit att vi fått tänka i nya banor och söka ytterligare teori och tidigare

forskning för att kunna analysera det materialet. Materialet gällande förändringarna på de fysiska biblioteken blev mer omfattande än materialet om webb-bibliotekens förändringar vilket inneburit att webb-biblioteken fått en mindre roll i undersökningen än det från början var tänkt.

Trots alla vedermödor har det varit roligt att ta del av materialet. Varje genomläsning har inneburit aha-upplevelser och vi har lärt oss mycket av informanterna.

4.6 Forskningsetiska aspekter

Vi har valt att anonymisera informanterna och de olika biblioteken av hänsyn till de medverkande i undersökningen. Den insatte kan kanske ändå utläsa vilka bibliotek och personer det handlar om, men varken biblioteken eller informanterna är sökbara. Informanterna har informerats om att de kommer att anonymiseras i uppsatsen.

Holme och Solvang menar att man som forskare har en förförståelse om en företeelse. Denna grundar sig i bl.a. i vilken utbildning man har och vilka erfarenheter man gjort. (Holme & Solvang 1997, s. 95) För oss är det självklart så att vi har gjort en subjektiv bedömning av materialet, liksom att intervjufrågorna är styrda av vår förförståelse inom ämnet. Med tiden har vår förståelse för ämnet också utvecklats och skulle vi göra om samma undersökning idag så kanske resultatet blivit ett annat.

5. Teori

Vi kommer här att presentera de två teorier vi kommer att använda oss av för att analysera vårt material. Den första teorin är Anderssons och Skot-Hansens modell över folkbibliotekets fyra olika funktioner som vi valt för att urskilja var bibliotekspersonalens fokus ligger när det gäller förändringar. Vi använder denna modell tillsammans med målsättningen *På barns och ungdomars villkor* för att ta reda på om förändringarna följer barnkonventionen. Den andra teorin är Harts delaktighetsmodell som vi valt att använda för att den tydligt visar vad som är och vad som inte är barns deltagande.

5.1 Anderssons och Skot-Hansens biblioteksfunktioner

Marianne Anderssons och Dorte Skot-Hansens modell består av fyra huvudfunktioner: kulturcentrum, kunskapscentrum, informationscentrum och socialt centrum. Kulturcentrum innebär att biblioteket är en plats för kulturella och konstnärliga upplevelser, som t.ex. utställningar och verkstäder. Kunskapscentrum handlar om bibliotekets utbildnings- och upplysningsfunktion. Här ingår att informera om bibliotekets resurser och tillhandahålla studiefaciliteter. Informationscentrum beskriver bibliotekets roll som förmedlare av information till både den enskilde biblioteksbesökare och till allmänheten. Exempel på detta kan vara samhällsinformation, företags- och turistservice. Socialt centrum syftar på bibliotekets roll som mötesplats. Det kan handla om rådgivning, uppsökande verksamhet, taltidningar m.m. (Andersson & Skot-Hansen 1994, s. 19)

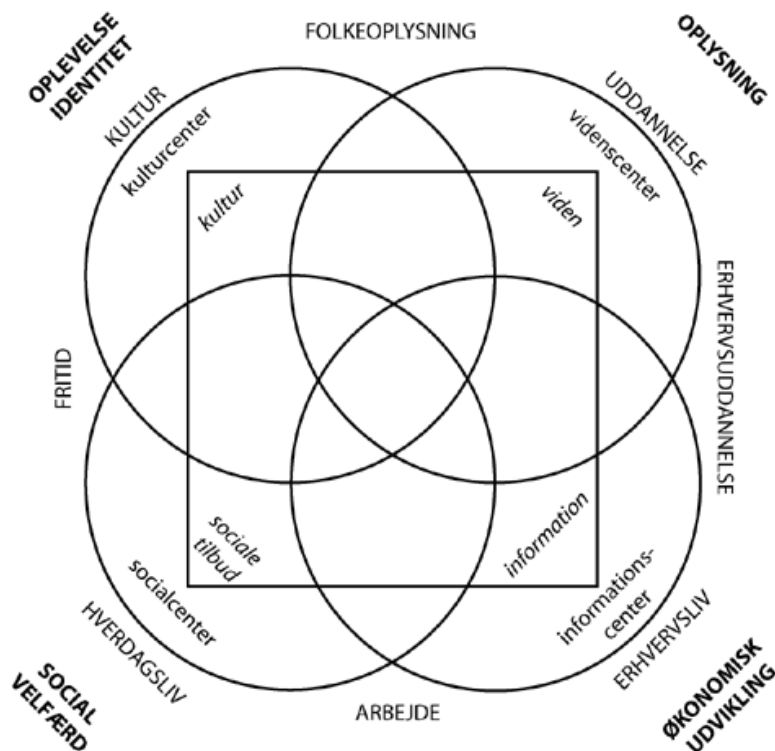

Fig. 1 Modell över det lokala bibliotekets profil. Andersson & Skot-Hansen 1994, s. 18.

Modellen kan dels användas till att beskriva ett biblioteks profil i det lokala samhället, dels till att diskutera vilka aspekter av bibliotekets verksamhet man vill prioritera. Andersson och Skot-Hansen menar att modellen inte är statisk utan de olika funktionerna kan tolkas olika och överlappa varandra. (Andersson & Skot-Hansen 1994, s. 17f.) De menar också att verkligheten inte kan beskrivas exakt, därför ska deras modell ses mer som en ram för en diskussion (Andersson & Skot-Hansen 1994, s. 245).

5.1.2 Anpassad modell av barnbibliotekets funktioner

Espensen och Samuelsson (2008) har i sin magisteruppsats anpassat modellen för att kunna använda den med barnbibliotek som utgångspunkt. Modellen delar in barnavdelningen och dess miljö i mindre kategorier och de använder den också för att visa på rummets olika funktioner. Det innebär här att "Kulturcentrum" står för kulturella upplevelser som sagostunder, barnteater, babyrytmik och musik. "Kunskapscentrum" innefattar möjligheter till studieplatser och informationsökning. "Socialt centrum" är den del av barnavdelningen som möjliggör möten mellan människor. Med "Informationscentrum" menar författarna den del som gör det möjligt för användarna att kunna fråga och hitta information. Eftersom användarvänligheten är fokus för Espensens och Samuelssons uppsats har de valt att lägga till ett fält i modellens mitt som de kallar "Användarvänlighet på barnavdelningen".

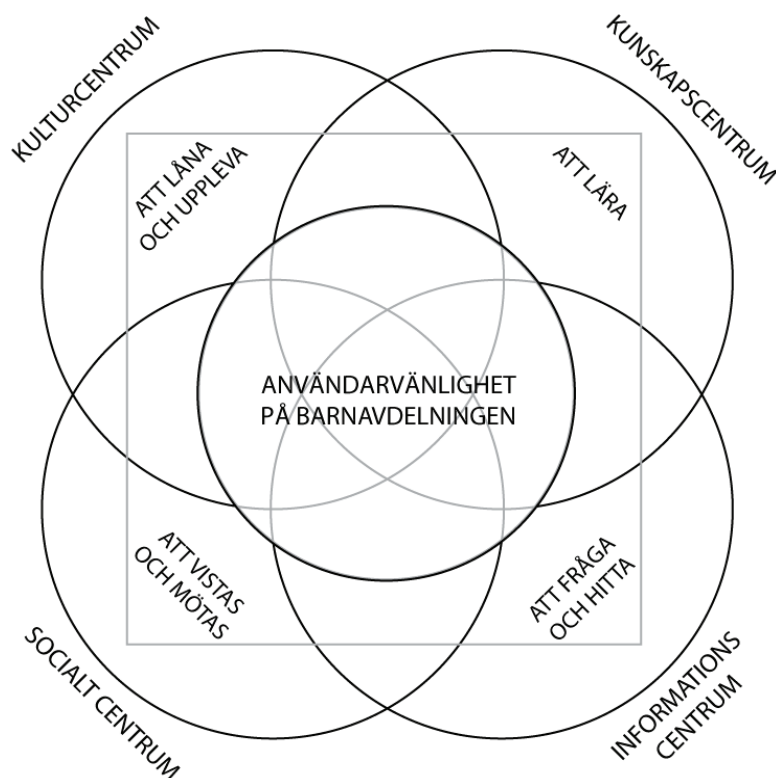

Fig. 2 Barnavdelningens funktioner. Espensen & Samuelsson 2008, s. 27.

Vi i vår tur har anpassat Espensens och Samuelssons modell något så att den passar vårt syfte. Vi har tagit bort det centrala fältet "Användarvänlighet på barnavdelningen" eftersom vi endast är intresserade av inom vilka funktioner förändringar har gjorts. Vi

har också valt att inom huvudfunktionen kulturcentrum ändra ”Att låna och uppleva” till endast ”Att uppleva” eftersom förändringarna inte har berört möjligheten till lån av medier.

För att också ta reda på om förändringarna följer barnkonventionen har vi sammankopplat modellens funktioner och de punkter i barnbibliotekens målsättning *På barns och ungdomars villkor* som vi tycker motsvarar varandra. Vår modell innehåller följande funktioner:

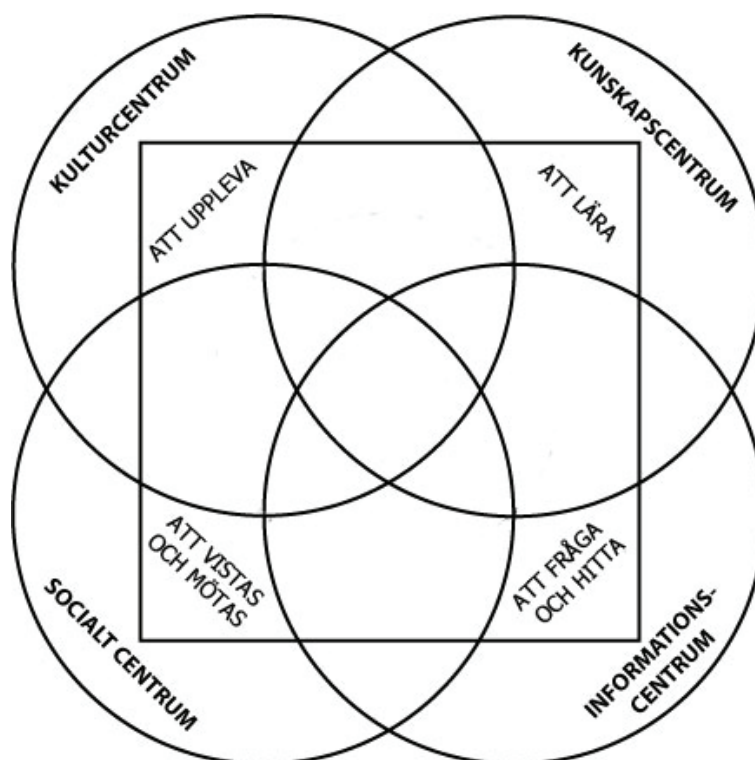

Fig. 3 Anpassad modell över bibliotekets funktioner.

- **Att fråga och hitta** (Informationscentrum) handlar om allt som kan hjälpa barn att hitta i biblioteket och att de ska våga fråga personalen. Att barn ska hitta i biblioteket återfinns i en punkt i *På barns och ungdomars villkor*: ”Barn och ungdomar ska ges vana att använda bibliotek och redskap för att orientera sig i en svåröverskådlig och gränsöverskridande medievärld.” (Svensk biblioteksforening 2003) Detta innebär i praktiken att det ska vara lätt att hitta till barnavdelningen och att biblioteket ska ordna medierna tematiskt utifrån barns frågor och intressen. Att barn ska våga fråga personalen handlar om bemötande vilket delvis beskrivs i den punkt som säger att ”Biblioteket ska vara en fristad och mötesplats för barn och ungdomar, där de möts med respekt av engagerade och kunniga vuxna...” (Svensk biblioteksforening 2003) Personalen måste möta barnen på deras egen nivå, för detta krävs stor social kompetens, kunskap om barns utveckling och att hålla sig ajour med barns medievärld.
- **Att uppleva** (Kulturcentrum) innefattar det barn kan göra i biblioteket i form av t.ex. skapande verksamhet och lek. Denna funktion kan kopplas till två punkter i barnbibliotekens målsättning: ”Biblioteket ska erbjuda komplement och

alternativ till utbudet i lokalsamhället.” och ”Biblioteket ska vara en del av samhällets nätverk för barn och ungdomar när det gäller språkutveckling, kulturarv, kulturupplevelser och eget skapande.” Biblioteket ska dessutom enligt samma målsättning ”vara ett roligt ställe där det händer saker”. (Svensk biblioteksforening 2003) En spännande upplevelse på biblioteket kan för barnen innebära möjlighet att få uttrycka sig i olika former, som t.ex. genom lek, musik, film eller skriververkstäder.

- **Att vistas och mötas** (Socialt centrum) visar på bibliotekets funktion som en plats där man bara kan vara. I *På barns och ungdomars villkor* uttrycks det på detta sätt: ”Biblioteket ska vara en fristad och mötesplats för barn och ungdomar, där de möts med respekt av engagerade och kunniga vuxna...” (Svensk biblioteksforening 2003) För att uppfylla denna rekommendation behöver biblioteket vara ombonat och erbjuda vrår där barnen kan få vara ifred och inga krav finns på att låna medier eller delta i aktiviteter. Samtidigt ska det finnas utrymmen för möten med andra barn och vuxna. En viktig del i detta är bibliotekets öppettider och bemanningen på barnavdelningen anpassas efter barnens tider.
- **Att lära** (Kunskapscentrum) gäller bibliotekets funktion som ett stöd för barns formella lärande. Det kan kopplas till *På barns och ungdomars villkor* där det står att: ”Biblioteket ska tillsammans med föräldrar, barnhälsovård, förskola och skola lägga grunden till det livslånga lärandet och hjälpa barn och ungdomar att skapa sammanhang i tillvaron.” (Svensk biblioteksforening 2003) Detta innebär att stödja barns lärande och kunna besvara deras frågor, antingen det gäller skolarbete eller egna funderingar. Bibliotekspersonalens uppgift blir då att tillhandahålla och ha kunskap om medier och ny teknik, samt att hålla sig uppdaterade inom dessa områden.

5.2 Harts delaktighetsmodell

Roger Hart, professor i miljöpsykologi vid The City University of New York, har i sin forskning fokuserat på planering och design av barns fysiska miljö. På senare tid har han även arbetat med att utveckla teori och forskning som, genom att uttrycka barns perspektiv och behov, syftar till att visa på hur deras rätt att vara delaktiga ska kunna uppfyllas. (Children´s environments research group 2011)

I boken *Children´s participation. The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care* som gavs ut i samarbete med UNICEF beskriver Hart hur barn, genom att få vara aktivt deltagande, upptäcker sin egen kompetens och lär sig ta ansvar samt att uppskatta värdet av en demokrati. De länder som ratificerat barnkonventionen måste tänka om beträffande barns rättigheter och skyldigheter att bli involverade i skapandet av sin egen och samhällets framtid. (Hart 1997, s.3) Även om Hart koncentrerar sin bok kring barns deltagande i utvecklingen av sin fysiska miljö appliceras teorierna även på andra områden som rör barn. Miljöbegreppet i boken är dessutom väldigt brett och täcker in all den fysiska omgivning som barn vistas i. (Hart 1997, s. 4f.) Hart fokuserar på barn upp till ungefär

14 år men skriver samtidigt att boken är fullt användbar även för dem som arbetar med äldre tonåringar. (Hart 1997, s. ix)

Hart betonar också, i enlighet med barnkonventionen, att barns deltagande ska anpassas efter deras individuella förmåga. Människor utvecklas i olika hastighet och grad inom olika intelligensområden. (Hart 1997, s. 27) Kultur, klass och kön spelar också in liksom speciella behov, som handikapp. (Hart 1997, s. 38)

Hart har utvecklat en delaktighetsmodell som i boken har formen av en stege. Den är utformad för att kunna visa på hur vuxna maximalt ska kunna stötta barns deltagande i förhållande till deras förmåga och önskan. Hart vill också illustrera vad som är och vad som inte är deltagande.

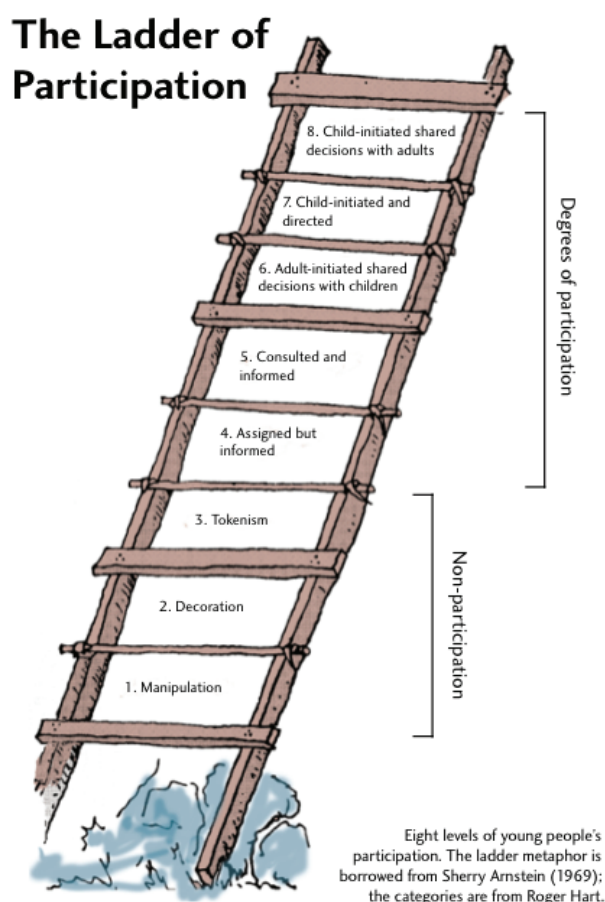

Fig. 4 Harts delaktighetsmodell. Hart 1992, s. 8.

De tre första stegen i modellen anser Hart är oacceptabla eftersom dessa handlar om en form av icke-deltagande:

1. Manipulerat deltagande eller bedrägeri

Manipulation avser situationer när vuxna, utan att rådfråga barnen själva, medvetet använder barn för att förmedla sin egen uppfattning om vad som är barns intressen och behov. Med bedrägeri menas att vuxna tror att deras egen inblandning i ett projekt skulle förminska värdet av detta och därför, om än med goda intentioner, förnekar sitt eget deltagande så att andra ska få uppfattningen att enbart barn varit inblandade.

2. Dekorerat deltagande

Syftar till när vuxna använder barn för att understödja ett projekt som om de varit införstådda deltagare. Som exempel nämner Hart när barn får använda t-shirts med tryck som marknadsför ett evenemang utan att de får delta i organiserandet eller bli informerade om vad det handlar om.

3. Symboliskt deltagande

Avser när vuxna genomför projekt där det på ytan ser ut som att barn har fått komma till tals men där de i själva verket inte har fått möjlighet att delta eller komma med åsikter. På denna nivå hamnar ofta projekt som utförs av vuxna som gärna vill låta barnen komma till tals men inte tänkt igenom vad det innebär. Enligt Hart är detta är en väldigt vanlig form att ”involvera” barn på.

I steg fyra till åtta beskriver Hart aktivt deltagande på olika nivåer:

4. Anvisat men informerat deltagande

Syftar till att vuxna inviterar barn att medverka i ett projekt av en viss anledning. Barnen informeras om varför de ska vara med och på vilka premisser. På denna nivå menar Hart att det åstadkoms väldigt lite vad det gäller att få barn delaktiga. Att vuxna endast ger barn meddelanden måste följas upp av aktivt deltagande om inte barnen ska få intrycket att de endast används vid behov och inte för att deras åsikter anses viktiga.

5. Rådfrågat och informerat deltagande

Här avses t.ex. projekt som utförs av vuxna men där barn ändå är deltagande eftersom de har blivit rådfrågade, getts möjlighet att förstå processen och fått sina åsikter tagna på allvar.

6. Vuxeninitierat, delat beslutsfattande med barnen

Vuxna har här tagit initiativet till ett projekt men det delade beslutsfattandet innebär att barnen på något sätt ska vara involverade i hela processen. Att endast låta dem vara delaktiga i den första fasen av planeringen och lämna de tekniska detaljerna åt de vuxna är ett misstag, menar Hart. Barn måste ändå ges möjlighet att förstå varför man kompromissar och på vilket sätt. Annars är risken stor att barnen tror att deras deltagande bara var symboliskt.

Det är också viktigt att inte tro att man kan förutse vad barn vill. Och även om barn i första vändan föreslår t.ex. en swimmingpool förstår de snart att det finns gränser för vad som är möjligt att göra. Dessa gränser måste bli en del av en öppen diskussion med barnen redan på ett tidigt stadium.

Hart betonar att denna nivå är avgörande, om vuxna inte kan visa förtroende för barn här är det heller inte möjligt att nå högre upp på stegen.

7. Barninitierat och barnstyrt

Denna nivå existerar i princip endast i barnens egna lekar. Men leken bör inte ignoreras eftersom den är viktig för barns utveckling. Och det är möjligt för vuxna att uppmärksamma och hjälpa utan att kontrollera. När det t.ex. gäller små barn kan man sätta upp en miljö som barn tycker om att leka i. Det är sedan möjligt att observera, upptäcka barns initiativ och låta dem bli verklighet.

8. Barninitierat, delat beslutsfattande med vuxna

Barn som initierat ett eget projekt kan ändå välja att fortsättningsvis samarbeta med vuxna. Men att bygga upp ett klimat där barn känner att de med förtroende kan vända sig till vuxna utan att de själva tappar kontrollen tar tid. Det kan vara svårt att som vuxen erbjuda sin hjälp på ett sådant sätt att barn inte känner sig tvungna att acceptera den. (Hart 1997, s. 40ff.)

Hart menar att alla barn kan fungera på något av steg 4 - 8. Dessa visar ökande grad av initierande från barn, men meningen är inte att barn alltid bör få agera på sin högsta kompetensnivå. De ska kunna välja vilken nivå de vill arbeta på, även under olika faser inom samma projekt. En del barn är kanske inte alls initiativtagare men kan ändå vara utmärkta medarbetare. Ett projekt som är på nivå 4 är alltså inte nödvändigtvis underlägset ett på nivå 8. Det viktigaste är att undvika arbete på de tre nedersta, icke-deltagande, stegen. (Hart 1997, s. 40f) För att alla barn ska kunna känna sig delaktiga och komma överens menar Hart också att den ideala storleken på en barngrupp är mellan 4 - 8. (Hart 1997, s. 50)

För att det ska vara möjligt att hålla ett projekt på en demokratisk nivå som är acceptabel för alla deltagare räknar Hart också upp några enkla principer. Förutsatt att dessa efterföljs bör det vara möjligt för barn att kunna fungera på en av stegens övre deltagandenivåer.

- För att undvika misstaget att involvera barnen i sista minuten bör hela processen göras transparent för alla deltagare. Om barnen inte är inblandade från början så kan de i alla fall förstå projektets gång och se sin roll i det hela.
- Barnen bör vara införstådda i projektets syfte och bör ha anmält sig frivilligt efter att detta förklarats för dem.
- Strukturer i organisationen och maktförhållanden bör stå klart för alla från början.
- Genom dialog bör regler sättas redan från projektets början och justeras fortlöpande på samma sätt.
- Alla barn ska ha lika möjlighet att delta i alla faser om de så önskar, även om det, beroende på ålder eller erfarenhet, innebär att barnet endast observerar de andras arbete.
- Eftersom alla barn inte behöver vara lika involverade i alla faser, är det också nödvändigt att de, efter sin intellektuella förmåga, hålls informerade om projektets gång och omfattning och var i processen de för närvarande befinner sig. (Hart 1997, s. 49f)

Vi kommer att använda Harts delaktighetsmodell för att analysera om och i så fall i vilken grad barnen har varit delaktiga i förändringsarbetet på de olika barnbiblioteken.

5.3 Sammanfattning

I detta kapitel har vi beskrivit Anderssons och Skot-Hansens modell över bibliotekets funktioner som kommer att användas för att strukturera delar av materialet. I analysen använder vi sedan modellen tillsammans med aspekter av barnbibliotekens målsättning, *På barns och ungdomars villkor*, som baseras på barnkonventionen. Efter detta har vi redogjort för Harts modell som vi kommer att använda för att analysera i vilken grad barn har fått vara delaktiga.

6. Resultat

Vi inleder resultatdelen med att presentera de deltagande biblioteken och informanterna. Vi redovisar anledningarna till förändringarna och vilka förberedelser personalen gjort inför dessa. Sedan presenterar vi de reella förändringarna indelade efter Anderssons och Skot-Hansens modell av bibliotekets funktioner. Efter detta redovisar vi informanternas allmänna åsikter kring barns delaktighet på bibliotek. Avslutningsvis redovisar vi om barn har varit delaktiga i de olika projekten och i så fall på vilket sätt.

6.1 Presentation av biblioteken och personalens förberedelsearbete

Vår studie innefattar sex olika bibliotek: fyra fysiska bibliotek och två webb-bibliotek. Här följer en presentation av de olika biblioteken och den personal vi intervjuat där. Av hänsyn till biblioteken och informanterna har vi anonymiserat dessa i texten. Fortsättningsvis presenteras biblioteken som bibliotek A-F och på samma sätt har vi knutit informanternas namn till de respektive biblioteken. Informanter på Bibliotek A har således fått namn som börjar på A osv.

Bibliotek A

Bibliotek A är en barnavdelning på ett bibliotek beläget centralt i en större stad. På detta bibliotek har vi intervjuat barnbibliotekarien Anna och bibliotekschefen Astrid.

Bibliotek A flyttade från en liten, trång lokal till nya lokaler, med större yta. Personalen fick då möjlighet att skapa en helt ny barnavdelning. Planeringsarbetet pågick under en längre tid och under arbetets gång har personalen samarbetat med bl.a. arkitekter, inredare, en journalist, konstnärer och personal på ett närliggande upplevelsecenter. Anna berättar att biblioteket främst ska vända sig till barn på deras fritid, målgruppen är barn 0-12 år och deras föräldrar.

Tanken med det nya barnbiblioteket var, enligt Astrid, att det inte skulle vara ett vuxenbibliotek i miniatyr:

Vi ville nog försöka tänka om helt, och utgå helt och hållet från vad som skulle bli bäst för barnen då naturligtvis, men samtidigt måste det fungera även för personalen. Men det är barnen som vi har utgått ifrån, hur de upplever biblioteket, vi ville ha ett bibliotek som skulle kunna fungera så bra som möjligt för dem, på deras villkor.

Anna menar också att det inte skulle vara ett bibliotek som bara erbjuder böcker: "...för ett bibliotek är ju så mycket mer än böcker, det skulle vara något lite extra." Samtidigt tycker Astrid att biblioteksuppdraget är det primära, och att utgå från berättelserna i hela verksamheten. Biblioteket ska inte vara någon lekhörna, men ändå en spännande och oförutsägbar plats.

Anna berättar att en grundläggande tanke med det nya biblioteket var att ta bort SAB-systemet eftersom det inte är anpassat för barn. Barn skulle ges möjlighet att så långt det går kunna hitta själva, böckerna skulle därför indelas i teman.

Personalen har funderat kring hur lokalen bäst ska disponeras. Den ska kännas luftig, det ska finnas plats för att lyfta fram de olika medierna och det ska vara möjligt för föräldrar med barnvagnar att kunna röra sig i lokalen.

Det har även funnits en ambition att samarbeta med ett webb-bibliotek (bibliotek E). Barnen ska känna igen sig från biblioteket på nätet till biblioteket i rummet. Personalen har även inspirerats av den flexibilitet som finns på det virtuella biblioteket, som när det gäller det fysiska biblioteket innebär att lätt kunna förändra rummet vid ändrade behov.

Personalen har förberett sig på olika sätt. De har gjort studiebesök på olika barnbibliotek i Sverige för att samla ihop erfarenheter och se hur man har löst olika delar både gällande verksamhet och planeringen av lokaler. De har också besökt bokhandlar, affärer, museer och upplevelsecenter vilket Astrid menar har gett mer inspiration än studiebesöken på biblioteken. Det har bl.a. gett nya infallsvinklar på olika sätt att exponera och att skylta.

För att få idéer har personalen även läst uppsatser, artiklar och om olika biblioteksprojekt såsom *2020 Mars Express*, *Hissa segel* m.m.

Både Astrid och Anna menar att egna erfarenheter av att arbeta med barn på bibliotek har haft stor betydelse i förändringsarbetet. Det handlar om personalens kunskaper om vad barn frågar efter, hur de frågar, hur de närmar sig informationsdisken och hur de betar sig i största allmänhet i biblioteket.

Bibliotek B

Detta bibliotek är ett större barnbibliotek, beläget mitt i en storstad. Här har vi intervjuat Britta som arbetar som pedagog.

På det här biblioteket fick personalen möjlighet att skapa ett helt nytt barnbibliotek i de befintliga lokalerna. Även här pågick planeringsarbetet under en längre tid och personalen har arbetat tillsammans med framförallt en scenograf, men även arkitekter har varit inblandade. Biblioteket vänder sig främst till barn mellan 0 – 11 år och är indelat i tre avdelningar riktade till åldrarna 0 – 3 år, 4 – 7 år och 8 – 11 år.

En grundläggande tanke var enligt Britta att personalen ville göra ett bibliotek som helt och fullt riktade sig till barnen. Britta beskriver det så här:

det fanns den här längtan att göra någonting som verkligen utgick från barnet, inte bara någonting som var för vuxna fast lite lägre hyllor, lite krympt, lite gladare färger, lite leksaker, lite sådär som man kan göra och så säger man att man är ett barnbibliotek.

Personalen ville ta hänsyn till att barn har olika behov i olika åldrar. Britta menar att tanken är att det ska finnas möjlighet att ta det lugnt men att det även är viktigt för barn

att få röra på sig. Det behovet upphör inte bara för att man kommer in på ett bibliotek, menar Britta.

Dessutom ville personalen göra ett bibliotek som är anpassat efter hur barn tänker och hur barn ställer frågor, de skulle själva kunna hitta i biblioteket. Därför ville personalen skrota hela SAB-systemet.

För att få idéer gjorde personalen dels studiebesök på några bibliotek men har inspirerats mest av besök på olika museer och upplevelsecentra, både i Sverige och utomlands. Britta berättar vidare att de också medvetet valt att låta sig inspireras av historiska miljöer, som slott och bibliotek från tidigare sekel.

Något som enligt Britta var viktigare än studiebesöken var de olika inspiratörer som bibliotek B bjöd in. En av inspiratörerna föreläste om barns behov av rörelse och stimulans, något som personalen på bibliotek B tagit fasta på.

Bibliotek C

Bibliotek C ligger på landsbygden, i ett litet samhälle utanför en storstad. Det är ett litet bibliotek med barnavdelning, beläget bredvid en skola. Här har vi intervjuat barnbibliotekarien Cecilia.

Anledningen till bibliotekets förändring var vikande lånesiffror. Trots stor inflyttning av barnfamiljer i området har dessa inte kommit till biblioteket. För att nå dessa, och på så sätt rädda biblioteket, ville personalen förändra barnavdelningarna. Förändringsarbetet delades in i tre faser, och vid intervjutillfället hade personalen genomfört den första fasen, för barn 0-6 år. Andra och tredje fasen ska genomföras senare och kommer att rikta sig mot barn i åldrarna 6-12 år respektive 12-16 år.

Planeringsarbetet sköttes av en visionsgrupp bestående av några bibliotekarier. Enligt Cecilia har det inte funnits mycket tid till planering och de ekonomiska resurserna har varit små. Hon har själv genomfört mycket av det praktiska arbetet, t.ex. köpt färg, målat och klätt om möbler.

För att förbereda sig och få nya idéer berättar Cecilia att personalen gjorde några studiebesök och letade efter information på internet, men egentligen hade de redan klart för sig vad de ville:

vi hade en ganska klar vision om vart vi ville och vart vi var på väg så vi behövde inte så mycket utifrån egentligen, inte på den här nivån, vi har haft våra egna idéer om hur vi ville att det skulle se ut.

En av de viktigaste idéerna i den första fasen var att skapa mer yta för de små barnen och biblioteket har därför disponerats om. En annan idé var att det skulle vara ett skapande bibliotek där det finns saker att göra och där det är lockande att stanna länge. Cecilia har tagit intryck av en hjärnforskare som menar att kaos föder kreativitet, biblioteket behöver alltså inte vara en tyst plats. Cecilias tanke är att biblioteket ska vara som samhällets vardagsrum.

Bibliotek D

I en förort till en storstad ligger bibliotek D. Det är också ett litet bibliotek med barnavdelning, beläget mitt i förortens centrum. Här heter vår informant Disa och är barnbibliotekarie.

Personalen fick möjlighet att skapa ett nytt bibliotek i nya lokaler tack vare att biblioteket ingår i en större vision för hela kommunen, som går ut på att göra området trivsammare. Flytten till de nya lokalerna kom hastigt på och planeringstiden blev därför kort, menar Disa. I utformningen av miljön hade personalen hjälp av arkitekt och inredningsarkitekt.

Tanken med det nya biblioteket var att rikta in sig i första hand mot ungdomar, utan att för den skull bli en fritidsgård, berättar Disa. En annan tanke var att personalen ville göra det lättare för besökare, både barn och vuxna, att hitta i biblioteket och därför skapades nya ämnesindelningar. Disa berättar att det även fanns en tanke om att sudda ut gränserna mellan barn och vuxenavdelningarna.

Personalen ville också satsa på att göra en mer inbjudande miljö, med mycket färger, moderna möbler och ett sagorum för barnen. För att bättre kunna bemöta besökarna ville personalen ersätta informationsdisken med informationspunkter, detta för att öka tillgängligheten och flexibiliteten hos personalen.

För att få inspiration har bibliotekspersonalen gjort studiebesök på bibliotek i Sverige och utomlands och där fått nya infallsvinklar och idéer vad det gäller inredning. När det gäller ämnesindelningen menar Disa att personalen utgått från sin egen erfarenhet, vad besökarna frågar efter och vad de tycker är svårt att hitta. Men Disa har också fått tips på hur andra bibliotek gjort sina ämnesindelningar genom att titta i deras kataloger.

Bibliotek E

Bibliotek E är ett webb-bibliotek som har funnits i mer än tio år. Sajten riktar sig till barn mellan åtta och tolv år. Här har vi intervjuat barnbibliotekskonsulenten Erika som är huvudansvarig för sajten. I egenskap av konsulent har hon även varit inblandad i förändringsarbetet med bibliotek A.

Sajtens personal stod inför valet att lägga ner sajten eller göra om den radikalt. Enligt Erika hade den röda tråden försvunnit, sajtens innehåll hade växt åt olika håll. Tanken var nu att få en bättre struktur på sajten och dela upp den i en biblioteksdel och en webb-tidning. En grundläggande idé var också att utgå från närområdet, även om ett webb-bibliotek har hela världen som upptagningsområde.

För att ta reda på om sidorna används har personalen studerat sajtens besöksstatistik. Där syns tydligt om barnen är intresserade av funktionerna på sajten, Erika poängterar därför vikten av att reflektera över och ta vara på vad barnen säger.

Bibliotek F

Även detta är ett webb-bibliotek som funnits i mer än tio år. Det riktar sig till barn i alla åldrar. Här har vi intervjuat Fia som i grunden är barnbibliotekarie och driver sajten själv.

Tidigare vände sig sajten till barn mellan 7 och 12 år. Genom föräldrar till barn i förskoleåldern och bibliotekarier fick Fia veta att det behövdes en sajt som vände sig till de yngre barnen. Hon hade också läst undersökningar om förskolebarn och internet som visade att barnen använde internet och hur de gjorde det. Fia ville därför utveckla sajten så att den även riktade sig till de yngre barnen. För att få kunskap om hur man utvecklar sajter som vänder sig till små barn har Fia samarbetat med utbildningsradion.

6.2 Bibliotekets funktioner

Vi redogör här för vilka förändringar som har gjorts på biblioteken och vilka tankar som ligger bakom dessa. För att lättare se inom vilka funktioner biblioteken har valt att förändra använder vi här Anderssons och Skot-Hansens modell som tillämpats för att passa vår studie.

6.2.1 Att fråga och hitta

Funktionen ”Att fråga och hitta” innefattar allt som kan hjälpa barn att hitta i biblioteket och att våga fråga. Det handlar om hur personalen försökt utforma biblioteket så att barnen ska hitta själva och hur personalen bemöter barnen för att de ska känna sig trygga.

Ämnesindelning

Bibliotek A, B och D har valt att frånga SAB-systemet och själva skapa sina egna kategorier/genrer. De har tagit fram nya symboler, både för medier och för skyltning. Avsikten har på alla tre biblioteken varit att göra biblioteket mer strukturerat så att det ska bli lättare för både barn och personal att hitta. På bibliotek D har man dessutom samma ämnesindelning för både barn och vuxna, en av tankarna med detta är att det ska bli lättare för barnen att hitta när de kommer till vuxenavdelningen.

Britta menar att de ville skrota SAB-systemet eftersom det inte är anpassat för barn, hur barn tänker och hur barn ställer frågor, hur barn letar efter böcker. Anna beskriver hur man arbetade på bibliotek A och har ett exempel: ”...som barn tänker, då tänker barn dinosaurier, djur, jag går till djurhyllan, dinosaurierna står då på Ud, geologi, och jag vet ingen 7-åring som tänker ah, jag ska gå till geologi...”.

Anna fortsätter att berätta om faktaböcker om hästar som tidigare stod utspridda på tre olika ställen (SAB:systemets avdelningar Q, R och U) men nu är samlade under en avdelning – ”Hästar”.

Eftersom medierna är tillgängliga utan att barn behöver vara beroende av en vuxen menar Erika att det också lånas mer om man slipper SAB-systemet. Det blir alltså ytterligare en vinst.

Vid temaindelningen bör språket också anpassas efter hur barn uttrycker sig anser Anna. Astrid är inne på samma spår när hon menar att det är viktigt vad vi väljer att kalla saker och ting, t.ex. använder inte barn ordet deckare utan istället säger de mysterier. På bibliotek A har personalen därför lagt mycket tid på att få fram teman med ett språk som barn använder. Detta baseras på personalens erfarenheter av barns frågor.

På bibliotek A, D och E har personalen funderat kring nödvändigheten av att utgå från de lokala behoven och förutsättningarna. Beståndet bör anpassas och utgå från de intressen och aktiviteter som barnen har i just det området biblioteket är beläget. Det kan till och med skilja sig mycket åt även om områdena ligger nära varandra och i samma kommun, betonar Disa. Erika håller med, hon anser att behoven i kommunerna skiljer sig åt, och att särarten borde framhävas. Ett barnbibliotek ska inte se ut på ett visst sätt, t.ex. behöver man inte vara så styrd av sambindningslistan (en katalog med korta recensioner av medier som fungerar som ett hjälpmedel för inköp och urval, förf. anm.). Vilka intressen barn har, och därmed också vilka författare man vill läsa, kan vara påverkat av var i landet man bor. Även när det gäller symboler menar Erika att man måste utgå från de behov som finns i den kommun man arbetar, det går inte att skapa generella symboler som ska gälla för hela landet.

Exponering

Några av biblioteken har bl.a. velat förbättra hur medierna ska exponeras. Det kan handla om skyltning och placering av medierna.

För att barnen ska hitta till barnavdelningen har bibliotek A en symbol, i form av en figur, som snurrar över informationsdisken. Denna återkommer både i det fysiska och i det virtuella biblioteket (bibliotek E). Astrid menar att symbolen bygger ihop de båda biblioteken så att barnen kan känna igen sig.

Faktaböckerna hade tidigare varit på en undanskymd plats på bibliotek A, det var trångt och svårt för barnen att hitta dem. Anna tycker att man ofta fokuserar på skönlitteraturen men på det nya biblioteket ville de lyfta fram faktaböckerna, de har nu fått en central placering. Anna berättar att de nu har många gavelhyllor för att kunna skylta och visa upp både fack- och skönlitteratur. Personalen på bibliotek A har också funderat kring olika sätt att exponera, möjligheter att skylta med annat än bara böcker, som t.ex. saker som anknyter till böckernas innehåll.

Cecilia tycker också att exponering är viktigt och ser till att skylthyllorna hela tiden är fyllda med bilderböcker.

Även på bibliotek B har personalen funderat mycket kring exponering. Britta berättar att de låtit en scenograf skapa stora bilder som placerats över hyllorna med anknytning till de böcker som står i hyllorna, t.ex. fick hyllan med roliga böcker en bild med skrattmåsar som läser en bok. På bibliotek B finns även små glasboxar bland hyllorna med olika saker i som ska vara symboler för böckernas teman.

På bibliotek D har personalen valt låta gränserna vara mer flytande mellan avdelningarna. Därför har en skylthylla placerats mitt i biblioteket där både barn- och vuxenmedier exponeras. Personalen har också försökt placera de olika avdelningarna så att det ska vara naturligt att röra sig mellan dem oavsett ålder.

Bibliotek A och D har anpassat hyllorna i biblioteken så att barn ska kunna nå och se medierna. På bibliotek D har personalen valt att ha bakåtlutande hyllor för att det ska vara lättare även för de äldre barnen att bläddra bland böckerna. Det fungerar på liknande sätt som när man bläddrar bland CD-skivor i affärerna. På detta sätt exponeras också medierna bättre eftersom framsidan blir synlig utåt.

Flexibel miljö

Bibliotek A och E har lagt stor vikt vid att det ska vara lätt att förändra bibliotekets utformning. Det gäller både det fysiska biblioteket och biblioteket på webben.

Erika påpekar att på webben syns det direkt om barnen inte hittar eller tycker att något är ointressant: "...man har inte så många sekunder på sig innan barnen då lämnar stället, antingen förstår man det direkt eller så tycker man att det här är ointressant...".

Fia tänker på ett liknande sätt, genom att regelbundet studera statistiken förändrar hon sajten. Om hon ser att besöksantalet gått ner tar hon antingen bort eller utvecklar delar av sajten.

När det gäller det fysiska biblioteket menar Erika att det handlar om att inte bygga fast sig, att inredningen ska vara flexibel och att genreindelningen ska kunna ändras eftersom barns språkbruk förändras med tiden. Den viktigaste anledningen till flexibiliteten är att om några år så kommer det att vara nya barn som besöker biblioteket, barn med andra behov. Samhället förändras hela tiden och det är viktigt att hålla sig à jour med barns verklighet.

Språk

På webb-biblioteken är det extra viktigt att språket är förståeligt för barn. Att skriva lättläst är svårt, menar Fia och betonar att hon lägger ner mycket arbete på att göra texterna barnvänliga utan att de för den skull blir förenklade eller fördummande. Däremot bygger sajtens nya del för förskolebarn på att man inte ska behöva kunna läsa för att hitta. Istället bygger den nya delen på bilder där en röst talar om vad som händer om man klickar där.

Bemötande vid referensfrågor

På alla bibliotek har personalen funderat på att bemötandet av barn när de ställer frågor är viktigt. Det handlar om att överbrygga den distans som kan finnas mellan barn och bibliotekspersonal.

På bibliotek F reflekterar Fia över att det är skillnad på de frågor barnen ställer i de fysiska respektive de virtuella biblioteken. Hon kommenterar det så här:

man behöver grunna på hur man har byggt sitt bibliotek om barnen inte vågar fråga, det kan ju vara personliga saker, men också väldigt mycket faktafrågor som man inte får i det fysiska biblioteket men som man får i det virtuella.

Anna uttrycker också att det är viktigt att barnen känner sig välkomna och har förtroende för personalen så att utrymme ges för alla sorters frågor.

Erika tycker att det alltid finns en distans som inte borde finnas mellan personal och besökare. Ett problem med informationsdiskar är att alla inte törs komma fram. Det kan vara pinsamt att framföra sitt ärende när andra kan höra, t.ex. de som står bakom i kön.

Som ett led i detta att få bättre kontakt med barnen har bibliotek B och D valt att ta bort den traditionella informationsdisken för att istället kunna fokusera på att möta barnen ute på golvet. Bibliotek B har valt att endast ha ett litet flyttbart skrivbord där personal finns tillgänglig, medan bibliotek D valt att ha så kallade infopunkter där personal och besökare kan söka information tillsammans.

Bibliotek A ville inte ha en traditionell informationsdisk men har ändå valt att ha kvar disken. Den har utformats på ett sätt som inbjuder till kommunikation, barnen kan nu stå bredvid personalen vid sökningar. Anna menar att de märker skillnad i att fler vågar komma fram till den nya disken, men fortfarande får de många frågor när de rör sig ute i biblioteket.

På bibliotek A stänger barninformationsdisken kl 13, därefter har bibliotekarierna pass på alla avdelningar samtidigt. Astrid menar då att all personal på biblioteket, inte bara barnbibliotekarierna, måste klara av det dagliga bemötandet av barn.

Fia menar att barn inte vill vänta utan de vill ha svar på sina frågor direkt. Därför har hon sett till att hon kan nås av barnen via mejl, telefon och olika chatforum där hon svarar på allt möjligt. Fia tycker att man skulle kunna använda sig av t.ex. MSN även i det fysiska biblioteket, eftersom barn gärna använder internet istället för att ringa.

6.2.2 Att uppleva

Funktionen ”Att uppleva” är allt barn kan göra i biblioteket i form av t.ex. skapande verksamhet och lek. På några av biblioteken har personalen haft ambitionen att inte enbart vara medieförmedlare utan ett biblioteksbesök ska också vara en upplevelse. En upplevelse kan innebära att barn får skapa själva, att det finns utrymme för lek och att det finns leksaker. Det kan också innebära att det finns möjlighet att se på film, höra på en saga eller spela dataspel.

Skapa

Cecilia berättar att tanken på bibliotek C är att det ska vara ett skapande bibliotek där det ska finnas utrymme för alla konstformer. Cecilia uttrycker det så här: ”...biblioteket behöver inte alltid vara den där extremt lugna platsen utan det kan vara en samlingspunkt också, däremot så kan man profilera sig vissa dagar...”.

I praktiken innebär det att några dagar i veckan är vikta för aktiviteter, t.ex. skapande söndagar där barnen bl.a. kan teckna manga eller komma dit och pyssla. Som ett exempel har barnen då fått göra änglar till en ängloutställning, som sedan visades i ett närliggande centrum. Det finns också ett samarbete med Kulturskolan där barnen får uttrycka sig med dans, musik, teater och bild. Biblioteket har dessutom en egen galleridel där besökarna får ställa ut sina egna konstverk.

På bibliotek B finns det sedan tidigare en bildverkstad, där finns det möjlighet för barn i alla åldrar att måla och skapa med olika material. Här är det konstnärer som handleder barnen.

Personalen på bibliotek D har satsat på ett aktivitetsrum där de arbetar tillsammans med barn och ungdomar med vad man kallar demoteksmodellen. Detta innebär att barn- och ungdomar får skapa sina egna verk, t.ex. skivor, böcker och filmer. Barnens verk blir sedan en del av bibliotekets mediebestånd. Aktivitetsrummet används även till olika workshops.

Leka

På bibliotek B har man fokuserat på barns behov av rörelse och stimulans, det behovet har barn oavsett vilken miljö de befinner sig i, menar Britta. Av den anledningen är biblioteket indelat i tre delar efter barnens behov i olika åldrar. För de minsta barnen (0 – 3 år) finns det nu en inhägnad miljö där de kan krypa omkring och upptäcka saker på golvnivå. Det finns t.ex. tittskåp i golvet med saker i som barnen kan titta ner på. Det finns även soffor så att föräldrarna kan sitta tillsammans med sina barn. Den delen som är avsedd för barn mellan 4 och 7 år är inspirerad av 1800-talets biblioteksmiljöer, med höga hyllor av mörkt trä. Här finns möjlighet att klättra på stegar och leka i kojor på olika nivåer. Miljön för de äldre barnen (8 – 11 år) är utformad som ett torg, ljus och mer avskalad. Här finns olika sittplatser att välja på, för den som vill ha lugn och ro finns möjlighet att dra sig undan och sitta avskilt.

På bibliotek C finns också utrymme för lek, Cecilia har även köpt in många leksaker till småbarnen. Hon har satsat på tysta leksaker som är kreativa, d.v.s. som går att använda på olika sätt.

På bibliotek A har personalen låtit skapa en grotta som är inbyggd under en trappa, här finns mjukfigurer från böcker som barnen kan leka med, som t.ex. Mamma mu och Kråkan. Grottan är också tänkt att vara en mysig plats dit barnen kan dra sig undan med en bok.

Lyssna, titta

På webb-biblioteken är upplevelser mer en förutsättning för att kunna nå och behålla besökarna. På bibliotek F innehåller den nya delen för barn i förskoleåldern rim och ramsor, sagor, sånger, korta berättelser om sagoväsen och upplästa boktips. Allting bygger här på bilder och uppläsningar, mestadels med barnröster.

På bibliotek D kan barnen höra på sagor i ett nytt, stort sagorum. På det gamla biblioteket fanns inte ett speciellt rum för detta ändmål, personalen ville därför satsa på detta. I bibliotekets aktivitetsrum visas också film. Även på bibliotek C visas film, de har knattebio en gång i veckan.

6.2.3 Att vistas och mötas

Funktionen ”Att vistas och mötas” handlar om biblioteket som en plats där man bara kan vara. Här innebär det bl.a. hur personalen valt att utforma biblioteken så att alla får plats och känner sig välkomna.

Rummets disposition

På bibliotek B och C har personalen disponerat lokalerna så att det ska finnas utrymme för alla. På bibliotek B har personalen tänkt på att barn i olika åldrar har olika behov. För att alla ska trivas har de tre delarna anpassats efter vilken ålder på barnen det riktar sig till. Enligt Britta var tanken att de stora barnen behövde mest plats och att de allra minsta inte krävde så stor yta. Men det visade sig vara tvärtom, berättar Britta: ”...de stora barnen är ju visserligen stora och tar stor plats, men de behöver inte så mycket, de sitter ganska stilla, och deras önskan var också att ha lugna platser där de fick vara ifred”.

Britta menar också att med de små barnen följer alltid en vuxen, vilket bidrar till att den delen behöver större yta.

På bibliotek A har personalen också tänkt på att behoven av utrymme är större för de små barnen, Förutom barnen ska det finnas plats för medföljande vuxen och kanske en barnvagn. Dessutom menar Anna att man måste ha sittplatser både för stora och små.

Även Cecilia berättar att de har tänkt på att småbarnen behöver mycket plats. Småbarnsavdelningen är avgränsad med bilderbokstråg så det blir som ett rum i rummet. Alldeles intill småbarnsavdelningen finns en cafédel där föräldrarna får plats och kan fika och läsa tidskrifter.

Datorfritt

På bibliotek B har personalen valt bort datorer. Britta anser att det idag är ont om platser för barn som är datorfria. Hon säger också att: ”...datorer ofta är som en sockerbit, en spelar och så ska alla komma och titta, det är svårt att få vara ifred med sin dator...”.

Personalen ville istället satsa på att barnen ska göra andra saker tillsammans, som att t.ex. spela sällskapsspel. Men hon påpekar samtidigt att den datorfria miljön endast är möjlig eftersom bibliotek B ligger nära andra bibliotek där barnen har tillgång till datorer.

Bemötande

På bibliotek B försöker personalen bemöta varje barn så fort de kommer in på biblioteket. Britta talar om vikten av att vända sig direkt till barnen, inte till de vuxna. Britta kommenterar det så här: ”Sedan kan man vara i vilket skruttrum som helst egentligen, det är så mycket människorna som arbetar som det handlar om, om ett ställe känns mysigt och tillåtande eller om det känns ’här kan vi inte vara’.”

Britta menar att det handlar om värdegrunder på arbetsplatsen. Det kan man jobba med var som helst och det kostar ingenting.

6.2.4 Att lära

Funktionen ”Att lära” avser hur biblioteket kan stödja barn i deras formella lärande. Det kan innebära läxhjälp, tillgång till databaser och studielitteratur. Inom denna funktion har vi inte funnit någon förändring på de undersökta biblioteken.

6.3 Informanternas synpunkter på barns delaktighet

I den här delen tar vi upp informanternas erfarenheter och åsikter om att arbeta med barns delaktighet på bibliotek. Vilka fördelar barn och personal kan dra av barns delaktighet, och vad man som personal bör tänka på i detta arbete.

6.3.1 Erfarenheter

Alla informanterna är överens om att barns delaktighet är viktig för biblioteken, men även för barnen och personalen.

Det kan finnas flera anledningar till att barn bör få vara delaktiga i bibliotekets utveckling. Fia tycker att det är självklart att barn ska vara med, annars har de inte något intresse av att gå dit. Cecilia påpekar också att barnen känner att det är deras bibliotek och därigenom tar större ansvar och är rädda om medierna och biblioteksmiljön. Barnen ska kunna identifiera sig med sitt bibliotek, det ska vara coolt att gå till biblioteket anser Erika.

Chansen att lyckas med ett barnbibliotek är större om barnen varit med och påverkat, menar Erika. Hon understryker dock vikten av att, som personal, själv ha gjort klart för sig vad man vill med sitt bibliotek. Annars blir det svårt att sälla bland barnens idéer:

ja, hur hittar man den röda tråden ur det barnen säger om man inte själva har en idé om vad man vill vara för någonting, det är ju omöjligt skulle jag vilja säga, så börja först med den egna visionen och sen knyt barnen till den processen då, de barn som man tycker då är lämpliga och de metoder som är lämpliga.

Att ha barn med i arbetet ger mycket till personalen, kunskap och inspiration. Anna tycker att det är viktigt att få inblick i barns vardag och deras intressen och menar att det handlar om omvärldsbevakning, något som bibliotek i allmänhet är ganska dåliga på. Fia menar att det är nödvändigt att ha kontakt med barn för att hålla sig uppdaterad om vad som intresserar barn just nu, vilka böcker de är intresserade av, vilken musik de lyssnar på och vilka sajter de använder. Hon uttrycker det såhär: ”...utan deras medverkan kan det liksom inte bli någonting, jag kan ju jobba ihjäl mig men kanske inte ha rätt innehåll för målgruppen”.

Även Erika menar att det är viktigt att hålla sig ajour med hur barnens verklighet förändras med tiden: ”Barn om fyra, fem år, de har andra behov än dagens barn, det är jag helt övertygad om, de har helt andra bilder av vad ett bibliotek ska vara, det är ett helt annat samhälle...”

Barnen vinner också på att de får vara delaktiga, då känner de sig betydelsefulla, menar Disa. Barnen är medborgare vars åsikter är viktiga och räknas. Det ger en känsla av att vara delaktig som man bär med sig resten av livet, anser Disa: ”...det tror jag är jätteviktigt, man får vara delaktig i den lilla världen men får ändå vara med i den stora världen”.

Britta menar att man kan ha ett barnperspektiv utan att ha barn med, man kan välja ett barnperspektiv på många sätt men man måste vara medveten om hur barn tänker, barnen påminner de vuxna om detta. Britta tycker att hon lärt sig mycket av barnens sätt att tänka. Barnen tänker fritt och vilt, de kan tänka en tanke och sedan kasta bort den tanken sekunden efter. Anna har försökt skaffa sig ett barnperspektiv genom att gå runt hela barnavdelningen på knä för att se det barnen ser på sin nivå. Hon upptäckte då att bl.a. skyltningen inte fungerade som tänkt eftersom barn ser allt från en annan höjd än de vuxna.

6.3.2 Utmaningar

Alla informanterna menar att det är självklart att barn ska vara delaktiga i bibliotekets verksamhet men sen kan det finnas saker som försvårar. Erika menar dock att man inte behöver se frågan om barns delaktighet som en svårighet: ”Vi ska inte prata så mycket problem, då kommer vi aldrig någon vart utan man måste se det som en utmaning, nu ska vi prova det här, jag menar om det misslyckas, so what! Men ingen dör!”

Kommunikation är svårt. Att kommunicera med barn är något man behöver träna på, hur man för en dialog och hur man tolkar vad barnen säger, menar Erika. Det är också viktigt, anser Cecilia, att inte styra barnen för mycket utan vara lyhörd. Hon menar att hindren ligger hos de vuxna, barn är väldigt kompetenta. Disa poängterar vikten av att formulera frågorna rätt, vilket innebär att man måste vara tydlig och tänka på att barn associerar på sitt sätt.

Astrid menar att det också är en utmaning hur man pratar med barn så att det inte bara blir ett förhör. Om man får kontakt med barn via skolan så kan uppgiften få en slags skoluppgiftsprägel vilket resulterar i att barnen blir styrda och inte får tänka fritt. Det kan vara avigsidan med att det är lätt att vända sig till skolan för att nå barn.

När man pratar med barn får man väldigt många förslag. Här gäller det att vara tydlig med att förklara så att barnen förstår att det handlar om önskemål och att allt inte är genomförbart, påpekar Cecilia. Sedan kan ju barn ha kommit med idéer som inte är praktiskt genomförbara och att olika hänsyn måste tas. T.ex. berättar Fia att barnen har haft förslag gällande layout på en webbsida som inte gick att genomföra eftersom det då skulle vara omöjligt för barn med funktionshinder att använda sidan.

Astrid reflekterar över att det är svårt för barn att tänka abstrakt, de har inte så stora referensramar och de har olika referensramar, t.ex. om man ska rita sitt drömbibliotek så

kanske bilden är styrd av de bibliotek man har besökt. Disa menar att det ultimata vore att få ihop grupper med både vana biblioteksbesökare och icke-biblioteksbesökare för att få mer nyanserade svar.

Erika belyser hur personalen påverkas när barn är delaktiga. Man måste kunna släppa kontrollen och gå ifrån sin egen yrkesroll menar Erika: ”Det är allt det här med hur bibliotek ska var, den bilden, den mentala bilden måste man släppa ... man måste ta in det barnen säger.”

Även motsättningar inom personalgruppen kan göra att det finns motstånd inför förändringar, menar Erika.

6.4 Arbetsmetoder i förändringsarbetet

Här redogör vi för de metoder personalen på de undersökta biblioteken har använt för att göra barn delaktiga i förändringsarbetet.

På bibliotek C och D har barn inte varit delaktiga. Cecilia menar att detta inte varit möjligt eftersom planeringstiden var alltför kort. Dessutom gällde ombyggnaden den delen av biblioteket som vänder sig till barn i åldrarna 0-6 år. Cecilia säger att även om hon skulle ha haft mer tid så skulle de ändå inte involverat barnen redan på det här stadiet, eftersom de var för små. Möjligtvis skulle man i så fall ha involverat föräldrarna. Hon tyckte också att personalen behövde få göra den delen av ombyggnaden själva för att se hur allt skulle fungera.

På bibliotek D var tiden också knapp och då prioriterade man att använda sig av fokusgrupper bestående av högstadieelever eftersom biblioteket i första hand är profilerat mot ungdomar, berättar Disa. Eftersom vår studie endast berör barn upp till och med 12 år redogör vi inte för dessa fokusgrupper. På detta bibliotek använde man sig också av demoteksmodellen som en form av delaktighet. Men eftersom detta inte är den större förändring biblioteket gjort utan snarare tillhör den fortlöpande verksamheten har vi inte med detta som en arbetsmetod.

6.4.1 Teckningstävling

Bibliotek A anordnade tillsammans med andra bibliotek i länet en teckningstävling där barnen fick rita fritt på temat ”Rita ditt drömbibliotek”. Barnen var mellan 6 - 12 år och biblioteken kom i kontakt med dem på olika sätt, via skolklasser, via hemsidan och då de besökte biblioteket. Tävlingen anordnades innan planerna för ett nytt barnbibliotek hade startas. Tanken var att få impulser till förändring av barnbibliotekslokaler i allmänhet. Personalen på bibliotek A menar att det sedan visade sig att de kom att ha stor nytta av dessa teckningar när skapandet av det nya biblioteket började.

Biblioteket fick väldigt många teckningar och ingen var representativ för hela gruppen menar Astrid. Hon tycker att det är viktigt att ha ett stort urval för att kunna hitta röda trådar. En röd tråd var att barnen såg helheten, de hade tänkt på belysning, toaletter, mattor och soffor. Barnens intressen färgade bilden av biblioteket, det var inte så

förutsägbart vad ett bibliotek var. Anna berättar att barnen hade tänkt i teman, biblioteket kunde vara en skog, en spökgrotta eller ett skepp. Det fanns också förslag på rymdbibliotek, hjärtbibliotek och hund- och kattbibliotek.

Astrid menar att de inte har använt sig av en teckning rakt av utan istället fått inspiration till en rolig, spännande, omväxlande och överraskande miljö som också kan vara flexibel. Idéerna har inte resulterat i konkreta saker utan de vuxna har försökt tolka barnens tankar och omsätta det på sitt sätt. Vid urvalet pratade Anna om att de försökte hitta något som inte var så traditionellt, utan de sökte efter kul idéer som stack ut lite grann: ”Vi var på det klara med att vi ville inte vara ett pluttentigt barnbibliotek med en massa rysch och psych och dinglande figurer och så, utan vi ville ha ett mer stilrent bibliotek...”.

Astrid menade att teckningstävlingen var ett bra sätt att involvera barn eftersom man som vuxen då inte kan styra barnen omedvetet:

Vi har ju så hemskt lätt som vuxna att tro att barn tycker på ett visst sätt och tänker på ett visst sätt utan att egentligen ta reda på vad de tycker och det här med att då låta de rita teckningarna det är ju ett sätt att ge uttryck för sina tankar utan att, lite mer förutsättningslöst, och jag tycker att det är väldigt viktigt att fånga in de tankarna och de funderingarna. Sen blir det ju naturligtvis så att vi som vuxna gör en tolkning av deras tankar och försöker tyda ut och tolka vad de har menat och hur vi sen kan omsätta det i verkligheten. Men det blir ändå ett, det blir ett bättre underlag att jobba utifrån.

6.4.2 Referensgrupper

Bibliotek A har använt sig av referensgrupper när man arbetade med att genreindela litteraturen. Biblioteket bjöd in en skolklass, årskurs 2, uppdelad i två grupper med 15 barn i varje grupp för att testa ett nästan färdigt förslag. Ett antal böcker skulle paras ihop med 10 – 15 tema-avdelningar och barnen samlades kring ett stort bord, sedan fick varje barn säga vad de tyckte bok för bok. Tanken var att eftersom barnen var med sina klasskamrater skulle de känna sig trygga istället för sätta ihop grupper med barn som inte känner varandra. Varje grupp intervjuades i 45 minuter. Anna menar att barnens resultat blev detsamma som det personalen kommit fram till, med ett undantag. Anna påpekar dock att trots att man som personal vill vara neutral så är det lätt att man styr barnen med sina frågor.

Personalen på bibliotek A har inte haft någon uppföljning, barnen har alltså inte sett resultatet av sin medverkan efter att biblioteket blev klart.

Bibliotek B har också använt sig av referensgrupper inför ombyggnaden av biblioteket. Tanken var, enligt Britta, att barnen inte skulle få bestämma hur rummet skulle se ut, utan det handlade mer om hur rummet skulle fyllas. Det var referensgrupper i olika åldrar, från dagisbarn till årskurs 5. Barnen kom från både innerstaden och förorten så att urvalet inte skulle bli för homogent. Skolbarnen intervjuades vid första tillfället var för sig. Intervjuerna gällde då biblioteksvanor, läsvanor, vad man gillade för böcker, vilken typ av böcker man brukade läsa, om man brukade läsa högt hemma samt vad

man skulle kunna göra på ett bibliotek förutom att läsa och låna böcker. Dessutom diskuterades hur böckerna skulle kunna sorteras, ett arbete som sedan fortsattes vid besök i klasserna.

Britta berättar att personalen inte riktigt hade förstått vad de gav sig in på. Det visade sig att barnen hade många olika idéer om boksorteringen. De kom med många förslag på rubriker, t.ex. ”sån ’t som är på riktigt”, ”sorgliga böcker”. Britta säger att det sedan blev personalens uppgift att välja hon menar att det var viktigt att sätta rubrikerna så att ”...det blev snyggt, grafiskt och att det hängde ihop, att det blev lite poetiskt, ’hela världen’, det är ju snyggt, ’förr i tiden’, det är snyggare än historia”. Britta menar att barnen var införstådda med att alla deras idéer inte skulle komma att genomföras utan att dessa var inspiration.

Barnen som hade varit med i referensgrupperna bjöds sedan in till invigningen, men hade även möjlighet att komma senare med sina klasser och se hur resultatet blev. ”Även om man inte såg exakt spår efter var och en, så var det ändå många saker som vi hade kunnat använda oss av och det kändes bra.” berättar Britta.

På bibliotek E bestämde sig personalen för att genomföra en totalförändring av den då befintliga webb-platsen. I samband med denna förändring har de arbetat med skolklasser, dessa har fått vara med och testa förändringar och sedan komma med åsikter och kommentarer. När webb-platsen förändrats tog personalen åter kontakt med barnen för att visa resultatet.

Samarbetet med skolklasserna sker kontinuerligt men inte med samma klasser. Erika uttrycker det så här: ”Har man gjort det en gång så är de som förbrukade, då är de låsta vid sitt, vi behöver hela tiden nya barn som tittar på våran webb-plats...”.

Fia på bibliotek F berättar att hon varit ute i skolklasser med barn i åldrarna 8-12 för att visa hur webb-platsen fungerar. Sedan kom hon tillbaka efter fyra veckor och intervjuade barnen och upptäckte då att barnen inte kunde orientera sig på webb-platsen. Fia fick tänka om och genomföra vissa förändringar på webb-platsen.

Fia har även så kallade ambassadörer, barn som hon utbildat i hur man använder biblioteket. Dessa ambassadörer ska i sin tur lära ut hur webb-platsen fungerar till andra barn.

6.4.3 Observationer

Personalen på två av biblioteken har använt sig av observationer när det gäller de minsta barnen. Astrid berättar att på bibliotek A har de observerat de riktigt små barnen för att se hur de rör sig i rummet och på så sätt försökt ta reda på hur man bäst ska anpassa biblioteket för de små barnens behov.

Även Fia har använt sig av observationer. Hon stod då bakom barnen och iakttog hur de agerade när de satt vid datorerna och använde webb-platsen. Utifrån det kunde hon sedan ändra strukturen och vissa sidor.

6.4.4 Statistik

Statistik är ett viktigt verktyg för webb-biblioteken, det ger en omedelbar respons på hur biblioteket fungerar. Webb-platsen måste vara i ständig förändring annars tycker barnen att det är tråkigt och slutar besöka platsen. På bibliotek E och F tittar Erika och Fia regelbundet på statistiken och om någon funktion har väldigt låg statistik så tar de antingen bort funktionen eller utvecklar den. Erika menar att man hela tiden har koll på vad som fungerar eller inte fungerar. Det är nödvändigt om man ska ha besökare. Erika säger: "...vi måste ju vara lyhörda mot våra besökare, för annars så funkar det inte. Vi kan ju inte bara bygga någonting som vi tycker är viktigt, då blir det en klubb för inbördes beundran."

Fia menar att det också är viktigt att värna om de 40 % av besökarna som hela tiden återkommer, de som verkligen "hänger" på biblioteket, den siffran får inte sjunka.

6.4.5 Tävling / enkäter

Fia berättar att förändringar på bibliotek F kan initieras genom tävlingar. Exempelvis anordnade hon en tävling kring hur man skulle kunna utveckla sajten. Hon fick många bra förslag och har sammanställt en lista med dessa som hon betar av en i taget. Hon poängterar dock att ekonomin sätter gränser för vad som är möjligt att genomföra. Fia gör dessutom enkäter då och då för att se om det är någon som har idéer. Hon får också spontana synpunkter från barn via e-post eller msn.

7. Analys

I det här kapitlet kommer vi dels analysera vilka förändringar biblioteken har genomfört, dels analysera vad bibliotekspersonalen generellt anser om barns delaktighet för att till sist bedöma om genomförandet av deras användarmetoder ligger i linje med vad Roger Hart anser är barns delaktighet.

7.1 Förändringar på biblioteken

Med utgångspunkt i Andersson och Skot-Hansens modell om bibliotekets olika funktioner har vi kunnat se vilka förändringar personalen valt att lägga tyngdpunkten på. Det är viktigt att komma ihåg att det endast är förändringarna vi har intresserat oss för i vår studie. Därför ligger inte fokus på redan befintliga funktioner i studien. Enligt Andersson och Skot-Hansen ger modellen inte en exakt verklighetsbeskrivning utan ska användas mer som en ram för diskussion (1994, s. 245). Som en följd av detta är det viktigt att poängtera att de olika funktionerna överlappar varandra, vilket innebär att vissa av förändringarna i vår undersökning kan passa in på flera av funktionerna. Det är alltså vår tolkning av materialet som avgjort inom vilken funktion vi placerat förändringarna.

7.1.1 Att fråga och hitta

Resultatet visar att de förändringar som gjorts till stor del handlat om att underlätta för barnen att hitta i biblioteket. Bibliotekspersonalen på bibliotek A, B och D har gjort förändringar gällande hur medierna ämnesindelas. Tankarna bakom dessa förändringar var att det skulle vara lättare för barnen att hitta utan att vara beroende av någon vuxen. Personalen har också låtit lokala förutsättningar påverka val av ämnesrubriker. På alla de fysiska biblioteken har personalen förändrat hur medierna exponeras, vilket också handlar om att barnen ska kunna hitta lättare samtidigt som tanken är att medierna ska bli mer attraktiva. Personalens intentioner att ge barnen möjlighet att själva hitta i biblioteket tycker vi sammanfaller väl med målet att ge barn och ungdomar vana att använda bibliotek som det beskrivs i *På barns och ungdomars villkor*. Att barnen blir vana användare måste ha sin grund i att biblioteket är användarvänligt.

På några av biblioteken (A, B, och D) har personalen genomfört förändringar för att få barnen att känna sig välkomna och våga fråga om känsliga ämnen. För att få bort distansen mellan barn och personal har informationsdisken antingen gjorts om eller tagits bort helt. På bibliotek F (webb-bibliotek) är personalen anträffbar på flera olika sätt, via telefon, mail eller chat, något som skulle kunna gälla även de fysiska biblioteken. I *På barns och ungdomars villkor* är ett av målen att barnen ska mötas med respekt av de vuxna. Detta ligger helt i linje med personalens tanke att minska avståndet mellan barnen och dem själva genom att ta bort eller förändra informationsdiskarna. Däremot kan de fysiska biblioteken ta lärdom av webb-biblioteken och göra sig mer tillgängliga via olika sociala medier.

Att möta barn med respekt innebär även att personalen måste tänka på att barns behov förändras över tid och ha kunskap om detta. I vår undersökning tyckte informanterna på några av biblioteken att det är viktigt att vara medveten om att barn idag inte har samma behov som barn för tio år sedan. Biblioteken bör alltså vara skapade för att vara flexibla. Dessa tankegångar finns hos bibliotek A, där personalen vill ha en flexibel inredning och t.ex. kunna flytta hyllor vid behov. På webb-biblioteken tycker personalen att flexibilitet är nödvändigt för att behålla besökarna. Om t.ex. statistiken visar att någon funktion inte används kan det bero på att den antingen är ointressant eller också hittar barnen den inte. Då måste sajten snabbt kunna förändras. Första punkten i *På barns och ungdomars villkor* tar upp att barns och ungdomars behov ska vara vägledande för verksamheten. Det är alltså viktigt att kontinuerligt ta reda på vad som är barns och ungdomars behov, vilket webb-biblioteken är bra på eftersom det för dem är lättare att genomföra snabba förändringar för att behålla användarna.

7.1.2 Att uppleva

I *På barns och ungdomars villkor* står det att ”Biblioteket ska erbjuda komplement och alternativ till utbudet i lokalsamhället.” (Svensk biblioteksörening 2003) Denna punkt har vi kopplat till funktionen ”Att uppleva” eftersom erbjudandet av en upplevelse i samband med biblioteksbesöket kan vara ett sådant alternativ. Resultatet visar att personalen på alla de fysiska biblioteken har haft ambitionen att erbjuda barnen någon form av upplevelse och på så sätt kan biblioteken konkurrera med barns andra aktiviteter. På några av biblioteken har fokus lagts på att ge barn möjlighet att leka. Konkret har det inneburit att personalen på bibliotek A har skapat en lekmiljö med en grotta där barnen kan krypa in och leka, titta eller läsa i böcker. På bibliotek B har personalen skapat tre olika miljöer utformade för lek utifrån barnens ålder och deras olika behov av rörelse och stimulans. På bibliotek C, som är ett mindre bibliotek, har personalen sett till att frigöra yta för de små barnens lek och köpt in nya leksaker.

Eget skapande kan också vara en form av upplevelse och resultatet visar att personalen på flera av biblioteken tycker att det är viktigt att barnen får möjlighet till detta på biblioteket. På bibliotek C har personalen valt att ha skapande verksamhet på bestämda dagar, dessa dagar är biblioteket fyllt av aktiviteter. Personalen samarbetar också med Kulturskolan så att barnen får möjlighet att uttrycka sig med teater, dans, bild och musik. På bibliotek D har barnen fått ett aktivitetsrum där de kan göra egna böcker, filmer och skivor. De kan också delta i olika workshops. På bibliotek B fanns sedan tidigare en bildverkstad för skapande verksamhet.

När det gäller webb-biblioteken handlar det till stor del om att utforma sajten med upplevelser som attraherar de olika målgrupper som sajten riktar sig till. På bibliotek F har personalen valt att utforma en ny del som riktar sig till barn i förskoleåldern, med bl.a. rim och ramsor, sagor och sånger.

Barns och ungdomars behov ska vara vägledande för verksamheten. De förändringar som personalen på de olika biblioteken genomfört har till stor del handlat om att välja att uppmärksamma barns behov av att uttrycka sig genom eget skapande och barns behov av lek och rörelse. Biblioteket som en plats för barns eget skapande återfinns i målsättningen men där nämns inte uttryckligen något om biblioteket som en plats för

lek. Däremot ger formuleringen om att biblioteket ska vara ”ett roligt ställe där det händer saker” utrymme för tolkningar.

7.1.3 Att vistas och mötas

Förändringarna inom funktionen ”Att vistas och mötas” har till största delen handlat om hur lokalerna har disponerats. På bibliotek A, B och C har personalen tänkt på att småbarnen behöver extra stort utrymme eftersom de har med sig minst en vuxen och kanske även en barnvagn. På bibliotek B har personalen dessutom valt att disponera lokalerna efter barns behov i olika åldrar.

För att uppmuntra barnen att göra saker tillsammans har personalen på bibliotek B bestämt att det ska vara en datorfri miljö. Barnen kan istället göra andra saker, som t.ex. spela sällskapspel. Vi tycker att det är en god tanke med en datorfri miljö men samtidigt är det ju möjligt att umgås via datorer också, t.ex. genom att spela datorspel tillsammans eller chatta.

En annan aspekt inom denna funktion handlar om bemötande. På bibliotek B tycker personalen att det är viktigt att fånga upp varje barn redan i entrén för att välkomna dem och berätta hur biblioteket fungerar. Det positiva med detta bemötande anser vi är att alla barn blir sedda och känner att det är deras bibliotek.

Rekommendationen att ”Biblioteket ska vara en fristad och mötesplats för barn och ungdomar, där de möts med respekt av engagerade och kunniga vuxna.” har vi kopplat till funktionen ”Att vistas och mötas”. Resultatet visar att det inte skett några stora förändringar inom denna funktion. De förändringar personalen har gjort har handlat om disponering av lokaler för att tillgodose barns olika behov samt om bemötande. Anledningen till de få förändringarna inom denna funktion kan bero på att personalen inte prioriterat förändringar inom denna funktion eller att biblioteket redan har den funktionen, d.v.s. som fristad och mötesplats. Det kan också bero på vår indelning av resultatet där funktionernas innehåll kan tangera varandra, som t.ex. begreppet bemötande som vi har delat upp i bemötande vid referensfrågor (Att fråga och hitta) och bemötande i allmänhet (Att vistas och mötas).

7.1.4 Att lära

I *På barns och ungdomars villkor* står det att biblioteket i samarbete med andra ska lägga grund till barns livslånga lärande vilket vi har kopplat till funktionen ”Att lära”. I vårt resultat har inga förändringar inom denna funktion framkommit. Detta behöver dock inte innebära att biblioteken saknar verksamhet inom denna funktion utan endast att personalen inte valt att prioritera förändringar inom detta område. Det kan också bero på att det är något biblioteken traditionellt är bra på och att de därför redan har etablerade verksamheter inom denna funktion.

Sammanfattningsvis kan sägas att det tydligt framgår av resultatet att personalens fokus när det gäller förändringarna ligger på funktionerna *Att fråga och hitta* samt *Att uppleva*. Anledningarna till dessa förändringar har varit att personalen prioriterat barns

behov av att kunna hitta lättare i biblioteket och deras behov av skapande, lek och rörelse.

7.2 Barns delaktighet på biblioteken

Utifrån Harts teorier om barns delaktighet analyserar vi här hur bibliotekspersonalen ser på barns delaktighet och i vilken grad barnen har varit delaktiga i de reella projekten.

7.2.1 Informanternas synpunkter på delaktighet

Vi har här tagit fasta på några av informanternas åsikter för att se hur dessa överensstämmer med hur Hart ser på barns delaktighet.

Några av informanterna påtalar det faktum att barn är olika, med olika referensramar. Även Hart menar att man måste ta hänsyn till att barn utvecklas i olika hastighet. (Hart 1997, s. 27). Han poängterar att faktorer som kultur, klass och kön måste vägas in liksom speciella behov, som t.ex. funktionshinder. (Hart 1997, s. 38) I bibliotekssammanhang är det då viktigt att komma ihåg att barns bild av bibliotek kan vara styrd av barns tidigare erfarenhet av bibliotek, vilket några av informanterna påpekar. Man behöver därför få åsikter från både vana och ovana biblioteksbesökare.

Det framkom också synpunkter på att man som personal måste vara tydlig med att det finns vissa ramar att hålla sig inom när man t.ex. startar ett nytt biblioteksprojekt, allt inte är genomförbart. Här framhåller Hart vikten av att barn förstår varför man kompromissar, annars finns en risk att barnen tror att de inte blivit tagna på allvar. (Hart 1997, s. 44)

En synpunkt som kom fram är att det innan starten av ett biblioteksprojekt är viktigt att man som vuxen först måste ha en vision av vad man vill åstadkomma och därefter knyter man barnen till processen. I och med att de vuxna är klara över sitt syfte så blir det också enklare att förklara detta för barnen. Att barn ska ges möjlighet att förstå intentionerna med projektet är också ett av de kriterier Hart nämner som krävs för att barn ska kunna vara delaktiga. Hart menar vidare att detta är nödvändigt för att barn ska kunna ges möjlighet att välja om de vill vara med i projektet eller inte. (Hart 1992, s. 11) Barns delaktighet i projekt måste alltså bygga på frivillighet, något som ingen av informanterna har nämnt.

Ingen av informanterna har heller tagit upp att det är viktigt att barn är inblandade från början av projektet, och även om alla barn inte är involverade i alla faser är det nödvändigt att de blir informerade under hela projektet. Hart menar att det är ett klassiskt misstag att barn involveras i sista minuten, och då endast får vara med i slutet av projektet. Barnets medverkan blir då endast en dekoration. (Hart 1997, s. 49)

En annan aspekt som inte någon av informanterna har nämnt är att alla barn måste ges lika möjlighet att delta i alla faser av projektet om de så önskar, och att barns deltagande måste anpassas efter deras egen individuella förmåga. (Hart 1997, s. 49)

Däremot nämner flera av informanterna att vinsten med att barn får vara delaktiga i biblioteksverksamheten är att barnen blir mer engagerade i biblioteket. Barnen lär sig ta ansvar och är rädda om medierna. De känner sig välkomna och känner att det är deras bibliotek. De känner sig betydelsefulla, och att deras åsikter räknas. Detta är helt i linje med Hart som menar att barn som får vara aktivt deltagande upptäcker sina egna förmågor och lär sig ta ansvar (Hart 1997, s. 3) I vilken grad har då barnen, enligt Hart, fått vara delaktiga i de olika biblioteksprojekten? Detta undersöker vi i följande avsnitt.

7.2.2 Graden av barns delaktighet

För att analysera i vilken grad barn har fått vara med och påverka förändringarna på biblioteken har vi utgått från Harts delaktighetsmodell. Vi har analyserat de olika metoderna var för sig. Eftersom bibliotek C och D inte har använt sig av några metoder för att möjliggöra barns deltagande har vi inte bedömt dem.

De metoder som biblioteken använt sig av har varit teckningstävling, intervjuer och referensgrupper. Teckningstävlingen utlystes visserligen inte i direkt samband med planeringen av det nya barnbiblioteket, men på bibliotek A hänvisar man ändå till tävlingen som en av de metoder man använt sig av för att ta reda på vad barn tycker.

När det gäller teckningstävlingen på bibliotek A var syftet att de skulle rita sitt drömbibliotek, och detta ägde rum innan det fanns några konkreta planer på att bygga ett nytt bibliotek. Barnen har delvis anmält sig frivilligt (via hemsidan och då de besökte biblioteket) men de har även kontaktats via skolan. Inget av barnen visste alltså att deras teckningar skulle komma att användas vid ett senare tillfälle till ett helt annat bibliotek.

När det gäller referensgrupperna har barnen inte i något fall anmält sig frivilligt, de har deltagit tillsammans med sin skolklass. På bibliotek A har ett nästan färdigt förslag på nya ämnesindelningar presenterats för barnen. Även bibliotek B arbetade med ämnesindelning, där fick barnen komma med egna förslag på ämnen. På båda biblioteken har barnen varit införstådda i syftet med just denna del av projektet. Så var även fallet på bibliotek E och F men där handlade det om att barnen skulle testa webbsidorna.

Hart menar att barnen bör vara införstådda i projektets syfte och därefter anmäla sig frivilligt till projektet (Hart 1997, s. 49f.). I de ovan nämnda exemplen har barnen till största delen kontaktats via skolan och har inte getts någon möjlighet att anmäla sig frivilligt. Även om kontakten tas via skolan borde barnen alltså ges möjlighet att välja om de vill vara med i projektet eller inte. Frågan vi ställer oss här är vilka barn som skulle vara intresserade av att vara med, är det de som redan brukar besöka biblioteket? Risken med att kontakta barn via skolan är också att deltagandet kan bli mer pliktbetonat, som en skoluppgift man måste göra.

För att barns åsikter ska komma fram bör grupperna inte vara större än mellan 4 - 8 barn, enligt Hart (1997, s. 50). Nackdelen med att delta med sin skolklass är alltså att barnen får mindre tid att prata och att alla inte kommer till tals. Att i en stor grupp låta barn få uttrycka sin åsikt en och en, som de gjorde på bibliotek A, kan innebära att barnens svar påverkas av varandra.

Hart menar att det bör stå klart för alla inblandade i ett projekt vem som fattar besluten och att alla önskingar inte kan genomföras (Hart 1997, s. 40ff.). På bibliotek B hade barnen informerats om att endast ett urval av deras idéer skulle komma att genomföras. För att se slutresultatet blev barnen dels inbjudna till invigningen av biblioteket, dels kom de på besök med sina klasser. Även bibliotek E och F tog kontakt med barnen efter förändringarna på webbsidan. Eftersom teckningstävlingen ägde rum långt innan bibliotek A planerades, och i ett annat syfte, har barnen som deltagit i teckningstävlingen inte blivit informerade om hur materialet skulle komma att användas och har inte heller kontaktats för att se resultatet.

På både bibliotek A och B har de vuxna sållat bland barnens förslag utifrån ett vuxenperspektiv, det skulle antingen vara estetiskt tilltalande eller passa in i de vuxnas vision av hur biblioteket ska se ut, t.ex. gällande ämnesrubriker.

Om vi analyserar de olika sätten biblioteken använt metoderna utifrån Harts delaktighetsmodell så blir resultatet följande:

Teckningstävlingen hade från början ett annat syfte än att användas som verktyg i planeringen av det nya barnbiblioteket och blir därför svårbedömd. Men personalen hänvisar ändå till den som en metod de använt sig av och vi väljer därför att analysera även denna. De vuxna bjöd in barn att delta i teckningstävlingen och barnen fick rita helt fritt. Först senare användes teckningarna i sammanhanget med det nya barnbiblioteket, något som barnen alltså inte kunnat bli informerade om. Därför tycker vi att genomförandet av själva teckningstävlingen hamnar på nivå 4, *anvisat men informerat deltagande*. Men eftersom den ryckts ur sitt sammanhang och barnen inte getts möjlighet att förstå vad teckningarna skulle användas till så menar vi att bibliotek A hamnar på nivå 2, *dekorerat deltagande*. Vi tycker ändå att rita fritt är en bra metod där barnen förutsättningslöst kan uttrycka sig fritt utan att känna sig styrda av de vuxnas förväntningar.

När det gäller biblioteken som arbetade med referensgrupper har personalen i samtliga fall haft ambitionen att barnen ska medverka. Barnen har dock inte haft någon möjlighet att välja om de vill vara med i projektet eller inte. De uppgifter barnen fick skilde sig åt så till vida att på bibliotek A, E och F begränsade de vuxna uppgifterna. Det handlade om att barnen skulle testa redan färdiga förslag. På bibliotek B har barnen själva kommit med förslag. Tre av biblioteken, B, E och F, har återkopplat till barnen för att visa resultatet av deras arbete. Ingen återkoppling gjordes på bibliotek A. Endast på bibliotek B förklarade man för barnen att alla barnens idéer inte skulle komma att förverkligas. Vi tycker därför att planeringen och genomförandet på bibliotek A, E och F är på nivå 4, *anvisat men informerat deltagande*. Bibliotek B's genomförande menar vi befinner sig på nivå 5, *rådfrågat och informerat deltagande*. Detta eftersom de dels gav barnen större möjlighet att komma med egna förslag, dels informerade barnen att endast ett urval av deras förslag skulle användas.

För de högre nivåerna av Harts modell krävs att barnen ska få vara involverade i hela processen. Dessutom måste de vuxna förklara för barnen varför och på vilket sätt man kompromissar.

8. Diskussion och slutsatser

Synen på barn har förändrats och barn anses idag vara kompetenta individer som är experter på sin egen verklighet. Under 1990-talet växte denna nya syn fram inom barndomsforskningen och den återspeglas också i barnkonventionen där det slås fast att barn har rätt att uttrycka sina åsikter och få dessa respekterade. Detta ska även genomsyra bibliotekens verksamhet. Vi har i vår undersökning försökt ta reda på hur bibliotekspersonal resonerar och arbetar med frågor rörande barns delaktighet, d.v.s. barns perspektiv. Vi har även undersökt hur bibliotekspersonalen har tänkt på barnen när de gjort förändringar, d.v.s. barnperspektivet. *På barns och ungdomars villkor* rekommenderar att både barnperspektivet och barns perspektiv ska genomsyra biblioteksarbetet (Svensk biblioteksörening 2003). Vi kommer här i diskussionen att kretsa kring begreppen barns perspektiv och barnperspektiv. Kapitlet avslutas sedan med våra slutsatser.

I vår uppsats gör vi inga jämförelser mellan de olika biblioteken i vår undersökning. Vi vill ändå poängtera att personalen på de olika biblioteken har haft olika utgångspunkter för sina förändringar, det har också handlat om mer eller mindre omfattande förändringar. Bibliotekspersonalen har inte heller haft samma möjligheter vad det gäller tid och ekonomiska resurser.

8.1 Barnperspektiv

Synen på biblioteksanvändarna har förändrats under 1990-talet, från att ha setts som passiva mottagare där personalen har varit förmedlare av samlingarna är de nu aktiva användare genom att de själva kan söka reda på information. Biblioteken har alltså gått från ett förmedlarperspektiv till ett användarperspektiv. (Enemark Brandt & Poulsen 2008, s. 33f.) Detta har medfört att biblioteken gjorts mer användarvänliga, bl.a. genom att användarna ska kunna hitta utan att fråga.

I vår undersökning framkommer det också tydligt att biblioteken har valt att satsa på att förändra inom funktionen *Att fråga och hitta*. Det har handlat om att göra biblioteket användarvänligt genom skyltning, exponering och ämnesindelning av samlingarna/medierna. Men också att personalen ska vara mer tillgänglig för barnen, med t.ex. anpassade informationsdiskar.

På några av biblioteken har personalen frångått SAB-systemet och skapat egna genrer som är anpassade för barn. I projektet *Barn frågor - kan biblioteket svara?* (Lundgren 2000) samlade personalen systematiskt in barns frågor och analyserade dessa. Så är dock inte fallet i vår undersökning. Där har personalen inte samlat in barns frågor metodiskt utan till största delen grundat genreindelningarna på sina generella erfarenheter av hur barn frågar. Risken med detta är att personalen omöjligt kan komma ihåg alla frågor de får från barnen vilket ger ett selektivt urval där personalens intressen kanske får styra. Det är trots allt skillnad mellan hur det faktiskt förhåller sig och hur man tror att det förhåller sig, vilket också projektledaren för projektet *Barn frågor - kan biblioteket svara?* menar (Lundgren 2000, s. 120).

Det har också varit viktigt för de undersökta biblioteken att göra det lättare för barnen att hitta genom att skapa nya symboler för genreindelningen, förbättra exponeringen och anpassa hyllorna så att barnen når och ser medierna. Allt som underlättar för barnen att hitta är förstås bra men vi ifrågasätter hur personalen valt ut symbolerna. På ett av biblioteken lät man en scenograf skapa bilder som skulle symbolisera teman, som t.ex. roliga böcker, och placerade dessa ovanför hyllorna. Dessa bilder, tyckte vi, hamnade alldeles för högt för att barnen skulle kunna uppmärksamma dem. Dessutom är bilderna inte så tydliga i symboliken, där t.ex. en skrattnås som läste böcker visade vägen till hyllan med roliga böcker. För barn kan det vara svårt att se något samband mellan en fågel och roliga böcker. Om de tillfrågats hade symbolen nog blivit en annan.

Några av informanterna vill också framhålla vikten av att ta fasta på lokala behov och förutsättningar, dels gällande beståndet men även vilka symboler man använder. I projektet *Doff – På barns och ungdomars villkor III* har man arbetat för att ta fram ett generellt symbolsystem som bibliotek över hela landet ska kunna använda. Vi ställer oss frågande till om det är möjligt att göra ett sådant generellt system utan att ta några som helst lokala hänsyn. Liksom på biblioteken i vår undersökning borde personalen tänka på den målgrupp de ska rikta sig till, d.v.s. barn i närområdet. Arnér och Tellgren menar också att det är de vuxnas uppgift att ta reda på vad som skiljer och förenar barn. (Arnér & Tellgren 2006, s. 42)

På flera av biblioteken har personalen valt att antingen anpassa eller ta bort informationsdisken, detta med anledning av att de tycker att den skapar distans mellan barn och personal. Observationer har, enligt Lundgren, visat att informationsdiskar kan uppfattas som ett hinder av vissa barn. (Lundgren 2000, s. 119f.) Vi tror att detta gäller både barn och vuxna, vår erfarenhet är att det är lättare att fråga personal som rör sig ute i biblioteket än att närma sig en informationsdisk. Vi tror att det kan bero på att om personalen står bakom en disk så måste frågan som ställs vara ”viktigare” än om man kan ställa den informellt på golvet. Det kan också vara pinsamt att andra i kön hör vad man frågar efter. Därför tycker vi att om personalen väljer att ha en informationsdisk är det bra om de inte är så bundna till denna utan kan röra sig fritt i rummet. När det gäller bemanning av informationsdisken bör den förstås vara bemannad när barnen är där. Ett av biblioteken i vår undersökning som valt att ha informationsdisk, riktade sig uttryckligen till barn på fritiden. Ändå var disken endast bemannad på förmiddagarna. Om barnavdelningen har en informationsdisk bör den förstås vara bemannad när barnen är där, vilket i det här fallet borde ha varit på eftermiddagarna.

Synen på barndom har förändrats från att barn setts som blivande vuxna (becomings) till att mer och mer ses som en egen social grupp med egna behov (beeings), som t.ex. utveckling genom lek. På biblioteken märks detta genom att fokus inte längre enbart ligger på samlingarna och som en följd av detta söker barnbiblioteken nya vägar att attrahera sina användare, menar Jens Thorhauge (2008, s. 91f.). I vår undersökning har vi sett att personalen på flera av biblioteken har fokuserat på att förändra inom funktionen *Att uppleva*. Biblioteken har därmed förändrats så att de ska vara en plats dels för skapande verksamhet, men också en plats där barnen kan leka och röra på sig. Speciellt på ett av biblioteken har lokalerna inretts så att tyngdpunkten ligger på barns behov av lek, medierna är därmed inte detta biblioteks huvudsakliga syfte. Biblioteket används också mer som en öppen förskola än som en plats där man kan låna medier. Barns behov av lugn och ro har däremot inte nämnts av någon av informanterna i vår undersökning. Här tycker vi att det finns en inbyggd motsättning. Barns behov ska vara

vägledande för bibliotekens verksamhet men barn har många olika behov. Biblioteket ska, enligt barnkonventionen, både erbjuda möjlighet till lek och samtidigt vara en lugn plats. (Barnombudsmannen 2011a) Detta förutsätter att det finns utrymme och möjlighet till avgränsningar, t.ex. åldersmässigt, för att tillgodose båda behoven. Alla bibliotek har alltså inte möjlighet att tillgodose alla barns behov.

Eftersom barn har olika behov och behoven ändrar sig med tiden är det viktigt med flexibilitet tycker flera av informanterna. Espensen och Samuelsson visar i sin undersökning på att en användarvänlig miljö kännetecknas av en hög grad av flexibilitet (Espensen & Samuelsson 2008, s 73). På webb-biblioteken ställs det extra höga krav på flexibilitet eftersom personalen snabbt måste kunna förändra sidan om de märker att besöksstatistiken sjunker eller om de får negativa kommentarer från användarna. Här tycker vi att de fysiska biblioteken kan lära sig av webb-biblioteken. Det måste vara lättare att förändra både miljö och verksamhet efter behov. Det är därför viktigt att redan på planeringsstadiet fundera över vad som kan vara flexibelt.

På ett av biblioteken valde personalen att inte ha några datorer eftersom de ansåg att barn har behov av en datorfri miljö och att de ska ges möjlighet att umgås på andra sätt. Men eftersom barn har samma rätt till information som vuxna, vilket också Koren betonar (2000, s. 275f.), så borde det vara självklart att barn ska ha tillgång till datorer som en informationskanal. Även om det kan finnas en poäng med att barn ska umgås utan datorer så finns här enligt oss en motsättning. Dessutom har man som personal tagit bort möjligheten för barnen att välja.

Alla informanterna vi intervjuat har visat sig vara engagerade eldsjälar som givetvis haft barnens bästa för ögonen men man kan ändå diskutera hur de kommit fram till vad som är bäst för barnen. I vår undersökning har informanterna värderat sina egna erfarenheter av många års arbete med barn högt. Men den vuxnes barnperspektiv färgas av många olika saker, som kunskap, värderingar, social kontext m.m. och som vuxen gör man hela tiden en tolkning av vad man tror är det bästa för barnet. Sedan gäller det för de vuxna att ha en ständigt pågående diskussion kring vad som är barnperspektiv eftersom barnens villkor och behov ändras över tiden.

8.2 Barns perspektiv

När det gäller barns perspektiv, att barn ska vara delaktiga, är det viktigt att tänka på att alla barn är olika. Arnér och Tellgren poängterar att barns perspektiv inte innebär alla barns perspektiv (Arnér & Tellgren 2006, s. 42). Detta får konsekvenser när det kommer till frågor om urval, vilka barn man väljer ut för att delta i t.ex. en fokusgrupp. Här finns en del att reflektera över, bilden av biblioteket blir t.ex. annorlunda om man frågar besökare eller icke-besökare. Tillfrågar man barnen i skolan eller på fritiden, detta har betydelse för om barnen får anmäla sig frivilligt eller inte. På biblioteken i vår undersökning har de barn som fått delta till största delen kontaktats genom skolan. Hart menar att barnen först måste få veta projektets syfte och efter detta ha möjlighet att frivilligt anmäla sitt intresse för att delta (Hart 1997, s. 49). Det kan vara svårt för ett barn att tacka nej om en hel klass blir tillfrågad att delta. Men faktum kvarstår ändå då det finns vissa svårigheter med att få kontakt med barn på fritiden, speciellt då icke-

besökarna. Fördelen med att gå genom skolan är att man når både dem som har besökt biblioteket tidigare och dem som aldrig har varit där.

Dessutom är det bra att tänka på att inte ha för stora grupper med barn när det handlar om att barnen ska säga vad de tycker. I vår studie har grupperna mestadels varit skolklasser, antingen som hel eller halvklasser. Hart menar att en lagom stor grupp med barn består av 4 -8 deltagare (Hart 1997, s. 50). Det tycker vi verkar vara en rimlig storlek för att alla barn ska få komma till tals och inte påverkas av varandra.

Hollström och Flis betonar vikten av att ta reda på vad ungdomar i bibliotekets närområde har för behov av sitt bibliotek och inte ta för givet att ungdomar generellt tycker lika var de än bor (Hollström & Flis 2001, s. 75). Detta gäller förstås även barn, olika saker intresserar olika barn på olika platser vid olika tider. Därför borde det vara av intresse för bibliotekspersonalen att hålla sig ajour med vad som händer i barns värld lokalt. Här kan de fysiska biblioteken lära sig av webb-biblioteken som hela tiden måste hålla sig uppdaterade om vad barnen tycker är intressant för att behålla dem som besökare.

Som vuxen bör man vara medveten om att man påverkar barnen vare sig man vill eller inte. Det kan handla om hur man presenterar saker, vilka ord och vilket tonfall man använder eller vilken plats man valt att använda för ändamålet. Rasmusson påpekar också att barn ofta säger vad de tror att de vuxna vill höra (Rasmusson 1994, s. 27). På det sättet kan ju t.ex. teckningstävlingen som ett bibliotek genomförde, där barn får rita fritt vara en bra metod att låta barn få uttrycka sig. Men det måste ändå sättas i ett sammanhang och barnen ska vara informerade om syftet med uppgiften och hur resultatet kommer att användas. Hart menar att barnen bör vara involverade i hela processen. Även om de inte är med i alla delar ska de hållas informerade om vad som händer (Hart 1997, s. 50). Här är vi osäkra på vad Hart egentligen menar med hela processen. I ett stort projekt kanske det inte finns någon poäng med att hålla barnen informerade hela vägen om de inte är inblandade i alla steg. Men å andra sidan kanske vi som vuxna borde tänka på att involvera barnen i alla steg och inte bara i de delar där vi tycker att det passar med barns åsikter.

När får barnen vara med och påverka? I vår undersökning har de i första hand fått vara med när det gäller temaindelning av litteraturen. Det är alltså de vuxna som har bestämt inom vilket område barnen ska få vara med och påverka. Att det blev just temaindelning, var det för att det var lättast att involvera barnen i detta? Det är konkret, det är lätt för barn att tycka och för de vuxna att fråga något om detta. Kan det ha att göra med att det är svårt att hitta metoder för hur man kan göra de yngre barnen delaktiga? Paakonen och Persson kom i sin magisteruppsats fram till att personalen överlag var positiva till att barn ska få ha inflytande på biblioteken men att det saknas fungerande arbetsformer (Paakonen & Persson 2004, s. 91). Fortfarande verkar det som att det saknas kunskap om hur man kan arbeta med barns delaktighet och då speciellt med yngre barn. Det är viktigt att samla på sig erfarenheter och dela med sig av dessa. I projektet *2020 Mars Express* skapades en idébank för att kunna ta del av t.ex. artiklar, bloggtips och studiebesök. På liknande sätt tycker vi att man borde kunna samla på sig erfarenheter av arbete med olika metoder och göra dessa sökbara i en databas. Att våga prova nya tankar och testa nya metoder är nödvändigt för att kunna utveckla arbetet med barns delaktighet. Det var också en av de erfarenheter som framkom i *2020 Mars Express* (2006a).

Några av informanterna i vår studie berättar att när barn får komma med synpunkter blir det gärna många idéer med olika infallsvinklar. Svårigheten blir då att tolka och välja bland alla dessa. Som vuxen måste man vara medveten om att man gör en tolkning. Rasmusson menar att det då finns en risk att man utifrån sin ”vuxenhet” misstolkar barns utsagor (Rasmusson, 1994, 28). Arbetet med att välja bland barnens alla idéer styrs ändå av de vuxnas värderingar och tankar kring vad som passar in i deras bild av hur biblioteket ska vara. En av informanterna i vår undersökning berättade t.ex. att personalen valde rubriker på sina teman så att det skulle se snyggt ut grafiskt och poetiskt. En annan av informanterna sökte bland barnens idéer något som skulle passa ett mer stilrent bibliotek, inte ett ”pluttenuttigt” barnbibliotek. Dessa exempel visar på hur personalen försökt passa in barnens idéer i sina visioner av hur biblioteket ska se ut och fungera, vilket kan medföra att barnen i alla fall inte kommer att hitta det de söker.

Att ha med barn i förändringsprojekt är tidskrävande om det ska göras på ett demokratiskt sätt. Flera av våra informanter menar att just tidsbrist varit ett skäl i deras fall till varför barn inte alls, eller i mindre omfattning än önskat, deltagit. Den tid de ändå haft till förfogande har på några av biblioteken istället använts till att samarbeta med andra vuxna, som t.ex. arkitekter och scenografer. Frågan är då om barnen prioriterats. Och i de fall barnen på något sätt varit delaktiga har det mestadels handlat om att ta ställning till redan färdiga förslag inom utvalda områden. Den helhetssyn på delaktighet som Hart förespråkar ser vi inte i vårt material. Risken är att barns delaktighet reduceras till att bara vara dekoration eller något som kan visas upp i verksamhetsberättelsen. I teorin har alla informanter varit väldigt positiva till barns delaktighet och menat att det finns många fördelar med detta. Men i praktiken har barnen alltså inte varit särskilt delaktiga.

8.3 Slutsatser

Syftet med vår studie har varit att undersöka vilka förändringar bibliotekspersonal på barnbibliotek/barnavdelningar har gjort när de fått möjlighet att skapa/förnya barnbibliotek/barnavdelningar. Vi ville också ta reda på om barn getts möjlighet att delta i förändringsarbetet, på vilket sätt det i så fall gjorts och i vilken grad barnen fått vara delaktiga. Utgångspunkten för undersökningen har varit barnkonventionen som ska ligga till grund för allt biblioteksarbete.

Bibliotekspersonalen har haft olika utgångspunkt för sina förändringar, några har haft möjlighet att skapa helt nya bibliotek medan andra har förändrat en avdelning eller en webbsida. Flera av informanterna har haft fokus på att göra det lättare för barnen att hitta i biblioteket, med förändringar av bl.a. genreindelning. Anledningen till denna förändring har varit att personalen tyckt att SAB-systemet inte är så användarvänligt, speciellt inte för barn. För att väcka barns intresse för medierna har förändringarna även gällt hur dessa ska kunna exponeras på ett bra sätt.

Några av informanterna har gjort förändringar med tanke på att det ska finnas utrymme för lek eftersom informanterna menar att barns lekbehov borde få ta sig uttryck även på biblioteken. Det har handlat om allt från att köpa in leksaker till att skapa hela miljöer gjorda för lek. Flera av informanterna tycker också att biblioteket ska vara en plats där

barn ska få utveckla sina kreativa sidor. Därför har t.ex. några av biblioteken speciella rum för skapande verksamhet medan något bibliotek har avsatt en dag i veckan för kreativ verksamhet.

De största förändringar har alltså skett inom funktionerna *Att fråga och hitta* samt *Att uppleva*. Det är också främst inom funktionen *Att fråga och hitta* som barn har varit delaktiga, det har då gällt förändringarna inom ämnesindelning av medier.

När det gäller informanternas syn på barns delaktighet anser alla att det självklart är viktigt att barn ska vara delaktiga i bibliotekets utveckling. Det finns många vinster för både personal och barn. Barnen känner sig betydelsefulla och tar ett större ansvar för biblioteket. Personalen lär sig av barns sätt att tänka och får en inblick i barns vardag. Biblioteket blir då en mer attraktiv plats eftersom personalen får kunskap om vad barnen är intresserade av.

Informanterna menar att det också finns svårigheter med att barn är delaktiga. Flera av informanterna tycker att det kan vara svårt att kommunicera med barn. Det gäller att vara tydlig och försöka uppfatta barnens åsikter utan att styra dem. En annan synpunkt är att barn har många idéer och det kan vara problematiskt att välja bland dessa. Alla idéer är inte heller praktiskt genomförbara. För den vuxna kan det också vara besvärligt att släppa sin bild av hur ett bibliotek ska vara, vilket ju är nödvändigt om barns förslag ska tas på allvar.

På några av biblioteken har barn inte alls varit delaktiga, framförallt på grund av att tiden varit alltför kort menar informanterna på dessa bibliotek. På ett av biblioteken hade en teckningstävling, ”Rita ditt drömbibliotek”, genomförts innan planeringen av det nya biblioteket ens startat. Syftet med tävlingen var alltså inte kopplat till det nya biblioteket utan det var bara för att generellt få en uppfattning om hur barn ville att ett bibliotek skulle se ut. Enligt Harts modell har barnen egentligen inte varit delaktiga genom denna teckningstävling, men eftersom personalen själva ansåg att det var en metod de använt sig av analyserade vi denna. Vi kom fram till att den på Harts steg hamnar på nivå 2, *dekorerat deltagande*, just för att teckningarna hade ryckts ur sitt sammanhang.

På tre av biblioteken har informanterna använt sig av referensgrupper där kontakten med barnen mestadels skett via skolan. På det ena biblioteket skulle barnen para ihop böcker med färdiga teman, här skedde ingen återkoppling till barnen. Därför hamnade genomförandet av denna metod på nivå 4, *anvisat men informerat deltagande*, enligt Harts modell. På det andra biblioteket fick barnen testa färdiga webb-sidor. Personalen återkopplade visserligen till barnen för att visa resultatet, men på Harts steg hamnar deras genomförande ändå på nivå 4. På det tredje biblioteket fick barnen själva komma med förslag på ämnesrubriker. Personalen förklarade för barnen att det inte skulle vara möjligt att förverkliga alla deras idéer och återkopplade dessutom resultatet till barnen. Av den anledningen hamnade detta biblioteks genomförande på nivå 5, *rådfrågat och informerat deltagande*.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att i vår undersökning är alla informanter i teorin väldigt positiva till barns delaktighet, men i praktiken har det visat sig vara svårt att genomföra. Några av informanterna har använt sig av barnens resurser men då endast till en begränsad del. Det saknas kunskap kring hur barns åsikter ska tillvaratas. För att

målen i *På barns och ungdomars villkor* ska kunna uppfyllas krävs en större insikt i och förståelse för hur barn ska kunna vara reellt delaktiga i biblioteket.

8.4 Avslutande reflektioner

Vår uppsats har ändrat fokus under arbetets gång. Från början var tanken att enbart göra en undersökning om barns delaktighet. Men då en stor del av intervjumaterialet kom att handla om de förändringar som personalen gjort på de olika biblioteken medförde detta att uppsatsen fick två olika spår, barns delaktighet och bibliotekens förändringar. I efterhand kan vi konstatera att om vi hade velat fortsätta med delaktighet som enda spår kanske vi skulle gått tillväga på ett annat sätt. Vi kunde ha formulerat intervjufrågorna annorlunda, haft med fler bibliotek i undersökningen eller använt en annan metod, som t.ex. en enkätundersökning.

Uppsatsarbetet har pågått under en längre tid eftersom vi endast kunnat arbeta med uppsatsen sporadiskt. Vi har även haft ett studieuppehåll på ett år. Detta har inneburit att arbetet har tagit nya vändningar på gott och ont. Vi har fått en större förståelse för ämnet ju längre tiden har gått, det har även medfört att vi fått en viss distans till materialet, vi har kunnat se på det med nya, fräscha ögon. Det negativa är att vi vid varje tillfälle haft en startsträcka för att komma igång eftersom vi har tappat de tankegångar vi hade gången innan. Vi har under uppsatsarbetet haft tre olika handledare, vilket också påverkat vårt arbete och resultat. Varje byte har för oss inneburit en omstart eftersom handledarna inte haft tillgång till hur alla tankegångar gått ditintills och alla har haft olika åsikter om uppsatsens utformning. Detta har på ett sätt varit givande men också krävande och tidsödande.

Vår kvalitativa undersökning baserar sig bara på några få bibliotek vilket gör att vi förstås inte kan dra några generella slutsatser. Däremot tycker vi att det viktigaste som kommit fram i resultatet är att bibliotekspersonal är bättre på att arbeta med barnperspektiv än med barns perspektiv. Trots att det finns en positiv inställning bland bibliotekspersonalen att arbeta med barns delaktighet är medvetenheten ändå inte så stor gällande hur detta kan göras på ett djupare plan.

En fortsättning på vår undersökning skulle kunna vara att i en användarstudie ta reda på vad barnen egentligen tycker om de förändringar som gjorts på de olika biblioteken. Motsvarar personalens intentioner barnens behov och önskemål?

9. Sammanfattning

Alla verksamheter som arbetar med barn är skyldiga att följa barnkonventionen. Enligt artikel 3 i denna ska barnens bästa alltid komma i främsta rummet. Med detta som utgångspunkt ville vi undersöka vilka förändringar personalen på barnbiblioteken genomfört när de fått möjlighet att skapa/förnya biblioteksrummet. Barnkonventionen slår också fast att barn har rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnen. Därför tyckte vi att det skulle vara intressant att undersöka om barn har fått möjlighet att delta när bibliotekspersonalen genomfört större förändringar och i så fall på vilket sätt barnen deltagit. Vi har även velat ta reda på i vilken grad barnen då har varit delaktiga. I vår undersökning har vi valt att rikta in oss på de yngre barnen, d.v.s. barn i åldrarna 0 – 12 år.

Vår problemformulering har varit:

Hur har bibliotekspersonal arbetat för att, i enlighet med barnkonventionen, utveckla barnbiblioteken och hur har de låtit barn vara delaktiga i skapandet/förnyandet av barnbibliotek/barnavdelningar?

För att få svar på denna har vi formulerat följande frågeställningar:

- Vilka förändringar har gjorts på barnbiblioteket/barnavdelningen?
- I vilken grad och på vilka sätt har barn varit delaktiga i dessa förändringar?
- Hur ser bibliotekspersonalen på frågan om barns delaktighet?

För att få en bakgrund till hur barns rättigheter i samhället har ökat har vi presenterat hur synen på barn och barndom har förändrats över tid. Barndomssociologin beskriver ett nytt sätt att betrakta barn och forska på barn. Barndomen ses inte längre som en transportsträcka till vuxenlivet utan barn betraktas nu som en egen social grupp i samhället. Barn anses nu också vara kompetenta och experter på sin egen samtid. Detta har medfört att intresset för barns rättigheter har ökat i samhället vilket också tar sig uttryck i FN:s barnkonvention. Svensk biblioteksforening har med utgångspunkt i barnkonventionen utarbetat en målsättning, *På barns och ungdomars villkor*, som ska ligga till grund för biblioteksarbetet.

I kapitlet ”Litteratur och tidigare forskning” tar vi upp de förändrade villkoren för barnbiblioteken. Eftersom synen på barn har förändrats uppmärksammas barns behov och rättigheter i större utsträckning än tidigare. Biblioteken har också gått från ett förmedlarperspektiv till ett användarperspektiv vilket medför att frågan om användarvänlighet fått större utrymme. Detta sammantaget leder till att det experimenteras med att förändra barnbiblioteksrummet på olika sätt. Bibliotekens uppgift är inte längre att endast erbjuda olika medier utan det ska också finnas utrymme för att tillgodose barns olika behov.

I vår uppsats har vi använt oss av två teorier, Anderssons och Skot-Hansens modell över bibliotekets funktioner och Roger Harts delaktighetsmodell. Vi använde Anderssons och Skot-Hansens modell för att strukturera och analysera vårt material för att se i vilka funktioner förändringar hade gjorts på de olika biblioteken. Med hjälp av Harts modell har vi försökt visa på vad som är och vad som inte är barns deltagande i hur bibliotekspersonalen arbetat med dessa frågor.

Vi har även presenterat forskning och projektrapporter gällande barns delaktighet på bibliotek. Forskningen visar att barnkonventionens mål vad det gäller delaktighet är svåra att förverkliga i praktiken. Det kan handla om brist på resurser eller svårigheter att hitta fungerande arbetsformer.

Vi har genomfört kvalitativa intervjuer med sju informanter på sex olika bibliotek, varav fyra fysiska och två webb-bibliotek. Dessa bibliotek var antingen helt nya eller hade nyligen genomfört förändringar i sina miljöer. Eftersom målsättningen *På barns och ungdomars villkor* kom 2003 och var relativt ny när vi startade vårt uppsatsarbete ville vi undersöka om personalen haft denna i åtanke när de fått tillfälle att tänka i nya banor.

Vår resultatdel inleds med en presentation av informanterna och de olika biblioteken. Vi har redovisat varför förändringarna har initierats och vilka förändringar som genomförts. Förändringarna har strukturerats upp efter Anderssons och Skot-Hansens modell där vi försökt se inom vilken av funktionerna *Att fråga och hitta*, *Att uppleva*, *Att vistas och mötas* och *Att lära* förändringarna har gjorts. Efter detta har vi redovisat informanternas generella synpunkter på barns delaktighet och de mer konkreta metoder personalen använt sig av för att involvera barn i planerandet.

I analysen framkommer det att de flesta förändringarna hamnar inom funktionerna *Att fråga och hitta* samt *Att uppleva*. Det har varit viktigt för personalen att göra biblioteket mer tillgängligt för barnen på olika sätt. Personalen har även velat att biblioteket ska innehålla något mer än bara medier, de har fokuserat på barns behov av lek och skapande.

När det gäller barns delaktighet på biblioteken kommer det i analysen fram att personalen är positivt inställda och ser det som en självklarhet att barn ska vara delaktiga. Men det kommer också fram att det saknas metoder för att arbeta med yngre barn samt att personalen saknar förståelse för hela den process som det innebär att barn är delaktiga fullt ut.

När vi, enligt Harts modell, har analyserat personalens metoder för att involvera barnen framkom det att de flesta metoderna hamnade på nivå 4, *anvisat men informerat deltagande*. Detta är den första nivån på stegen som är acceptabel, enligt Hart. Endast på ett av biblioteken användes en metod som hamnade på nivå 5, *rådfrågat och informerat deltagande*.

Sammanfattningsvis konstaterar vi att det trots personalens goda intentioner saknas kunskap kring hur arbete med barns delaktighet kan bedrivas. Frågan om barns delaktighet bör prioriteras eftersom vinsterna är många, personalen får insikt i hur barn tänker och lever nu samtidigt som barnen växer genom att de får ta ansvar och biblioteket blir en mer attraktiv plats för alla.

Källförteckning

Otryckta källor

Borås
Bibliotekshögskolan
Intervjuer. Utskrifter av ljudupptagningar 2007-2009. Ljudupptagningarna finns i författarnas ägo.

Tryckta källor

Andersson, Marianne & Skot-Hansen, Dorte (1994). *Det lokale bibliotek – afvikling eller udvikling*. Köpenhamn: Danmarks biblioteksskole.

Arnér, Elisabeth & Tellgren, Britt (2006). *Barns syn på vuxna – att komma nära barns perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Barnombudsmannen (2011a). *FN:s konvention om barnets rättigheter antagen av FN:s generalförsamling den 20 november 1989*.
<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=7864> [2011-04-11]

Barnombudsmannen (2011b). *Bakgrund*.
<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=55> [2011-04-11]

Buckingham, David (2000). *After the death of childhood: Growing up in the age of electronic media*. Cambridge: Polity Press.

Children's environments research group (2011).
http://web.gc.cuny.edu/che/cerg/research_team/index.htm [2011-04-11]

DOFF – På barns och ungdomars villkor III (2010). Karin Blomqvist, Christine Wennerholm, Lena Lundgren, Karin Zetterberg, Solveig Hedenström, Christina Stenberg, Sylvia Blomberg.
http://www.regionbiblioteket.stockholm.se/upload/_Dokument/DOFFrapport.pdf [2011-04-11]

Enemark Brandt, Anna & Poulsen, Ann, red. (2008). *Fremtidens biblioteksbetjening af børn*. Köpenhamn: Biblioteksstyrelsen.

Espensen, Sara & Samuelsson, Therese (2008). *Små barn behöver stor yta: Om inredningens roll i skapandet av en användarvänlig barnavdelning*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap).

- Halldén, Gunilla red. (2007). *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlsson.
- Hammarberg, Thomas (2003). *Mänskliga rättigheter: Konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: UD.
- Hart, Roger (1992). *Children's participation: From Tokenism to Citizenship*. Florence: UNICEF
- Hart, Roger (1997). *Children's participation: The theory and practise of involving young citizens in community development and environmental care*. London: Earthscan.
- Heywood, Colin (2005). *Barndomshistoria*. Lund: Studentlitteratur.
- Hollström Flis, Inger (2001). *Referensgrupper för ungdomar på folkbibliotek - en bra idé?* Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap).
- Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1997). *Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Ibach Nissen, Sonja (2008). Det (nästen) bogløse børnebibliotek. Ingår i Niegard, Hellen, red. *Biblioteksrummet: Inspiration til bygning og indretning*. Köpenhamn: Danmarks biblioteksforening. S. 84-86.
- Koren, Marian (1996). *Tell me!: The rights of the child to information*. Haag: NBLC. Diss. Amsterdams universitet.
- Koren, Marian (1998). The right of the child to information and its practical impact on children's libraries. *The new review of children's literature and librarianship*, vol. 4, s. 1-16.
- Koren, Marian (2000). Children's rights, libraries potential and the information society. *IFLA journal*, vol. 26, no. 4, s. 273-279.
- Krohn Strömshed, Agneta & Nilsson, Ingela (2002). *Barnbiblioteksverksamhet i Norrbottens glesbygd: Med barnkonventionen som utgångspunkt*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap).
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundgren, Lena et al. (2000). *Barn frågor – kan biblioteket svara?: Om referensarbete för barn och ungdomar*. Lena Lundgren, Inger-Anne Herlitz, Lena Rolén, Kerstin Rydsjö. Stockholm: Länsbiblioteket i Stockholms län.
- Lundgren, Lena (2005). *Hissa segel och bygga vindskydd: Projektet som blev en process*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Montgomery, Henry & Qvarsell, Birgitta (2001). *Perspektiv och förståelse*. Stockholm: Carlsson.

Paakkonen, Marianne & Persson, Linda (2004). *Med barnkonventionen i bagaget: En komparativ studie av irländska och svenska barnbibliotekariers synsätt*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap).

Passa upp, passa, passa vidare ...?: handbok för barnbibliotek (1982). Britt Engdal, Ulla Forsén, Malin Koldenius, Lena Skoglund. Stockholm: Statens kulturråd.

Qvarsell, Birgitta (2004). *Skapa och utvecklas i barnkultur och skola: Om villkor för barns socialisation och kunskapsbildning*. Stockholm: Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen. (Utvecklingspsykologiska seminariets skriftserie, 69).

Rasmusson, Bodil (1994). *Barnperspektiv : Reflektioner kring ett mångtydigt och föränderligt begrepp*. Stockholm: Barnombudsmannen.

Rasmusson, Bodil (2001). *Med barnkonventionen som karta och kompass i kommuner och landsting*. Stockholm: Kommentus: Barnombudsmannen.

Rydsjö, Kerstin (1997). Biblioteken, barnen och informationstekniken. Ingår i Eliasson, Anette, Lööf, Staffan & Rydsjö, Kerstin red. *Barnbibliotek och informationsteknik: Elektroniska medier för barn och ungdomar på folkbibliotek*. Borås: Valfrid. (Skrifter från Valfrid, 12). S 29-43.

Rädda barnen (2006). *Barns rätt till inflytande – vad vi tycker*.
<http://www.rb.se/sv/FaktaOmBarn/Inflytande/VadViTyckerArtiklar/> [2006-03-24]

Skamris, Ingrid (2008). Stærke nye børn-og-unge biblioteker. Ingår i Niegard, Hellen, red. *Biblioteksrummet: Inspiration til bygning og indretning*. Köpenhamn: Danmarks biblioteksforening. S. 78-80.

Svensk biblioteksforening (2003). *På barns och ungdomars villkor*.
<http://www.biblioteksforeningen.org/dpdata/nyheter/00735/files/barnrek.pdf> [2011-04-11]

Thorhauge, Jens (2008). Fremtidens biblioteksbetjening af børn. Ingår i Niegard, Hellen, red. *Biblioteksrummet: Inspiration til bygning og indretning*. Köpenhamn: Danmarks biblioteksforening. S. 90-94.

Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

2020 Mars Express (2006a).
<http://www.barnensbibliotek.se/Portals/1/projektrapport/projektrapport.pdf>
[2011-04-11]

2020 Mars Express (2006b).

http://www.barnensbibliotek.se/Portals/1/projektrapport/metodoversikt_utvardering.pdf
[2011-04-11]

2020 Mars Express (2008).

<http://www.barnensbibliotek.se/LinkClick.aspx?fileticket=6DYTTYDBmWI%3d&tabid=462> [2011-04-11]

Bilagor

Bilaga 1

Intervjufrågor (Anna, Astrid)

Bakgrund

- Hur länge har du jobbat som bibliotekarie/barnbibliotekarie?
- Vilken typ av tjänst har du nu?
- Hur många arbetar på barnbiblioteket? Arbetar man även på vuxenavdelningen?

Bakgrund till det nya barnbiblioteket

- Varför genomfördes projektet med att skapa ett nytt barnbibliotek?
- Hur finansierades det hela?

- Hur tänkte ni från början? Visioner?
- Var hämtat inspiration, idéer? Varför?
- Hur förberedde ni er?
- Tycker att du har haft nytta av dina tidigare erfarenheter? Om ja, på vilket sätt?

- Vad i det gamla har ni velat ändra på? Varför?

- Hur har era idéer realiserats? Vad är det som är nytt i barnbiblioteket?

- Har all personal på barnbiblioteket varit med i planeringen på något sätt?
- Hur har övriga biblioteket involverats?

Projekt gällande barns delaktighet

- I vilka frågor har barnen fått vara med?
- Hur har man tagit reda på vad barnen vill? Vilka metoder?
- Varför har man valt dessa sätt?
- Har några andra yrkesgrupper rådfrågats/ varit med i aktiviteterna?

För varje delaktighetsprojekt

- Hur ofta? enstaka tillfälle? Återkommande?
- Var har dessa aktiviteter ägt rum?

- Hur mer specifikt har man gått tillväga?
- Vad har barnen fått veta om projektet inledningsvis?
- I vilket skede har barnen fått vara med? I början, slutet, eller hela vägen?
- Om barnen inte varit med i alla skeden, har de ändå informerats?
- Hur fick ni kontakt med de medverkande barnen?
- Vilka barn har deltagit? Varför?
- *Om bara äldre barn:* Hur har man tillgodosett de mindre barnens behov?
- Hur många barn har deltagit?

Resultat varje projekt

- Av det ni fått fram, vad har använts och vad har förkastats? Varför?
- Kunde ni förverkliga barnens idéer? Varför valdes just dessa förslag?
- Har barnen haft en beslutande eller rådgivande roll?
- Har ni återkopplat till barnen? I så fall hur?

- Finns det några vinster med att barn får vara med och påverka biblioteket?
- Fanns det några svårigheter i ert arbete med barnen?
- Skulle ni i dagsläget gjort på ett annat sätt?
- Ser ni några generella svårigheter med att barn (även yngre) får vara med och påverka biblioteket?
- Andra erfarenheter?
- Om ni skulle genomföra något liknande igen, vad skulle du göra annorlunda?

- Ska barnen involveras även fortsättningsvis?
- Tycker ni att det finns några frågor där barn inte kan ha inflytande över verksamheten?
- Har ni några andra idéer om vad man skulle kunna göra för att barn ska få mer inflytande?

Bilaga 2

Intervjufrågor (Britta)

Inledning

- Vad jobbar du som på Bibliotek B och hur länge har du jobbat här?
- Hur många arbetar på barnbiblioteket?
- När startade arbetet med att starta ett nytt Bibliotek B?
- Hur länge har du varit med?

Bakgrund till det nya barnbiblioteket

- Varför genomfördes arbetet med att skapa ett nytt Bibliotek B?
- Hur tänkte ni från början? Visioner?
- Fanns det något i det gamla biblioteket som ni har velat ändra på? I så fall vad?
- Var har ni hämtat inspiration, idéer? Varför?
- Hur förberedde ni er?
- Har andra yrkesgrupper varit involverade? Om ja, hur?
- Vilka av era idéer har realiserats? (Vilka har inte realiserats?)
- (På vilket sätt har du haft nytta av dina tidigare erfarenheter?)

Projekt gällande barns delaktighet

- I vilka frågor har barnen varit *delaktiga*?
- På vilka sätt har barnen varit delaktiga?
- Varför har ni valt dessa sätt?
- Har några andra yrkesgrupper varit med i detta arbete?
- Vilket/vilka av dessa projekt har du deltagit i?

För varje delaktighetsprojekt:

- Hur fick ni kontakt med de medverkande barnen?
- Vilka barn har deltagit? Varför?
- Hur många barn har deltagit?
- Hur ofta?
- Var har detta ”projekt” ägt rum?
- Hur har ni gått tillväga/hur gjorde ni?
- Vad har barnen fått veta inledningsvis?
- I vilket skede har barnen deltagit? I början, slutet, eller hela vägen?
- (Om barnen inte deltagit i alla skeden, har de ändå informerats efteråt? Hur då?)

Resultat av varje delaktighetsprojekt:

- Vad har ni tagit fasta på av det ni fått fram? Vad har använts och vad har förkastats? Varför?
- Tycker du att du har kunnat se några generella drag/tankar?
- Har ni återkopplat till barnen? I så fall hur?
- Vilka tycker du var vinsterna med att barn var delaktiga?
- Vilka tycker du var svårigheterna med att barn var delaktiga?

- Om ni skulle göra om detta (projekt), tycker du då att ni skulle göra något annorlunda? I så fall vad?

Generella frågor kring barns delaktighet

- På vilket sätt tycker du att barnperspektivet genomsyrar det nya barnbiblioteket?
- Hur tänkte ni när ni valde att inte ha med några datorer för barnen?
- Hur tänkte ni när det gäller informationsdisken?
- Hur tänkte ni när ni åldersindelade biblioteket?
- Ser ni några generella svårigheter med att barn är delaktiga i utformandet av ett barnbibliotek?
- Om ni skulle genomföra något liknande igen (som att skapa ett nytt barnbibliotek), tycker du att ni skulle göra något annorlunda då? I så fall vad?
- När det gäller barns delaktighet, tycker du att man får stöd i barnkonventionens artikel 12? I så fall hur?
- Har du något att tillägga som du inte tycker har kommit fram?

Bilaga 3

Intervjufrågor (Cecilia, Disa)

- Hur länge har du arbetat som barnbibliotekarie?
- När startade arbetet med det nya biblioteket/barnbiblioteket?
- Hur länge har du varit med?

- Varför genomfördes arbetet med att skapa ett nytt bibliotek/barnbibliotek?
- Hur tänkte ni från början? (Bibliotek D: när det gällde barnavdelningen?)
- Bibliotek D: Vad ville ni ändra/förbättra i den gamla barnavdelningen?
- Var har ni hämtat inspiration och idéer? Varför valt detta?
- Vilka idéer har realiserats/inte realiserats?
- Har andra yrkesgrupper varit involverade? Hur?

- Har barn på något sätt varit delaktiga i skapandet av den nya barnavdelningen/det nya barnbiblioteket?
- Om ja, i vilka frågor och på vilket sätt? Om nej, varför inte?
- I vilka frågor anser du att barn kan vara delaktiga när det gäller nya barnbiblioteksprojekt?
- Vid vilken ålder tror du att barn är mogna att vara delaktiga i planeringen av en ny barnavdelning/ett nytt barnbibliotek? Varför?
- Vilka hinder kan finnas generellt när det gäller barns delaktighet?
- Vilka kan vinsterna vara att barn är delaktiga, generellt?
- Skulle ni i dagsläget tänkt annorlunda kring barns delaktighet?
- Kommer barnen fortsättningsvis att involveras?

(Frågor till Bibliotek D:

- Varför har ni valt att frågå SAB-systemet?
- Hur har ni kommit fram till just denna ämnesindelning på barnavdelningen?
- Hur är symbolerna framtagna?
- Varför har ni valt att inte ha någon biblioteksdisk?)

- Vad tycker du är barnperspektiv på den här nya barnavdelningen/det här nya barnbiblioteket?
- Om du skulle vara med om att genomföra ett liknande projekt, skulle du då vilja göra något annorlunda? I så fall vad?
- Har du något att tillägga som du inte tycker har kommit fram?

Bilaga 4

Intervjufrågor (Erika)

- Hur länge har du arbetat som bibliotekskonsulent?

Bakgrund till det nya barnbiblioteket

- Vad tycker du att samarbetet med Bibliotek E har gett det nya barnbiblioteket?
- Har barn varit delaktiga i det virtuella biblioteket? I så fall på vilket sätt?
- Hur har din roll sett ut i projektet med det nya barnbiblioteket?
- Hur gick tankarna från början, vilka visioner fanns?
- Var hämtades idéer och inspiration ifrån? Varför?
- I projektbeskrivningen till Statens kulturråd står det i målen att ni utgår från ett barnperspektiv? Vad lägger du i begreppet barnperspektiv? På vilket sätt tycker du att det märks i det fysiska biblioteket?

Generella frågor kring barns delaktighet

- I vilka frågor anser du att barn kan vara delaktiga i skapandet av nya barnbibliotek?
- Finns det några frågor där barn inte kan vara delaktiga? I så fall vilka och varför?
- Vid vilken ålder tror du att barn är mogna att vara delaktiga i planeringen av ett nytt barnbibliotek? Varför?
- Barnen har ju t.ex. fått rita sitt drömbibliotek. När man får fram så många förslag, kan man då se några generella drag? Hur väljer man?
- Vilka vinster finns det med att barnen är delaktiga i planeringen?
- Finns det några problem i samband med att barn är delaktiga?
- Vilka hinder kan det finnas när det gäller barns delaktighet?
- Har du några erfarenheter av att samarbeta med barn i andra projekt? Hur har det i så fall sett ut?
- När det gäller barns delaktighet, tycker du att man får stöd i barnkonventionens artikel 12? I så fall hur?
- Har du något att tillägga som du inte tycker har kommit fram?

Bilaga 5

Intervjufrågor (Fia)

Inledning

- När startade arbetet med Bibliotek F, har du varit med från början?
- Vilka andra jobbar med Bibliotek F?
- Samarbetar Bibliotek F med något fysiskt bibliotek?
- Till vilka riktar sig Bibliotek F?

Bakgrund

- Varför genomfördes arbetet med att skapa Bibliotek F?
- Var fick ni idéerna ifrån?
- Har du haft nytta av dina tidigare erfarenheter? I så fall på vilket sätt?

Förändringar på webbplatsen

- Hur initieras förändringar på webbplatsen? Är det på förslag från barnen, statistik, egna idéer...?
- Har ni gjort några större förändringar sedan starten eller är det enbart fortlöpande små förändringar?

Projekt gällande barns delaktighet

- I vilka frågor har barnen varit delaktiga?
- På vilka sätt har barnen varit delaktiga?
- Varför har ni valt dessa sätt? (om ej barninitierat...)
- (Har några andra yrkesgrupper varit med i några av delaktighetsprojekten?)
- (Vilket/vilka av dessa projekt har du deltagit i?)

För varje delaktighetsprojekt:

- Hur fick ni kontakt med de medverkande barnen?
- Vilka barn har deltagit? (ålder, kön) Varför?
- Hur många barn har deltagit?
- Hur ofta?
- Var har detta projekt ägt rum?
- Hur har ni gått tillväga, mer specifikt?
- Vad har barnen fått veta om projektet inledningsvis?
- I vilket skede har barnen deltagit? I början, slutet, eller hela vägen?
- Om barnen inte deltagit i alla skeden, har de ändå informerats? Hur då?

Resultat av varje delaktighetsprojekt:

- Vad har kommit ut ur barnens delaktighetsprojekt? Vad har använts och vad har förkastats? Varför?
- (Tycker du att du har kunnat se några generella drag/tankar?)
- Har ni återkopplat till barnen? I så fall hur?
- Vilka var vinsterna med att barn var delaktiga?
- Vilka var svårigheterna i ert arbete med barnen?

- (Om ni skulle göra om detta projekt, tycker du då att ni skulle göra något annorlunda? I så fall vad?)

Generella frågor kring barns delaktighet

- Vad bör man tänka på när man utformar en webbplats för barn?
- Ser du några generella svårigheter med att barn är delaktiga i utformandet av en webbplats?
- Generella vinster?
- Vid vilken ålder tror du att barn är mogna att vara delaktiga i skapandet av en webbplats?

- Tycker du att ett fysiskt barnbibliotek kan lära sig något av ett virtuellt barnbibliotek? I så fall vad? Gällande dels delaktighet, dels generellt?

- (När det gäller barns delaktighet, tycker du att man får stöd i barnkonventionens artikel 12? I så fall hur?)
- Vad lägger du i begreppet barnperspektiv?
- Tycker du att Bibliotek F har ett barnperspektiv, i så fall hur märks det?

- Har du något att tillägga som du inte tycker har kommit fram?